ANUL LXXV N-RELE 11—12 NOV.-DEC. 1942

CONVORBIRI LITERARE

DIRECTOR: I. E. TOROUŢIU

MIHAIL DRAGOMIRESCU

în mijlocul colaboratorilor săi dela „Convorbiri Critice"

In primul plan (dela stânga spre dreapta): Radu Rosetti, Mihail Dragomirescu, Emil Gârleanu, Pictorul Satmary.
In al doilea plan (dela stânga spre dreapta): Ion Dragoslav, Corneliu Moldovanu, D. Nanu, Al. T. Stamatiad, Ion Minulescu, G. Vâlsan, A. Mândru.

„BUCOVINA" I. E. TOROUŢIU, BUCUREŞTI

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ ÎNTEMEIATĂ DE „JUNIMEA" LA 1 MARTIE 1867

INSCRISĂ LA TRIBUNALUL ILFOV, DOSAR 647/938
ORDONANTA PREZIDENTIALA N-RUL 2708 DIN 20 FEBR. 1939.

APARE LUNAR ÎN 96—128 PAGINI

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
BUCUREŞTI III, STR. ARGENTINA, 39
TELEFON 2-10-43

ABONAMENTUL PE AN:

PARTICULARI	500 LEI
ŞCOLI PRIMARE	500 LEI
ŞCOLI SECUNDARE	500 LEI
LIBRĂRII	750 „
OFICIALE	1500 „
STRĂINĂTATE	2000 „

ABONAMENTELE SE ACHITĂ LA INCEPUTUL ANULUI

NUMĂRUL: PREŢUL INDICAT PE COPERTĂ

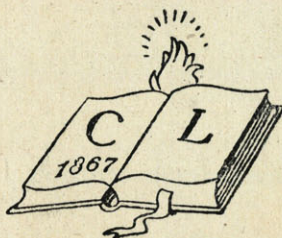
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE INAPOIAZĂ

CONVORBIRI LITERARE

ANUL LXXV N-RELE 11—12 NOV.-DEC. 1942

DIRECTOR: I. E. TOROUŢIU

MEMBRI IN REDACŢIE:
ALEXANDRU IONESCU
TEODOR AL. MUNTEANU
ŞTEFAN CUCIUREANU

„BUCOVINA" I. E. TOROUŢIU, BUCUREŞTI

CUPRINSUL

N. N. Crețu . . . . † Mihail Dragomirescu
C. Rădulescu-Motru . . 75 ani dela înființarea Academiei Române
Octav Vorobchievici . . . . Omul primei linii
Ovidiu . . . . Fastele (Sfârșitul Cărții I)
(Trad. de **Dimitrie Cuclin)**
Ite . . . . Pulbere de fier și flori
Leon Diculescu . . . . . . Spiritul critic italian în sec. XIX
W. v. Goethe . . . . Faust II (Fragmente)
(Trad. de **Laura M. Dragomirescu)**
Emil Giurgiuca . . . . Rugăciune
Horia Nițulescu . . . . Și tu, sălbatecă floare
Sergiu Grosu . . . . Melodie
Cornel Axente . . . . Cântec de rob
Lucian Dumitrescu . . . . Acolo unde nu vom fi
C. Z. Popazolu . . . . Neutronul
A. Semaca . . . . . Poruncă domnească dela Constantin Movilă
I. Agârbiceanu . . . . Vâltoarea (Roman, X)
Eugeniu Micu . . . . . Dorul din urmă (Compoziție muzicală)
I. E. Torouțiu . . . . Ediții critice Eminescu: Luceafărul; Laïs

CRONICA LITERARĂ

Dr. Ilie Dăianu, I. Radu Brateș: Aspecte din viața Blajului; II. Petru E. Popp; Din trecutul Beiușului. — **Nicolae Predescu,** Dan Simonescu, Legenda lui Afrodițian. — **A. I.,** Nicu Tudor: S. Mehedinți ca pedagog. — **Diomid Strungaru,** N. P. Vaidomir: Drepturi românești în Transnistria. — **Al. Husar,** Ion Șiugariu, Paradisul peregrinar. — **Didona Dinescu-Loreti,** Dem. Gh. Nolla: Iți scriu de undeva din tinerețe.

SUMARUL ANULUI LXXV — 1942

MIHAIL DRAGOMIRESCU

Intristată adunare,

Ministerul Culturii Naţionale aduce prin mine un adânc şi pios omagiu memoriei profesorului Mihail Dragomirescu.

Dacă oficialitatea, în genere, nu a fost darnică în atenţiuni faţă de marele profesor cât timp a trăit, iar semenii săi nu i-au cruţat destule amărăciuni gratuite, — în faţa trupului său neînsufleţit, prieteni şi neprieteni, colegi şi elevi, particulari şi oficialitate să dăm memoriei sale întreg tributul de preţuire pe care el l-a binemeritat în vieaţă.

Aceasta este semnificaţia — sunt convins — pe care toţi am înţeles să o dăm prin prezenţa noastră aci, în clipa despărţirii supreme.

Să încerc a face în faţa Domniilor Voastre o schiţă a biografiei sale, ar fi — cred — de prisos.

Toţi l-aţi cunoscut şi mulţi poate mai bine decât mine. Rămână istoricului literar să culeagă date cronologice, să strângă documente, să alinieze informaţii şi să desfăşoare în faţa ochilor cercetătorului de mâine imaginea unei vieţi de om, care cu a noastră s'a încrucişat în realitatea cea vie. Dar ar fi şi nepotrivit s'o fac, fiindcă, iubite maestre, ne-ai învăţat, — pe câţi am ucenicit în cele literare sub înţeleapta ta povaţă — să nu amestecăm vieaţa cu opera şi să nu confundăm niciodată personalitatea omenească cu personalitatea spirituală, creatoare.

Deci, — „nu păcatele şi vina, oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt, într'un mod fatal legate de o mână de pământ", — cum spunea genialul poet căruia i-a închinat cea mai înţelegătoare trudă de cercetător — ci „lumina ce în lume-ai revărsat-o",—*personalitatea ta spirituală,*—

iată ce vreau să ne stea deslușit înainte, azi când ne despărțim pentru totdeauna de tine.

In analiza critică a operelor literare, spiritul tău iscodea cu atenție filonul prețios al talentului autentic. In orice operă ne cereai să găsim ideia fundamentală, generatoare, în jurul căreia se cristalizează toate elementele inspirației artistice.

Care a fost filonul de aer al vieții tale și ce gând lăuntric ți-a însemnat drumul ostenelilor ?

A fost *pasiunea pentru literatură*, pentru frumos, pentru opera de artă. A fost — ceea ce Maiorescu numea *entuziasmul impersonal*, care ți-a pus pe frunte semnul celor aleși.

Pentru tine, iubite maestre, nu exista decât opera, nu omul; nu te interesa decât frumosul creației artistice, indiferent dela cine venea.

Chiar dacă venea dela cineva care în ajun te atacase în gazete, tu, dincolo de om, priveai ființa operei ce a zămislit-o.

Puțin îți păsa dacă nu ți se măsura cu aceeași măsură; dacă, trecând peste opera, ce nu ți-o cunoșteau, alții loveau pătimaș în omul din tine.

Dar această pasiune pentru frumos, această capacitate de entusiasm impersonal, n'au rămas virtute sentimentală și manifestări discontinui, ci *prin ele* ți-ai organizat întreaga cugetare și tot sensul activității tale.

Ai construit un sistem estetic original, pe o fundamentare filosofică organică și clară, întregindu-l prin o metodologie amănunțită, ca un adevărat tratat tehnic.

Sistemul tău filosofic și estetic în țară nu s'au ostenit mulți să-l cerceteze, dar au fost destui cari s'au năpustit să-l combată.

In schimb, în lumea esteticianilor străini ai trezit interes și ai cules aprecieri dela cugetători de talia unui Croce.

Metodologia literară a părut observatorilor superficiali prea minuțioasă și aridă ; dar cu această tehnică metodologică studenții tăi și-au făcut ucenicia în disciplina criticei literare și inițierea lor în tainele frumosului.

Naționalist, prin formație intelectuală, raționalism corectat și împlinit prin tradițiile unei sensibilități calde și mici comprehenziuni de excepțională finețe — s'a im-

putat adesea criticei tale teoretice şi aplicate un dogmatism neconform cu dispoziţiunile spirituale ale veacului.

Dogmatismul tău — dacă este unul — nu e acela al sărăciei de idei şi îngustimii de orizont, — ci este expresia netă a unor convingeri puternice, slujite cu o impresionantă fermitate şi nezdruncinată statornicie.

Se explică astfel de ce nu putea să placă pseudocriticilor, originalul din scrierile altora şi consequenţi numai pe linia intereselor lor.

Cu atari atitudini, firesc a fost să trezeşti adversităţi înverşunate dar aşa ai câştigat stima intelectuală a celor cari s'au apropiat de ştiinţa ta, fără prejudecăţi şi fără rezerve.

Printre aceştia, generaţiile de scriitori, cari s'au format la şcoala criticei tale active.

Printre aceştia studenţii tăi, copiii tăi sufleteşti, printre care ai ostenit o viaţă întreagă, făcând din catedra ta o magistratură, un sacerdoţiu.

Au avut aceşti studenţi profesori de o fulgurantă strălucire, personalităţi excepţionale cu erudiţie şi creaţie.

Nu ştiu dacă vreunul şi-a iubit meseria ca profesorul Dragomirescu; sunt sigur că nici unul n'a fost mai aproape de studenţii săi şi mă îndoesc dacă vreunul a lăsat urme mai largi şi mai durabile în sufletele celor cari le-au fost şcolari.

Mărturie, generaţiile de profesori, de pe întreg cuprinsul ţării, ale căror suflete sunt îndoliate azi, pentru răposarea celui care le-a deschis largi ferestre, spre lumina frumosului.

Din cărţile, din manualele, din lecţiile marelui profesor ei au sorbit harul maestrului, pe care la rândul lor îl dăruesc adolescenţior, ca pe un foc sacru.

Am amestecat, întristată adunare, prieteni ai marelui nostru prieten, care ne părăseşte — sentimentele fostului student, în cuvânatrea funebră şi în panegiricul secretarului general.

Mă veţi ierta.

Cu Mihail Dragomirescu nu-şi aveau rost vorbele oficiale şi amabilităţile de circumstanţă.

El mergea totdeauna la idee, la sentimentul care te

poartă; relațiunile cu el te puneau chiar dela început într'o familiaritate spirituală, naturală și caldă.

Aducându-ți, iubite profesor, omagiul îndoliat al Ministerului Culturii Naționale — primește în clipa aceasta dureroasă pentru noi, prin glasul meu, deopotrivă salutul profesorilor cari s'au format la școala ta.

Bucură-te acolo, în Câmpiile Elizee, că ideile pe care le-ai făurit rămân, că lucrarea ta pe pământ se continuă, că făclia ce ai aprins este purtată mai departe și va arde mereu în templul culturii și școalei românești.

Pentru Mihail Dragomirescu, abia de azi înainte începe adevărata așezare în lumină.

N. N. Crețu

75 ANI DELA ÎNFIINȚAREA ACADEMIEI ROMÂNE

Cu intrarea în al 75-lea an al vieții, Academia Română are îndatorirea de a face o recapitulare a activității sale trecute, nu atât în interesul unei exacte inventarieri a bunurilor morale și materiale dobândite până aci, cât mai mult în interesul de a desprinde din experiența trecutului normele care pot fi de folos pentru desvoltarea ei pe viitor. Căci instituțiile de înaltă cultură, în fruntea cărora sunt Academiile, nu pot sta pe veci în organizarea dată lor când au început, de oare ce însăși ființa culturei, în serviciul căreia ele sunt puse, se află într'o perpetuă mișcare de creație. Academiile trebue să-și potrivească organizația lor după cerințele culturale ale fiecărui popor. Chiar dacă la înființarea unora dintre ele se stabilesc organisări cu scopuri mai înalte de cum cer nevoile culturale ale poporului, totuși în fapt viața acestor Academii nu se abate dela drumul celorlalte. Astfel se explică pentru ce pe suprafața pământului avem multe Academii cu statute de organizare asemănătoare, ba aproape identice, și cu toate acestea nu avem două Academii, care să se asemene în ceea ce privește activitatea lor. Sub un decor uniform, trăiesc instituții de cultură cu activitate diferită. In aspirații spre perfecție se întâlnesc toate; cele mai noui înființate se întrec în a-și pune în Statute scopuri cât mai înalte; în realitate însă fiecare Academie rămâne în activitatea sa la nivelul puterii de creație a poporului în mijlocul căruia trăiește. Toate Statutele Academiilor cuprind în ele o parte de aspirație spre ideal, alături de o parte de realitate practică. Organizare bună au Academiile care țin, între aceste două părți, o cumpănă dreaptă. Acelea, care elimineează din Statutele lor realitatea practică, cad în utopie, iar acelea care elimineează partea de aspirație spre ideal, ies din rândul Instituțiilor de înaltă cultură.

Prima certificare oficială a înființării Academiei Române o avem în Decretul Locotenenții Domnești a Principatelor Unite Române din 1 Aprilie 1866, care a fixat pentru Societatea literară română (denumirea de atunci a Aca-

demiei de astăzi) normele de constituire și scopul ce va avea de îndeplinit.

Este de un deosebit interes să analizăm acest Decret, fiindcă el pentru Academia Română nu înseamnă o simplă datare, ci ceva mai mult: cuprinde în el sâmburele spiritual care avea să determine viața instituției de mai târziu. El trebue analizat, mai întâi, în legătură cu epoca în care s'a produs. Suntem în anul 1866. Cu puțin înainte începuse pentru neamul românesc epoca de europeneizare. Vechile instituții sunt înlocuite cu altele, împrumutate din țările Europei apusene. Justiția, școala, administrația, armata, finanțele, conducerea politică, toate funcțiunile vechiului Stat, trec prin transformări amețitoare. Legi, de mare importanță, traduse peste noapte după legi străine, a doua zi sunt publicate și puse în aplicare. In atmosfera sufletească a celor din fruntea Statului, domnia, în această epocă, o încredere oarbă în puterea de durată a faptului împlinit. Toate împrumuturile, odată decretate, erau socotite, ca și românizate pe veci. Suntem în epoca, în care mintea Românului trăia sub suggestia progresului cu orice preț. Decretul Locotenenții Domnești, dela 1 Aprilie 1866, cade tocmai în această epocă. Ministrul Instrucției publice, însărcinat cu raportul acestui decret, este C. A. Rosetti, un bărbat care nu are cea mai mică îndoială, că regenerarea țării românești stă în graba cu care se împrumută instituțiile din Apus; prin urmare ce ar fi trebuit să se întâmple? Dacă toate instituțiile erau înființate prin transplantarea modelelor lor din Apus, de ce n'ar fi fost tot așa și cu Societatea din care avea să răsară mai târziu Academia Română? Europa și chiar America de Nord erau pe atunci pline de modele ademenitoare. Toate Academiile timpului intenționau perfecționarea științelor și artelor, prin invenții noui. In mijlocul tuturor străluceau prin vechea lor tradiție, precum și prin prestigiul membrilor, cari le compuneau, diferitele Academii franceze, reunite dela începutul secolului al 19-lea în Institutul Franței, care ambiționa să devină: «un rezumat al lumii savanților, corpul reprezentativ al republicei literilor, țelul onorabil al tuturor talentelor, focarul în care să se reunească toate forțele inteligenței»; prin urmare, Academii de imitat nu lipseau. Și totuși, cu toate că ele existau în modele ademenitoare, transplantația, care era de așteptat, nu se produse. Decretul Locotenenții Domnești rezistă tentației de a imita, ci el creiază o instituție pe măsura cerințelor culturei naționale. Societatea literară română este, în această epocă de europenizare, prima instituție română isvorâtă dintr'o

spiritualitate curat națională. Lăsând la o parte aspirațiile înalte la care tindeau Academiile străine, C. A. Rosetti, deși captivat de ideile Apusului, cere în chip modest, sub povara îngrijorărilor pentru viitorul neamului, o instituție care se cultive limba națională, nu în scopul de a face din ea o limbă perfectă de circulație universală, așa cum fusese dorința de altă dată a Academiei franceze, înființată de cardinalul Richelieu, ci în scopul de a face din limba națională o dovadă a latinității și un mijloc pentru realizarea unității de cultură. In locul înaltelor scopuri, care tronau în Statutele tuturor Academiilor europene, sub inspirația filosofilor Francis Bacon, Leibniz și a enciclopediștilor francezi, Decretul de înființare al Societății care avea să devină, după 13 ani, Academia Română, avea preocupări de ordine practică și imediată: ortografia, gramatica și dicționarul limbii române. Iar în aceea ce privește alegerea persoanelor, care aveau să constituie cadrele instituției noui, Locotenența Domnească nu stă să cumpănească între celebritățile contemporane, ci se oprește deadreptul asupra acelora, cari puteau fi de un real folos la elaborarea ortografiei, gramaticei și dicționarului. Și pentru a nu lăsa nici o îndoială asupra credinței sale hotărîte că limba română este una și aceiași în toate ținuturile locuite de neamul românesc, Locotenența alege 21 membri din toate ținuturile românești și anume câte doi din Maramurăș, Banat, Bucovina și Macedonia; câte trei, din Moldova, Transilvania și Basarabia; patru din Muntenia. Astfel au fost numiți în prima serie, la 22 Aprilie 1866, ca membri: Iosif Hodoș și Alexandru Roman, din Maramurăș; Andrei Mocioni și Vicențiu Babeș din Banat; Alexandru Hurmuzache și Ambrosiu Dimitrovici din Bucovina; Ioan Caragiani și Dimitrie Cozacovici din Macedonia; Timoteiu Cipariu, Gabriel Munteanu și Gheorghe Barițiu din Transilvania; Alexandru Hasdeu, Constantin Stamati și Ioan Străjescu din Basarabia. In a doua serie, în anul următor, de astă dată prin Decret semnat de Principele Carol I de Hohenzollern, devenit Domnitorul Românilor: Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi și Vasile Alexandrescu-Urechia, pentru Moldova; Ion Heliade-Rădulescu, August Treboniu Laurian, C. A. Rosetti, Ion C. Massim pentru Muntenia. Adică în total 21 membri. La aceștia fură adăogați, prin Decretul din 20 Iulie 1867, încă doi: Titu Maiorescu și Nicolae Ionescu. Intre timp au fost înlocuiți Ambroziu Dimitrovici, din Bucovina și Constantin Stamate din Basarabia, ambii demisionați, prin Ioan Sbiera și Ștefan Gonata.

Inaugurarea activității Societății, astfel constituite s'a făcut

la 1 August 1867, în sala de festivităţi din localul Universităţii din Bucureşti, sub preşedinţia lui Ştefan Golescu, Ministrul de externe al Ţării. Ştefan Golescu, deschizând şedinţa, a rostit între altele şi următoarele:

«Nu poate fi dorinţă mai legitimă şi mai iertată pentru mem- «brii aceleiaşi naţiuni, oricum Dumnezeu ar fi despărţit'o politi- «ceşte, decât de a-şi cultiva limba naţională, tezaur pe care nu este «putere omenească să-l ia dela un popor».

Iar Timoteiu Cipariu răspunzând, în numele membrilor Societăţii a pronunţat cuvinte, care trebue să fi fost luate de colegii înrudiţi cu el sufleteşte, drept un legământ pe veci: «Am început «a ne libera patria, am început a ne libera limba. Am început, «Domnilor, abia am început, dar nu am terminat; rămâne ca să «continuăm ca să terminăm».

Societatea literară română a fost înfinţată, aşa dar, cu scop, bine hotărît atât în conştiinţa bărbaţilor cari erau la guvern, cât şi în conştiinţa membrilor din care ea urma să se constitue. Trebuia să se elaboreze cât mai în grabă: ortografia, gramatica şi dicţionarul limbei române, pentru ca regenerarea culturei naţionale să se poată realiza în mod normal, prin punerea în circulaţie a unei limbi, cât mai perfecte şi cât mai unitare. In gândul tuturor era iarăşi, că munca necesară pentru desăvârşirea acestei opere să se facă în comun de acei numiţi prin decret ca membri ai Societăţii. Aceştia erau aleşi din toate ţinuturile locuite de Români, şi erau cunoscuţi ca pricepuţi în materie.

Lucrările Societăţii au şi început de îndată în această direcţie. După primele şedinţe, în care au fost întocmite Statutele, în urma cărora Societatea literară română ia numele de Societatea Academică Română, nume păstrat până la 1879, toate şedinţele, în curs de mai mulţi ani în şir, sunt consacrate ortografiei, gramaticei şi dicţionarului. Asupra ortografiei, care a fost luată cea dintâi în considerare, s'au prezintat mai multe sisteme, de către I. Heliade-Rădulescu, Timotei Cipariu, Gabriel Munteanu, Ion Sbiera şi I. C. Massim. După îndelungi discuţii, Societatea Academică a adoptat în şedinţa din 11/23 Septembre 1867 proiectul prezintat de Timoteiu Cipariu, care era bazat pe principiul etimologic temperat cu cel fonetic. Acest proiect, publicat sub titlu de «principie de ortographia romana» a fost folosit, cu unele modificări, în publicaţiile Societăţii până în anul 1880. Cu aceiaşi grabă au început discuţiile şi asupra gramaticei limbei române. Pentru a da posibilitate tuturor specialiştilor

să ia parte la această lucrare, s'a publicat concurs, cu un premiu prevăzut din fondul Zappa pentru anul 1868. A fost premiat manuscrisul lui Timoteiu Cipariu, care s'a publicat în 1869. Manuscrisul cuprindea partea I-a a Gramaticei, Analitica. Partea II-a a gramaticei, Sintactica, a fost deasemenea pusă la concurs, de unde a ieşit premiat tot Timoteiu Cipariu pentru manuscrisul, care s'a publicat în 1877. Rămânea dicţionarul. Şi asupra lui s'au luat măsuri de îndată. In şedinţa dela 12 Septembre 1867, se stabileşte programul pentru strângerea materialului necesar. Se lasă pe seama lui Timoteiu Cipariu facerea de extrase după cărţile vechi, iar pentru culegerea cuvintelor din graiul popular din toate ţinuturile locuite de Români, se institue premii. La 1868 încep discuţiile asupra principiilor după care va trebui executată lucrarea. După cum era şi natural părerile membrilor au fost împărţite. La 1870 s'a ajuns la hotărîrea ca fiecare membru al Societăţii să întocmească o anumită literă în timp de şase luni, iar coordonarea şi revizuirea materialului să fie făcute de Laurian şi Massim. In curând aceştia doi rămân de fapt autorii întregii lucrări.

In şedinţa dela 7 Septembre 1876 este prezentat Societăţii Academice întreg proiectul Dicţionarului, tipărit în curs de şase ani, în două volume în 8°, cuprinzând 2890 pagini, precum şi al Glosarului, cu 584 pagini.

Cu aceste publicaţii, în mai puţin de zece ani, Societatea Academică Română dă la lumină lucrările, care-i fuseseră impuse ca prim scop. Stabilise un sistem de ortografie; elaborase o gramatică şi un dicţionar. Ea ar fi putut pretinde că şi-a îndeplinit misiunea, pentru care fusese înfiinţată. Şi din punct de vedere formal, ar fi avut dreptate. In fond însă, o asemenea pretenţie era departe de a fi îndreptăţită. Sistemul de ortografie, gramatica şi dicţionarul, aprobate de Societatea Academică Română, nu mulţumeau pe toată lumea cultă românească; ele nu mulţumeau nici măcar pe toţi membrii Societăţii. Câţi-va dintre aceştia şi încă dintre cei mai reprezentativi, să şi retraseră din Societate, iar alţii nu mai luară parte de cât foarte rar la şedinţe. Societatea sta înaintea unei grele crize. Opinia publică începuse să o considere, ca infeodată şcoalei etimologiştilor intransigenţi, pentru care dovedirea originei latine a limbii trecea înaintea oricărei alte consideraţii; scriitorii şi publicişti de toată mâna nu-i respectau regulile ortografice stabilite; ceva mai mult, înşişi membrii Societăţii nu erau consecvenţi cu propriile lor hotărîri. Prestigiul Societăţii, dacă nu însăşi existenţa acesteia, era ameninţat.

Atunci, tocmai la momentul când criza era să vină, se produseră două fapte mari, care o abătură şi puseră Societatea din nou pe picioare. Aceste două fapte mari sunt: Războiul din 1877 care se termină cu proclamarea Independenţii Ţării, şi gestul Regelui Carol I, de a primi Preşedinţia de onoare a Societăţii; gest care fu urmat de îndată de participarea Suveranului la lucrările Societăţii. Proclamarea Independenţii readuse în sânul Societăţii entusiasmul primilor ani. Asperităţile, provocate de lupta între etimologişti şi fonetişti, se aplanară. Acum se deschideau culturii române perspective noi, în faţa cărora dovedirea latinităţii, cădea pe al doilea plan. Iar gestul Regelui aduse cu el ceva mai mult. Aduse Societăţii, la preşedinţia de onoare, un vigilent protector, care era în acelaşi timp şi un înţelept sfătuitor.

Sub impulsul acestor două fapte, Societatea Academică Română îşi reia drumul început în 1867 cu puteri îndoite. Mai întâi, Adunările legiuitoare ale noului Stat român, prin legea din 29 Marte 1879 o ridică la situaţia de Institut Naţional, cu denumirea de Academia Română, decretând-o ca persoană morală şi independentă în lucrările sale de orice natură. Potrivit acestei legi vechile Statute ale Societăţii sunt modificate, pentru a permite o lărgire de activitate. Sunt chemate, de aci înainte la viaţă, secţia istorică şi secţia ştiinţifică, a căror existenţă până acum fusese numai pe hârtie. In adevăr, încă de la prima sa organizare din 1867, Societatea Academică Română prevedea trei secţiuni: secţia literară-filologică, secţia istorică-arheologică şi secţia ştiinţelor naturale; de fapt însă marea majoritate a membrilor ei erau literaţi şi filologi; şi cum numărul membrilor pe secţiune nu era determinat, literaţii şi filologii ocupau de fapt toate secţiunile. Aceasta era un neajuns, desigur, dar în acelaş timp constituia pentru fundatorii vechii Societăţi Academice Române un frumos titlu la recunoştinţa posterităţii. In loc de a copia instituţiile similare din străinătate, care aveau membri pentru tot felul de ştiinţe teoretice şi aplicate, Locotenenţa Domnească, precum şi Domnitorul Carol I, au decretat ca membri ai Societăţii numai pe aceia cari puteau să lucreze la ortografia, gramatica şi dicţionarul limbii române; adică, pe aceia cari erau ceruţi de nevoile culturale ale timpului; rămânând ca pe viitor aceştia să-şi complecteze numărul cu acei cari vor fi necesari la timpul lor. Astfel a fost înlăturată din organizarea Societăţii Academice o artificialitate care putea deveni periculoasă. Secţiunea istorică şi secţiunea ştiinţifică au rămas fără membri, în schimb, nu s'a făcut

greșeala de a se inventa celebrități de ocazie, care mai târziu erau să fie o piedică. Secția istorică a început să se înfiripeze chiar înainte de 1879 întrucât câțiva dintre filologi erau și istorici. Secția științifică a fost constituită însă în mod masiv, după adoptarea noilor Statute, în 1879. Intre 29 Iunie și 2 Iulie din acest an, au fost aleși în această secție, șase membri dintr'odată; cărora le urmară apoi alți doi, după doi ani. Până aci, secția științifică număra numai doi membri, și anume, doi profesori de științe naturale: d-rul Anastasie Fătu și Gr. Ștefănescu. După 1879 câte-și trele secțiunile aveau numărul de membri, cerut de Statute, pentru ca să poată fiecare lucra, în mod separat.

Legea din 1879 cuprindea apoi într'însa două alte dispoziții, menite ca să pună la adăpost Academia Română de penuria mijloacelor materiale, în care ea se sbătuse până aci. Statul i-a acordat, prin legea aceasta, o subvenție anuală pentru publicațiile sale; și aceea ce era încă și mai important, i-a promis un local pentru a-și așeza depozitul de cărți și documente; local care i-s'a dat în 1890, și care este acela, în care ea se găsește, în parte, și astăzi.

Această dare de local trebue menționată în mod special.

Așezarea în noul local din Calea Victoriei a pus în valoare o lature din activitatea fostei Societăți Academice Române, care până aci stătea în umbră. A făcut posibilă punerea în ordine, pentru a fi utilizate de cei interesați, cărțile și mai ales cărțile vechi și documentele privitoare la limba și istoria Românilor. Căci discuțiile amintite dintre membrii fostei Societăți nu se mărginiseră la vorbe. Pentru a stabili ortografia, gramatica și dicționarul, ei găsiseră cu cale să se documenteze, și în mod cât mai bogat. De aci strângerea tuturor cărților și a documentelor vechi; culegerea de poezii, zicători, proverbe populare de prin toate ținuturile locuite de Români; adunarea, cu un cuvânt, a tot ce poate fi caracteristic pentru cunoașterea limbii române. Membrii fostei Societăți, cu lucrările pe care ei le făceau, în vederea realizării scopului, care le fusese impus, puneau în acelaș timp bazele unui muzeu al limbii române, care era o operă cu mult mai importantă pentru cunoașterea limbii române de cum puteau fi publicațiile lor; fiindcă publicațiile lor, or cât de bine ar fi fost redactate, erau ale lor, adică ale timpului lor, pe când muzeul limbii române, odată constituit, este un isvor de publicații pentru toate timpurile. Astăzi, muzeul acesta al limbii române, început de foștii membri ai Societății Academice Române, îngri-

jit şi îmbogăţit, după 1879, formând o bibliotecă destul de impunătoare, este opera cea mai de preţ cu care se poate mândri cultura naţională. Şi cu această ocazie ne facem datoria de a pomeni numele celor doi membri ai Academiei Române, Dimitrie A. Sturdza şi Ion Bianu, cari dintre toţi au ostenit mai mult la realizarea acestei opere, şi cărora Ţara trebue să le păstreze o veşnică recunoştinţă.

Alături de încurajarea primită din partea Statului, o încurajare tot aşa de eficace a avut-o Academia Română din partea Regelui Carol I, şi a succesorilor săi. Cu deosebire, încurajarea din partea Regelui Carol I a fost, pentru bunul mers al Academiei, hotărâtoare, fiindcă ea s'a produs la momentul când era mai multă nevoie de ea. Iată împrejurările în care ea s'a produs.

Sistemul de ortografie, gramatica şi dicţionarul, publicate cu aprobarea Societăţii Academice, înainte de 1879, nu mulţumise, precum am amintit, lumea cultă românească. O revenire asupra acestor publicaţii se impunea. Dar ea întâmpina multe greutăţi. Autorii publicaţiilor, pe lângă că erau filologi cu bună reputaţie, erau şi mari patrioţi. Atmosfera de entuziasm, creată de războiul independenţii, dispunea la o îndulcire a raporturilor dintre etimologişti şi fonetişti, dar mai trebuia totuşi ca un arbitru de mare prestigiu să intervină între ei, pentru ca lucrările să reînceapă cu bunăvoinţa tuturor. Acest arbitru a fost Regele Carol I. Cu un tact, care era înăscut firei lui de înţelept, Regele Carol I se hotărăşte, ca împreună cu M. S. Regina Elisabeta, să ia o parte activă la lucrările Academiei, pentru ca astfel, prin exemplul lor, să întărească la toţi tragerea de inimă la muncă. In şedinţa memorabilă de la 4 Aprilie 1884, el vorbeşte academicienilor, nu ca Suveran, ci ca un sfătuitor, venit să facă propuneri din dragostea ce are pentru frumoasa şi bogata limbă română; încredinţat că dorinţele îi vor fi ascultate de Academie. Şi ce sfătuia Inţeleptul Rege? Sfătuia ca Academia, după ce a scos din întunerec numeroasele documente, în care se poate citi frumoasa limbă veche, să nu uite, că nu mai puţin trebue să se ocupe şi de viitor... Că o limbă tot aşa de frumoasă se vorbeşte în câmpiile roditoare ale Dunării şi în plaiurile măreţe ale Carpaţilor, limbă redată cu atâta măiestrie de poetul nostru poporal Vasile Alecsandri! Iar ca încheiere a cuvântării sale, Regele Carol I supune la chibzuirea Academiei, dacă nu ar fi folositor de a face un fel de „Etymologicum magnum Romaniae", în care să se cuprindă toate cuvintele vechi, cari altmintreli ar fi pierdute pentru generaţiile

viitoare. Fondurile pentru tipărirea lucrării le pune la dispoziţie însuş Suveranul.

Intervenţia Regelui a avut rezultatul dorit. Lucrarea dicţionarului se reluă pe alte baze, fără supărarea cuiva. Cu Etymologicum este însărcinat filologul B. P. Hasdeu, care însă îl concepe pe un plan aşa de vast, că terminarea lui nu se intrevedea de cât după o prea lungă trecere de ani. In 1898 planul dicţionarului este schimbat din nou, şi cu redactarea lui este însărcinat Al. Philippide. Mergând prea încet şi cu acesta din urmă, la 1906, lucrarea dicţionarului este însfârşit încredinţată d-lui Sextil Puşcariu care o are şi astăzi. Dar greutăţi, provenite din împrejurări de tot felul o întârzie încă. Dicţionarul este conceput pe un plan ştiinţific, care necesită colaboratori speciali şi numeroşi, cari nu pot fi în tot momentul la dispoziţie. Apoi însuşi d. Sextil Puşcariu, însărcinat cu conducerea redactării, are de îndeplinit şi alte funcţiuni, dintre care unele comandate de interesele superioare ale Statului, aşa că nu poate fi tot timpul la lucrare. Să sperăm că se va găsi o modalitate, ca înainte de acest mare dicţionar, conceput pe planul ales de d-l Sextil Puşcariu, să se dea publicităţii un dicţionar mic al limbii uzuale româneşti, aşa cum a fost probabil şi în intenţia fundatorilor Societăţii Academice Române, mai ales că acest mic dicţionar n'ar întâmpina greutăţi. Mijloacele de tipărire sunt astăzi asigurate, prin veniturile obişnuite ale Academiei Române, şi prin generosul dar al d-lui Stelian Popescu, care cu ocazia jubileului de 50 ani al ziarului Universul, al cărui director este, s'a oferit să tipărească gratuit dicţionarul limbii române.

Problema ortografiei este pe cale să se rezolve încă mai curând. Primul sistem de ortografie elaborat în spirit etimologist de Timoteiu Cipariu a fost modificat în două rânduri, şi astăzi se găseşte în ajun de a fi înlocuit în mod definitiv cu un sistem care să corespundă la toate cerinţele. Rămâne elaborarea unei noi gramatici, ca un deziderat pentru viitor.

Participarea M. S. Regelui la şedinţele Academiei Române a adus şi alte rezultate apreciabile. Pe această participare se înfiripă tradiţia legăturii strânse dintre Tron şi Academie, aceea ce a adus după sine o mare creştere în prestigiul acesteia din urmă. Mulţumită acestui prestigiu Academia Română este ferită de incursiunea nefastă a politicianismului, ea rămânând o instituţie cu activitate pur culturală.

Cu anul 1879 începe aşa dar o nouă viaţă pentru fosta So-

cietate Academică Română. Sub un nume nou, şi cu garanţii solide, din punct de vedere moral şi material, vechile scopuri, pe care generaţia patrioţilor din 1866 le restrânsese la ortografie, gramatică şi dicţionar, se ridică acum spre aspiraţii nebănuite. Inceputul de Academie, despre care vorbea cu sfială Ion Heliade-Rădulescu, în şedinţa din 15 Septembre 1867, când a proclamat pe Prinţul Domnitor, ca primul membru de onoare, este depăşit; vechia Societate este în rândul Academiilor mari europene; şi depinde numai de activitatea membrilor ei pentru ca viitorul să-i fie strălucit.

Totul îndreptăţeşte să credem, că viitorul ei nu poate fi altmintreli.

In intervalul de ani scurs, de la 1879 până astăzi, productivitatea ei în publicaţii a mers crescând.

Secţia literară, pe lângă publicaţiile amintite mai nainte, a dat la lumină: un număr mare de retipăriri, după texte de literatură veche; lucrări de etnografie şi folklor şi o bibliografie ştiinţifică asupra României, din care au apărut trei volume: primul, începând cu bibliografia românească veche, de la anul 1508, iar ultimul, tipărit în 1936, ajungând până la 1830; apoi publicaţii, în care este arătată creşterea colecţiilor şi a averii Academiei, în monete vechi, stampe, hărţi, etc. pe lângă cataloagele necesare unei bune funcţionări a bibliotecii. La aceste publicaţii, care sunt în bună parte legate de vechile preocupări filologice ale secţiunii, în decursul anilor din urmă, se adaogă publicaţii de istorie şi critică literară, de artă şi filosofie; aceasta potrivit schimbării produse în compunerea secţiei prin alegerea de membri noi, veniţi din specialităţi străine filologiei. Căci prin ultima organizare de la 1935 secţia are printre membrii săi şi reprezentanţi ai filosofiei, precum şi ai artelor frumoase. Comunicările făcute în şedinţe sunt publicate separat în Memoriile secţiunii, din care au apărut până în prezent multe volume.

Secţiunea istorică a fost, în aceea ce priveşte numărul membrilor, organizată îndată după cea literară-filologică. După modificarea Statutelor în 1935, ea cuprinde în mod legal în sânul său. reprezentanţi de ai ştiinţelor economice, juridice şi sociale, pe lângă cei ai ştiinţelor istorice şi geografice. Publicaţiile acestei secţii sunt numeroase, mulţumită mai ales prodigioasei activităţi a lui Nicolae Iorga. Secţia a publicat: 1) texte de scrieri istorice; 2) documente externe şi interne; 3) studii şi cercetări; 4) misiuni şi rapoarte pentru înţelegere de documente şi pentru explorări arheo-

logice; 5) discuții, propuneri și comunicări, în mai multe volume. Numai comunicările făcute de către membri în ședințe au atins cifra de 23 volume până acum.

Secția științifică, organizată în urma celorlalte două, precum am arătat mai înainte, este totuși egal de bogată în aceea ce privește publicațiile. Ea are la activul său: 1) Buletinul secției științifice, în limba franceză, în care se tipăresc note și lucrări originale din toate ramurile de știință, și din care au apărut până în anul 1940/1941 un număr de 23 volume. 2) Memoriile secțiunii științifice, care se tipăresc în limba română, sau într'o limbă universală, și cuprind lucrări originale de proporții mai mari. Au apărut până azi în trei serii, într'un număr de 61 volume. 3) Publicațiile fondului V. Adamachi, zece volume, tipărite între 1898—1941. 4) Studii și cercetări, din care au apărut 41 volume. 5) Etudes et Recherches, din care au apărut 10 volume. 6) Publicații științifice în care au apărut lucrări mai vechi. 7) Monografii științifice cu lucrări noi, între anii 1938—1941, și din care au apărut patru volume. In afară de aceste publicații, discursurile de recepție ale membrilor secției.

Câteși trei secțiile s'au achitat apoi de îndatoririle, impuse de Statute, de a judeca lucrările care se trimit pentru premiere, și care îndatoriri chiar dacă n'ar fi impuse de Statute sunt impuse de dispozițiile numeroaselor legate și donații, cu care a fost onorată Academia Română, în decursul celor 75 ani.

Cu aceasta ajungem la o nouă latură de activitate, cu care Academia Română se poate mândri tot așa de mult, cum se mândrește și cu activitatea sa desfășurată pe latura științifică.

Academia Română este instituția aleasă cu precădere de toate inimele generoase, care au voit în țara noastră în mod indirect, cu avutul lor, să contribuie la sporirea culturei naționale, prin ajutorarea celor ce muncesc pe câmpul acesteia, fie prin premii acordate muncii săvârșite; fie prin burse și înființare de școli; fie prin înființarea de instituții de asistență sanitară și socială. Legatele și donațiile care-i s'au făcut, încă de la primele sale începuturi, și care s'au înmulțit ca număr și valoare, pe măsură ce creștea și numărul anilor, au lărgit sfera de activitate a Academiei Române, și a făcut dintr'însa instituția de cultură română în înțelesul cel mai înalt al cuvântului. Nimic din aceea ce este nobil în scopurile culturii, lipsește astăzi din scopurile Acade-

miei Române. Ea premiază, deopotrivă originalitatea gândirei şi virtutea faptei, şi prin aceasta îndrumează; publică neîntrerupt, în fiecare an, un număr impresionant de lucrări şi prin aceasta întreţine ritmul creaţiei; iar prin comunicări şi comemorări, membrii săi aduc la lumină tot ce este mare şi etern în firea naţiunei române, şi prin aceasta unifică în acelaş destin aspiraţiile Românismului. Infiinţată pentru a îndestula nevoile modeste ale culturii unui popor, obijduit de veacuri; fără altă ambiţie, de cât aceea de a pune o regulă în vorbirea şi scrierea limbii, de care se lega pentru neamul întreg nobleţa originei şi continuitatea istorică, Academia Română, fără a imita, ci prin mijloacele proprii ale inteligenţii şi ale inimei generoase româneşti, s'a ridicat în 75 ani, la situaţia ei de astăzi. Are o bogată bibliotecă, în care se adăposteşte, de pe acum, un muzeu al limbii române, care poate fi socotit, drept cea mai mai preţioasă comoară a spiritualităţii româneşti; are fundaţii de şcoli, şi are un spital construit şi întreţinut din legatul Menachem Elias, care este model în tot Sud-Estul european; are publicaţii de valoare şi o activitate ştiinţifică, egală cel puţin, cu a celorlalte Academii străine; are, în sfârşit, în organizaţia administrativă a bunurilor ei şi în raporturile dintre membrii săi, activi, corespondenţi şi onorari, o tradiţie de cinste şi de muncă desinteresată, aşa de temeinic stabiltă, că ea recapitulându-şi astăzi înfăptuirile din ultimii 75 ani, departe de a se simţi obosită, poate să privească cu încredere spre viitor, şi sigură pe puterile sale, să îndrăznească spre înfăptuiri şi mai grele.

C. Rădulescu-Motru

OMUL PRIMEI LINII

CUVÂNT INAINTE

In rândurile armatei noastre se formează un om nou.

Omul primei linii.

Prezentul se reazimă pe el.

Viitorul apare luminos, prin el.

Războiul este câmpul celor mai aspre încercări morale şi fizice.

Selecţionările păcii sunt, în largă măsură, desminţite de vânturătoarea focului.

Valori, necunoscute în epocile de linişte, se desvălue salvatoare.

Căci războiul este domeniul oamenilor tari.

Efectivele organizate şi materialul au o preţuire de cifră. Omul este totul.

Omul care realizează fuziunea echilibrată a forţei caracterului, culturii, rezistenţei fizice şi nervoase, cunoaşterii sufletelor şi miloacelor.

Omul care exploatează inteligent acest rezervor de energie, în favoarea acţiunei.

Cu voinţă de fier.

Cu sânge rece.

Cu seninătate în faţa nestabilităţii norocului.

Omul cu simţ al prevederii, cu iniţiativă şi curaj al riscului.

Omul duşman al ideilor preconcepute.

Omul cu fierbinte gust al răspunderii.

Omul disciplinei.

Omul de cuget eroic.

Omul faptelor.

Omul gata de jertfă.

Omul care nu cunoaşte imposibilul.

Personalitatea.

Paginile, ce urmează, reţin chipul acestui om. Aşa cum l-am văzut, în puternicele dăltuiri ale caracterului, pe Prut, pe Nistru, pe Bug şi pe Nipru. Aşa cum îl văd desvoltându-se, în stepele din Est.

Ostaşul Cruciadei Idealismului.

Contururile — ici definitive, colo nesigure — cer încă timp şi, mai ales, îndemnuri pentru cimentarea totului în formele viguroase ale înnoirii.

Dar chipul realizat e atât de strălucitor, încât apariţia lui egalează o victorie.

Poate cea mai mare a războiului nostru.

Căci această victorie a caracterului înalţă structura unui neam, crescut în foc.

Crescut din propriile lui forţe, înnăbuşite până deunăzi prin imitaţiuni.

Capabil, în fine, să fie el.

Om al primei linii.

Neam al primei linii.

Oceacov. Aprilie 1942.

OFIŢERUL

Ofiţerul este port-drapelul Neamului.

Chintesenţa virtuţilor.

Expresiunea nobleţei permanente.

Păstrătorul tradiţiilor de vitejie.

Oglinda vie a forţei Naţiunei.

Depozitarul destinelor ei.

Intâiul braţ al Patriei.

Luptătorul şi instructorul fiilor Neamului, pentru cea mai înaltă îndatorire: aceea de a fi ostaşi gata, la nevoie, să-şi dea viaţa pentru Ţară.

Şef militar, este energia dinamică, izvorîtă dintr'un caracter de oţel şi acţionată de capacitate activă.

Manta de vreme rea a Patriei.

Omul primei linii, în zile grele.

Omul credinţei.

Omul pildei.

Omul spre care se îndreaptă toţi ochii. Şi toate nădejdile.

Eroul ce-şi aşteaptă prilejul.

Ţinta aleasă şi căutată de inamic.

Omul care, în foc, porunceşte — prin graiu şi fapt — mişcarea înainte.

Omul care este urmat şi deschide drumul victoriei.

Sau cade în breşa, prin care vrea să năvălească vrăjmaşul.

Imaginea perfecţiunei

Nobleţe generoasă în spirit. Vitejească nobleţe în fapte.

Bogăţie nesfârşită în comorile fără preţ ce-i sunt încredinţate. Dar, alături de cari, este pământeşte sărac, ştiut fiind că acela care iubeşte şi-şi socoteşte prea mult hârtia şi metalul nu poate fi risipitor cu viaţa lui, când i-o cere Patria.

Ofiţerul întrupează imaginea ideală a sufletului curat. A perfecţiunei morale. A braţului puternic, totdeauna gata să sprijine.

De aici, preferinţele inimei femeii pentru el.

De aici, obligaţiunile ce decurg şi nu îngădue umbrirea blazonului.

De aici, luminoasa lui conturare în închipuirea celor cari îl apropie şi-l înţeleg.

Vrem ca eroul — tuturor domeniilor — să fie frumos.

Pentru că cel ales nu poate fi decât frumos.

Pentru că nu iubim decât ce este frumos.

Nu ne putem închipui ofiţerul decât în atitudini frumoase.

Nu-l putem vedea decât drept la datorie şi strălucind de încredere.

Nu ni-l putem imagina diformat de nepăsare. Neglijent cu vestmintele sale. Strâmbat fiziceşte, sub copleşirea setei de comoditate.

Nu-l putem vedea putrezind în jurul meselor de joc.

Nu-l putem vedea ameţindu-se de alcool.

Nu-l putem vedea înşelând, cu vorbe ademenitoare, încrederea inimilor, ce-i caută inima.

Nu-l putem vedea preocupat de gospodărirea necinstită a bunurilor ce nu-i aparţin.

Ofiţerul nostru este altul.

El întrupează pe adevăratul cavaler al celui mai înalt ordin moral pe care l-a instituit, de mii de ani, Neamul.

In pieptul lui bate inima Patriei.

Braţele lui poartă armele Patriei.

Cuvântul lui avântă, în luptă, fiii Patriei.

Ţelul luptei

Toate aceste dăltuiri de credinţă lovesc, astăzi, în viul faptelor.

Suntem în războiu.

Ne batem pentru hotarul de răsărit şi miază-noapte.

Ne batem pentru fraţii de acelaşi sânge şi graiu cu noi, risipiţi dincolo de Nistru, în mase mari până la Bug, şi în insule dese dincolo de Bug, până la Don, în Crimeea şi chiar — prin urgia deportărilor — până în adâncurile Siberiei.

Ne batem pentru hotarele sfârtecate, ale căror răni sângerează deschise, în trupul Patriei şi în inimile noastre. Căci drumul graniţelor dreptăţii, ori care ar fi orizontul lor geografic, trece peste Urali şi Canalul Mânecei.

Fiecare luptă, câştigată în răsărit, fiecare pogon semănat în plus, fiecare învârtitură a roţilor motoarelor din industriile redate vieţii, sunt tot atâţia paşi spre florile cu cari ne vor ieşi înainte, într'o zi, cei ce ne aşteaptă siguri de îmbrăţişările în care ne vom cuprinde, pentru totdeauna.

Crucile de lemn ridicate în stepă, pe mormintele atâtor viteji din rândurile noastre, sunt dovezile unor jertfe cu vizări mult mai largi decât ar crede cei cari nu ne cunosc sufletul.

Ne batem să zdrobim Rusia de astăzi şi de totdeauna. Să ne scuturăm umerii de apăsarea uriaşului a cărei greutate ne sfărâmă. Să curăţăm zarea, de ameninţarea ce pândea clipa trecerei, peste noi.

Ne batem să nimicim de pe faţa pământului iudeo-comunismul, cu molimile raiului roşu. Să smulgem, din sământă, primejdiile crescânde de revărsare ale infernului bolşevic.

Ne batem împotriva Rusiei şi iudeo-comunismului, căci — atâta vreme cât ele vor dăinui — noi şi urmaşii noştri nu vom putea fi liberi

între hotarele noastre, nu vom cunoaşte pacea pentru munca noastră şi nu ne vom desvolta, pe drumul destinului nostru, în conformitate cu năzuinţele geniului românesc.

In formele noui ale dragostei de Patrie.

Ale setei de jertfă pentru binele Patriei.

Ale muncii pentru progresul Patriei.

Ale creierii gândirii eroice.

Ne batem — şi dăm pilda conduitei noastre — pentru ca întregul Neam să ia chipul nostru sufletesc.

Ne batem ca să smulgem pacea adevărată şi să dăm putinţa reclădirii unei Românii adevărate: una, mare, a noastră.

Hotarul de miază-noapte şi răsărit

Luptând pentru recâştigarea hotarelor dela răsărit şi miază-noapte, ştim că încorporarea lor, în cuprinsul Patriei nu e garantată numai prin ajungerea noastră pe vechea lor linie.

Bucovina şi Basarabia se reiau înapoi smulgându-le dela un vrăjmaş puternic şi hrăpăreţ, care s'a retras departe în marea lui ţară, călare pe două continente.

O Patrie liberă nu se creiază numai în iureşul câtorva săptămâni de lupte.

Sunt neamuri care au sângerat veacuri lungi, până să aibă dreptul la lumină.

Istoria noastră este o dovadă.

Suntem astăzi pe culmea înfăptuirilor.

Generaţiei noastre îi revine efortul final.

Este un merit care trebue să ne umple de mândrie.

Dar care ne obligă şi la datorii, pe cari trebuie să le înţelegem în toată înălţimea lor.

Ofiţerul, ocupă primul loc al acestor datorii.

Fraţii din răsărit

Luptând pentru fraţii noştri, de dincolo de Nistru, le dăm o conştiinţă, călită în focul jertfei noastre.

Le aducem imaginea vitejească a Neamului, din care fac parte.

Le aducem graiul, credinţa şi puterea noastră sprijinitoare.

Căzând şi pentru ei, le ridicăm în suflete nu numai simţământul înnăbuşit al existenţei lor dar şi forţa voinţei unei vieţi naţionale.

Aprindem, la răsărit de Nistru, o flacără vie.

Ea nu trebue să se stingă.

Ea nu se va stinge.

Suntem întâii purtători ai culorilor româneşti, pe meleaguri depărtate de exploarări şi descoperiri asupra neamului nostru.

In stepele nesfârşite, contemplăm cu uimire statura măreaţă a romanismului.

Nu ştim încă hotărîrile cu privire la Românii din răsăritul Nistrului.

Sufletul nostru, în care bat pulsaţiile unui neam imperial nu se teme de răspunderile şi obligaţiunile unor hotare imperiale.

Transnistria este prea românească iar întinderile ei sunt destul de ospitaliere pentru Moldovenii ce trăiesc răspândiţi peste Bug, spre soare-răsare.

Hotarele dorului

Luptând unde luptăm, ne simţim paşii fierbinte urmăriţi, de o mare aşteptare

Ostaşi ai faptelor, ştim că numai faptele împlinesc voinţa.

Nu contemplăm durerea.

Ne înnoim puterile în ea.

Ne înălţăm viguroşi din încercările ei.

Numai neamurile cari au cunoscut suferinţele au putut sui culmile.

Noi cunoaştem ţelul.

Şi cunoaştem rănile, pe care ni le-au lăsat lanţurile.

Suntem un neam fericit, pentru că avem încă multe de împlinit. Şi suntem un neam de temut. Ne-am aflat măsura posibilităţilor în stepele din răsărit.

Sufletul creşte şi se oţeleşte în luptă.

Nu materia, ci sufletul primează.

Suflet zidim, aici.

Suflet în care răsună dorul nestins, al hotarelor.

Cei ce cădem, aici, suntem aşezaţi, în ţărâna pe care am sfinţit-o, cu creştetul spre răsărit.

E un simbol.

Războiu de idei

In războiul de astăzi ofiţerul nu mai este un simplu tehnician al specialităţii militare.

Disciplina ostăşească, păstrându-şi întreaga valoare, este depăşită, în executarea ordinelor, de conştiinţa unor porunci superioare, ieşite din mersul larg al destinului naţional.

Nu ne batem să învingem numai oastea duşmană.

Ne batem să învingem un sistem de viaţă.

Nu suntem ostaşii reci ai unei mecanici militare, străini de forţele cari conduc eforturile.

Suntem înşişi purtătorii acestor forţe.

Purtătorii unui ideal politic.

Dincolo de obiectivele militare, pe cari le cucerim cu voinicia şi armele noastre, este necontenit un alt obiectiv.

Vrăjmaşul nostru nu este numai linia roşie care ne opune focul ei.

Peste această linie, ne așteaptă așezarea ofensivă a ideologiei iudeo-comuniste. Ea trebue distrusă.

Simplul soldat, în concepția restrânsă de altădată, nu ajunge pentru victoria urmărită. Pe el l-ar obosi spațiile de străbătut. Pe el l-ar îngheța frigul iernilor rusești, repetându-se sfârșitul tragic pe care l-a înregistrat — din lipsa unui ideal — Marea Armată a lui Napoleon. Pe el l-ar doborî — atât de departe de Patrie — fluctuațiunile inerente câmpului de luptă.

N'ar înțelege acest războiu.

Războiu de idei.

Cruciadă a idealismului.

Efort pentru o altă așezare a lumii.

Un om și un neam nou

Ne batem ca să forjăm din neamul nostru, din virtuțile lui, din geniul lui clocotitor, un neam vrednic de timpurile nouă în care am pășit.

Ne batem să ne învingem, în primul rând, pe noi.

Ne batem să ne ridicăm deasupra noastră.

Ne batem să formăm în noi, în luptătorii noștri, modelele perfecte ale omului nou. Ale Românului nou.

In această transformare ofițerul este imaginea primei realizări.

Arzătoare dragoste de Țară și Neam.

Fierbinte urmare a preceptelor morale, sădite de Atotputernic în sufletele celor creiați după chipul și asemănarea Lui.

Convingere nestrămutată în biruința adevărului și dreptății, urmărită cu voință tare și muncă perseverentă.

Neobosita hărnicie în stoarcerea rodirii, din tot ce e menit să înbunătățească viața pe pământ.

Existența sobră, folosind însă larg binefacerile civilizației.

Seninătate optimistă în fața încercărilor dureroase.

Cinste.

Incredere în propriile posibilități.

Meritele la locul lor.

Nimic de mântuială.

Refacere fizică.

Poate că s'ar putea ilustra totul în câteva cuvinte: nu clădiri ridicate din nuiele și lut, ci ziduri de piatră.

Fără realizarea omului și neamului nou victoria războiului nu va însemna decât o victorie a armelor.

Scopurile lui sunt însă mult mai complexe.

Dacă luptătorului se cere astăzi o formațiune spirituală — ce-l ridică deasupra executantului de altădată — este de așteptat că transformarea va duce, treptat, toată națiunea la structura realizată de eroii ei.

Armata deschide o mare școală.

Drumul eroismului

Frica de moarte este instinctul puternic pe care natura l-a sădit în noi, pentru a garanta conservarea speţei umane.

Cu cât vârsta se găseşte asupra anilor vigoarei fizice, cu atât frica sfârşitului este mai tiranică. Aceasta pentru că tinereţea este singură protectoare. Bătrânii a căror virilitate s'a stins — şi dela cari natura nu mai are ce profita — nu mai cunosc, fără rare excepţii, spaima trecerii în cele veşnice.

Războiul cerând eforturi fizice, şi efective numeroase, nu poate fi executat decât de bărbaţi în floare. Deci de oameni în cari instinctul de conservare e maxim.

Fireşte, o anumită educaţie, disciplina cu rigorile ei, precum şi riscurile, înfruntate în comun, contribue într'o măsură la stăpânirea fricii.

— Nu mi-e frică — sunt cuvinte fără realitate, atunci când este vorba de frontul militar.

Luptătorul adevărat cunoaşte frica.

O cunoaşte cu toţi fiorii ei.

Pentrucă nu ocoleşte lupta.

Pentrucă e prezent la greu.

Pentrucă e fruntaşul liniei.

Pentrucă trebue să dea pildă.

Pentrucă e mândru şi setos să învingă.

Pentrucă adevăratul bărbat vrea să depăşească obişnuitul.

Pentrucă el tinde necontenit să se învingă, ridicându-se deasupra lui.

In foc, pe front, nu focul constitue marea primejdie. Ci frica.

Pierderile, provocate de oţelul duşman, sunt slabe, faţă de pierderile provocate prin frică. Un număr de obuze, de care de luptă, de răpăieli de gloanţe, pot trece fără să pricinuiască vărsarea unei picături de sânge. Şi totuşi, un întreg batalion — pe care l-au vizat — poate să fie scos din luptă prin frica paralizantă sau răspânditoare de panică, pe care au deslănţuit-o.

Eroismul nu constă în absenţa fricei. Ci în stăpânirea ei. Infrângerea ei.

Ofiţerul ştie aceasta.

Ofiţerul ştie că şeful e totul. O trupă de lei, comandată de un iepure, ia chipul sufletesc al comandantului. Şi fuge. O trupă de iepuri, condusă de un leu, împrumută conduita leului. Şi învinge frica.

Atunci când proectilul duşman îşi fulgeră şueratul şi, scrâşnind, îşi sfâşie grosimea oţelului sub explozie, cutremurând pământul şi văzduhul, sunt puţini nervi cari să nu chircească trupurile, turtindu-le în ţărână.

Când în bezna nopţilor, foşnetele şi umbrele nedifinite, din faţă, turbură liniştea, sunt puţine firi cari să nu-şi simtă respiraţia tăiată.

Când, pe neaşteptate, se ridică dintr'o coastă valuri vrăjmaşe, repezite înainte cu baioneta la arme, sunt puţine spinările cari să nu îngheţe sub sloii fricii.

Şi totuşi totdeauna, absolut totdeauna, după ce primejdia a trecut şi se pot cerceta faptele în linişte, se constată că groaza exagerase realitatea.

Exagerarea este măsura fricii.

De câte ori se stă de vorbă cu «martori oculari» se poate judeca uşor frica, prin care au trecut, după dimensiunile date întâmplărilor.

Şi iarăşi, totdeauna, dacă un şef a isbutit să stăpânească deslănţuirea panicei, cauzele ce provocaseră frica au fost învinse sau oprite să se desvolte.

Infrângerea fricii este primul pas spre eroism.

Şi întâia condiţiune cerută vitejiei.

Avântul

Şeful militar, tehnician al specialităţii armelor, comandă, în foc, oameni. Pregătirea lui profesională şi toate virtuţile caracterului dau puţine roade, pe drumul eroismului, dacă-i lipseşte darul de a antrena, de a deslănţui avântul.

Iluziile sunt oxigenul vieţii.

Cei cari pot să încordeze eforturile spre ele, transformând himerele în realităţi, sunt eroii marilor împliniri.

Este ceea ce ştie omul primii linii: ofiţerul.

Şi vâlvătaia flacărilor, ca şi gămălia de jar ce licăreşte pe capul unui trunchiu, fac parte din acelaşi foc. Se deosebesc însă totatâta cât se deosebesc, la mers, calul galopând, de melc.

Iată tabloul avântului, faţă de cel al executării simple a ordinelor.

Iată flacăra eroismului în comparaţie cu execuţia strictă.

Spiritul războinic

Eroii legendelor antice, măsuraţi în fapte cu cei mai modeşti ostaşi ai războiului pe care-l trăim, n'ar merita nicio vagă citare, prin ordin de zi pe regiment.

Nu ştiu ce ar gândi vitejii epocii cavalerismului cari înfruntau, în platoşe şi zale, săbiile, lăncile şi săgeţile, privind pe soldaţii noştri cari, în simple vestoane, înfruntă proectilele ce străpung şi nărue ziduri groase de piatră.

Războiul mondial Nr. 1 — aşa cum a botezat un glumeţ războiul 1914—1918 — lăsase impresia, prin teoreticienii ce i-au urmat, că armamentul modern şi condiţiunile speciale în care se execută astăzi războiul nu mai îngăduie desvoltarea eroismului.

Vitejii trebuiau căutaţi numai în închipuirea romancierilor şi în filmele cinematografice.

Ostaşul câmpului de luptă se reducea la un soiu de mecanic, pierdut între maşinării complicate şi străin de bătăile de inimă pe care le încercaseră camarazii lui, din veacul precedent.

Războiul mondial Nr. 2, din prima zi a izbucnirii, a dat şi în acest capitol — ca şi în toate capitolele ideelor preconcepute şi acceptate ca dogme — o lovitură zdravănă de cismă.

Mai mult ca totdeauna, bravura personală, bravura şefului antrenând după sine unitatea sa, a jucat rol hotărîtor.

Generalii au gonit în capul coloanelor motorizate, au mers cu vârfurile avantgărzilor, au sburat deasupra teritoriilor inamice, s'au aruncat cu paraşutele pe sol vrăjmaş şi, mai ales..., au gândit şi conceput eroic, redactându-şi scurt voinţa şi bruscând astfel, printr'o altfel de vitejie, rezistenţa adversarului.

Ofiţerii superiori au fost necontenit în fruntea unităţilor. Tinerii lor camarazi din linii au avut în ei concurenţi, la vitejie, ce le-a dat dreptul şi mândria de a lupta sub ochii şefilor.

Cazemate, cu grosimea betonului de mai mulţi metri, armate cu mitraliere şi tunuri, au fost cucerite, cu zecile, de către câţiva ostaşi. Linii fortificate au fost străpunse şi răsturnate în puţine ceasuri, amuţindu-li-se focul, numai prin vitejie.

In văzduh, pe mare, sub mare şi pe uscat, vitejia şi-a dat întâlnire, ca niciodată.

Armatele, învingătoare în 1918, au nimicit după victorie spiritul războinic în individ.

Ele au cunoscut, în 1939 şi 1940, din prima zi de foc, efectul nenorocit al acestei concepţii.

Era prea târziu.

Ostaşul trebue să fie, înainte de toate, un războinic.

Intreaga lui pregătire trebue să-i înalţe îndrăzneala la cel mai ridicat grad. Laşitatea trebue gonită din hârtie, din vorbe, din fapte.

Numai ofiţerul războinic poate creea, în jurul lui, o atmosferă războinică.

Eroismul fără răsunet

Ciocnirea cu inamicul este, adesea, un eveniment de scurtă durată, încadrată în lungi răstimpuri de eforturi cari n'au nimic comun cu lupta. Regimente întregi ale armatei noastre au tânjit, luni după luni, să intre în foc şi n'au cunoscut decât eforturile marşurilor nesfârşite, ale pazei teritoriilor cucerite, ale adunării materialelor capturate dela vrăjmaş, ale muncilor agricole...

Comandanţii au fost asaltaţi de rapoartele ofiţerilor cari încadrau aceste unităţi, cerând mutarea lor în regimente luptătoare.

Fără a mă opri la lipsa prilejurilor de eroism ale acestor regimente, ci poposind numai în capitolul de luptă şi calm al unităţilor cari au cunoscut din plin încercările, trebue să deschid un alt capitol unui eroism care merită o încordată atenţiune.

Este un eroism care se desfăşoară oră cu oră, zi cu zi, în acţiuni ce par mărunte şi mai ales neînsemnate dar cari sunt cel puţin, tot atât de hotărîtoare ca şi actele de vitejie ale câmpului de luptă.

Tot atât de hotărîtoare dar lipsite de răsunet.

Ofiţerul comandă oameni. Oameni cari gândesc, simt foamea, frigul, arşiţa, oboseala. Oameni cari sufăr, cari au dorinţe, nevoi şi frământările lor. Uniforma nu ascunde suflete turnate într'un tipar identic.

Mişcările, mânuirile de armă, cadenţa paşilor, revarsă totul într'un aspect unic. Sub tunici sunt însă inimi fierbinţi. Ele reacţionează diferit, sub aceleaşi stingeri.

In rânduri, ostaşii par statui turnate din acelaşi metal, izolate de lumea exterioară şi închegate în blocuri supuse.

Fiecare din aceste statui îşi are lumea de legături, pe care o cunoaşte, în mijlocul căreia trăeşte în clipele de singurătate şi la care meditează cu toată puterea gândurilor.

Nici forţa fizică, nici judecata, nici cultura nu creiază din blocul de aspect uniform o egalitate a elementelor componente.

Zvonurile negre, şoaptele insinuante, veştile întunecate, oboselile, lipsurile, greutăţile intemperiilor, propaganda vrăjmaşului, şi toată seria nesfârşită de încercări, menite să zdruncine încrederea luptătorului, au efecte cari nu seamănă dela om la om.

Se crede, de neştiutori, că a porunci e totul.

Fără îndoială, a porunci e mult.

Mai ales când porunca e luminoasă. Adică la vreme şi răspunzând clar nevoilor, prin mijloace reale.

Dar porunca îndrumătoare aparţine, în genere, eşaloanelor superioare.

Jos, la nivelul contactului cotidian dintre ofiţerul mic — sublocotenent, locotenent, căpitan, maior — nu porunca, ci legătura e totul.

Aici se merge, prin noroiu şi ploaie, la cot cu ostaşul care adesea se prăvăleşte. Şi trebue susţinut. Inbărbătat. Sfătuit. Ajutat să zâmbească atunci când e desnădăjduit. Aici se mănâncă alături de ostaşul căruia, adesea, nu-i poate sosi la timp o gamelă caldă sau îndestulătoare şi trebue hrănit cu alimentele înţelegerii.

Aici, se munceşte alături de ostaşi, pe care-i rod îndoielile de tot soiul.

Aici, se trăieşte alături de camarazi bolnavi, cari pot sau nu să aibă ajutor medical.

Alături de cei cari îşi au picioarele opărite de marşuri, stomacurile răscolite de diarie, urechile degerate de ger, spiritele răscolite de gânduri mohorâte.

Aici, ofiţerul trebue să se ridice deasupra propriilor lui încercări şi, învingându-se, să învingă slăbiciunile celorlalţi, prin exemplu, printr'o bună gospodărire a mijloacelor — aproape totdeauna sub cerinţe — prin impulsiune, prin sfat, prin constrângere.

Pedagogie anevoioasă. Pedagogie neteoretică.

Pedagogie aplicată de oameni cari trăiesc în aceleaşi condiţiuni aspre, ca şi cei cari trebuesc antrenaţi.

Cot la cot

Intr'o noapte udată de ploaie măruntă, în lungul unui drum desfundat pe care se mărşăluia ca în cocă, am auzit pe un tânăr sublocotenent, în jumătatea vârstei oamenilor pe cari îi comanda:

— Hai copii şi eu sunt tot atât de ostenit, tot atât de nedormit, tot atât de flămând ca şi voi...

Ofiţerul ducea raniţa şi arma unui soldat pe care-l sprijinea de braţ.

Eroism fără răsunet. Dar eroism tot atât de strălucit — dacă nu şi mai mult — ca cel al unei lovituri îndrăzneţe pe câmpul de luptă.

Eroism de înalt merit, căci se cere făptuit la fiecare pas, luni întregi.

Am văzut într'o zi un inimos sublocotenent, în clipa când a aflat că, în cursul unui marş, unul din soldaţii lui s'a furişat din coloană şi a rămas în urmă, probabil cu gândul dezertării.

— E cu putinţă băieţi ? — îşi mustra el soldaţii. Tocmai mie să mi se facă o astfel de ruşine ? Eu care vă privesc pe fiecare în ochi ? Eu care trăiesc, cu binele şi răul, alături de voi ? Dece n'a venit camaradul să-mi spună ce avea pe suflet ?

Peste un ceas însă, tânărul ofiţer, senin şi încrezător ca şi înaintea incidentului, cânta în fruntea oamenilor, ştergându-şi sudoarea ce-i curgea pe tâmple şi obraji.

Am văzut într'o zi un ofiţer stând de vorbă cu un soldat, care îi arăta o telegramă de acasă, vestindu-i moartea soţiei. Ce rău îmi pare — spunea ofiţerul — ce lovitură grea pentru tine! Şi eu mi-am pierdut mama, de când am plecat pe front, iar un frate mi-a căzut în luptă. Dar fiecare îşi înţelege numai durerea lui. Dacă ar fi timp de pace în câteva ore ai putea ajunge acasă. Aici suntem departe de Patrie. Atâţia camarazi cad fără ca familiile să poată îngenunchia la căpătâiul lor. Voiu vorbi pentru tine. Voiu face tot ce se va putea. Mi se rupe inima de durerea ta. Dar suntem bărbaţi. Trebue să trecem peste toate.

Cazuri de acestea se pot cita cu miile.

Omul îndură uşor când găseşte înţelegere şi un cuvânt bun. Chiar dacă, prin înţelegere şi cuvânt bun, dorinţele nu-i sunt îndeplinite. Omul îndură însă greu bruscarea sau strigătul în pustiu.

Iată câmpul nesfârşit al eroismului fără răsunet.

Câmpul care pregăteşte celălalt eroism.

Un semn de grijă, o mângâiere la vreme, un ajutor cât de neînsemnat, asigură ofiţerului, care le-a făptuit, ostaşi ce-şi vor da viaţa în foc, pentru el.

Ofiţerul nu merge cu pas de şef, dacă nu ştie să fie erou în bătălia fără gloanţe.

Ofiţerul şi soldatul

Ostaşul este fiul ales al Neamului.

Luptător pe viaţă şi moarte, în ceasurile hotărîtoare ale istoriei, el absoarbe nu numai atenţiunea Naţiunii, dar şi întreaga ei dragoste şi recunoştinţă.

Ofiţerul este şef militar, revenindu-i îndatoririle de comandă, adică: instrucţie, educaţie, gospodărie şi conducere în toate împrejurările.

Soldatul este luptătorul direct. Element prim al organismului militar. Sufletul armamentului, pe care-l foloseşte pe câmpul bătăliei, după dozarea armonioasă hotărîtă de şef.

Ofiţerul este creerul unităţii militare.

Fără el soldaţii n'ar reprezenta decât o cifră.

O ierarhie, solid organizată, repartizează însărcinările şi încheagă răspunderile pe întreaga coloană vertebrală a eşelonului ofiţeresc.

Pentru soldat, ofiţerul este:

Purtătorul ideii ce conduce războiul;

Conducătorul eforturilor;

Voinţa exprimată prin ordine;

Controlorul execuţiei.

In realizarea acţiunii, munca, odihna, hrana, îmbrăcămintea, buna sau reaua dispoziţie sufletească, viaţa şi moartea soldatului, depind de ofiţer.

Indatoriri

Această situaţie obligă pe ofiţer, faţă de ostaşii de sub comandă, la numeroase îndatoriri.

Şeful trebue să fie în primul rând, şef.

Deci să ştie clar:

— Ce are de făcut ?

— Cu ce ?

— Unde ?

— Când ?

— Cum ?

Şi, mai ales, să facă din gând eroic faptă eroică. Repede, în întregime, nu de mântuială, nu de ochii altora, nu cu lăcomia laudelor.

Intreaga lui persoană trebue să impună:

Chip bărbătesc de luptător, iar nu de prim-tenor al scenelor melodramatice.

Ţinută îngrijită şi rezistentă de om al câmpului, iar nu fantezii însăilate după modelele umflate cu vată, ale dansatorilor din cabarete.

Atitudine impunând prin vigoarea voinţei, scurtimea cuvântului fără replică, agerimea trupului nediformat de grăsimi.

Nicio slăbiciune în faţa defecţiunilor de caracter.

Largă înţelegere pentru greşelile cari nu desvăluie putrigaiuri sufleteşti.

Niciodată dovezi de oboseală.

Nicio critică la adresa şefilor şi camarazilor.

Nicio complicitate cu inferiorii, pentru a acoperi defecte sau lipsuri.

Nicio desvăluire a intimităţilor.

Totdeauna şef. In ţinută completă. In conduită egală. Stăpân puternic pe cei din subordine.

Este greşită ideea că dulcegăria bunătăţii câştigă inimile.. Dimpotrivă ea face pe oameni să nu vadă, în fruntea lor, ofiţerul capabil, energic, mână de fier, în măsură să-i aducă în foc cu pricepere şi vigoare.

A comanda în foc oameni, a-i face să te urmeze în faţa morţii, a le păstra voinicia când în jur cad camarazi răpuşi, nu se poate obţine decât dacă şeful şi-a câştigat gradele în sufletele celor meniţi să-l asculte.

A înfrânge oboseli neînchipuite, în ciuda lipsurilor şi suferinţelor, în ciuda piedicilor puse de oameni sau natură, a menţine încrederea în izbândă când totul lucrează la năruirea optimismului, nu se poate obţine decât dacă şeful este ofiţer în concepţia mărturisirii de credinţă, expusă în aceste pagini.

Instruind, ofiţerul trebue să fie, în primul rând, el instruit. Nu-şi părăseşte oamenii până nu le-a dat tot ce trebue să ştie. Şi, aceasta, cu stăruinţă, migăind lucrurile cele mai neînsemnate, adâncindu-le în mintea şi trupurile ostaşilor. Nimic pentru formalismul programului. Totul urmărind pregătirea omului pentru războiu.

Ochiul lui nu trebue să scape nimic nevăzut, necontrolat, neîndreptat. Dela nasturele hainei, la întreaga ţinută. Atitudine de conduită. Şeful e necontenit prezent cu sfaturile şi reacţiunile.

Masa, odihna, igiena, sănătatea, sunt tot atâtea capitole de războiu, deci de pregătire şi control, în cari sufletul luptătorului poate fi captat şi inima lui câştigată. Căci toate acestea dau putere ostaşilor şi, în capitolul forţei, moralul trebue să acţioneze trupuri puternice şi sănătoase.

Educaţia ostăşească ?

Iat-o ţâşnind din toată această conduită a ofiţerului.

Iată-i terenul pregătit, ca să primească sămânţa celui mai înbelşugat rod.

Educaţia ostăşească nu constă din acele lungi ore de picoteală, încărcate de plictisitoare lecţii teoretice. Ea se face continuu, în orele de muncă şi odihnă, deopotrivă la instrucţie ca şi în timpul liber.

Vizează pregătirea unor luptători conştienţi, capabili — pentru dragostea Patriei, pentru ideile ce au determinat izbucnirea războiului, şi pentru simţul onoarei militare — să muncească neobosiţi şi să se bată, stăpâniţi de spiritul jertfei, până la victoria finală.

Incheere

«Omul primei linii» nu este închegat într'o lucrare de birou şi compilaţie.

L-am desprins atât de pe câmpul de luptă, cât şi de pe acel al eroismului fără răsunet.

Paginile au fost scrise departe de Patrie. După 8 luni petrecute pe zona operaţiunilor. In plină iarnă. In stepele albe de zăpadă. Sub ameninţarea atacului vrăjmaş.

Este, în aceste pagini, o mărturisire.

Şi un îndemn.

Un cuvânt ieşit din convingere.

Şi adresat altor convingeri.

Ca să se recunoască. Să se verifice. Să-şi găsească drumul drept.

Drumul drept al victoriei, în care credem. Pentru care luptăm. Şi ne dăruim.

In prima linie a faptelor.

Octav Vorobchievici

O V I D I U: F A S T E L E

SFÂRŞITUL CĂRŢII I

Că Aristeu plângea văzând albinele stârpite
ce-i zădărniciră fagurii 'ncepuţi.
Greu alinându-i sfâşierea,
mamă-sa marină
Adăogi îndemnurilor sale-aceste
ultime cuvinte:
— «Opreşte-ţi plânsetul, copile! Paguba
ţi-o va îndepărta Proteu;
El îţi va da un mijloc de-a-ţi redobândi
averea prăpădită.
Să nu te-abată totuşi multele prefaceri
ale 'nfăţişării lui:
Inlănţue-i cu străşnicie
amândouă mâinile».
Răzbi dar tânărul pân' la Profet
şi braţele slăbite 'n somn
Ale bătrânului locuitor al apelor,
prinzându-le, i le legă.
Acesta, învăţat să-şi schimbe 'nfăţişarea,
îşi şi prefăcu meşteşugit figura;
Indată biruit de lanţuri însă,
reveni la mădularele-i obişnuite.
Şi înălţându-şi faţa lui marină,
în timp ce barba-i roura,
— «Voeşti să ştii» — vorbi el — «în ce fel
îţi vei recăpăta albinele?
Invălue în ţărână
trupul unui tăuraş jertfit;
Şi lucrul ce-mi ceri mie
ţi-l va da 'ngropatu-acela».
Făcu păstorul cum i se dădu poruncă:
din bovinul putrezit
In fierbere ţâşniră roiuri;
şi un suflet doborît
dădu mii alte suflete. —
Destinul ceru oaea : lăcomită,
ea păscu vervenele
Pe cari, o babă cu evlavie
obişnuia să le jertfească
zeilor de ţară. —
Dar ce mai poate fi cruţat
când îşi dau duhul pe altare
Şi turma cea lânoasă
şi bovinele de plug?
Persanul, cu un armăsar împacă
Pe Hyperion încins cu raze
Ca unui zeu atât de-aprins să nu-i se-aducă
vreo domoală jertfă.

Cerboaica într'un rând jertfită
        pentru o fecioară doar
        Dianei întreite
Şi-acuma încă e răpusă
        deşi fără pricina fecioarei. —
Văzut-am Sapeenii
        jertfind viscere de câine
        Triviei
Şi-oricărui ce sălăşlueşte
        prin troenii tăi, o Haemus.
Şi măgăruşul cade
        Paznicului aspru-al ţarinei:
Pricina ruşinează oarecum;
        ea-i totuşi vrednică de Zeu.

O, Grecie! sărbătoriai
        pe Bacchus purtător de viţă
Pe care ţi-l aduce iarăşi
        la obişnuita vreme
        tot al treilea vifor.
Veniră-atunci şi Zeii
        plini de cultul lui Lyaeus
Şi orişicine nu era străin de jocuri:
Şi Panii caşi tinerimea de Satìri
        plecată Vènerei
Şi Zeităţile din fluvii
        ori şi din retrasele câmpii,
Silenus cel bătrân
        pe măgăruşu-i 'ncovoiat
Şi-Acel ce cu vergeaua-i roşie
        'nspăimântă pasărele sperioase.
Găsind dumbràva bună
        pentru mese şi plăceri
Se aşezară pe saltelele de iarbă.
Da Liber vinul;
        fiecare 'şi puse o cunună:
Un râu îşi gonia apa...
        de amestecat mai cu zgârcenie.
Erau Naiade
        cu cosiţele vâlvoi la unele;
La altele, 'mpletite
        ca de-o mână iscusită;
Aceea, dă la masă
        cu tunica suflecată peste pulpe
Şi-alta, cu grumaji destăinuiţi
        de toga-i desfăcută.
Aceasta îşi arată umerii;
        aceea îşi târăşte hainele prin iarbă;
Picioru-i tânăr nu-i e 'mpiedecat cu lanţuri!
Şi astfel unele aprind pe Sàtiri
Şi altele pe Tine
        ce 'ţi porţi tâmplele legate 'n pin:
Şi chiar pe Tine te aprind, Silenus
        cu dorinţi nestinse:
Desfrâul nu-ţi îngădue să fii bătrân!
Şi roşcovanul de Priap
        grădinilor ce-i pază şi podoabă
Din toate-atâtea vrăji
        nu fu răpit decât de Lotis.

La ea râvnind
pe ea cerând-o
numai pentru ea oftând
Din cap îi face semne-ori prin scrisori o roagă...
Fecioarele-s trufaşe; măreaţă-i frumuseţea :
In mutră-i ea-şi ţinteşte râsul batjocorâtor.
Veni şi noaptea. Şi, cum vinu-aduce somnul,
Pe toată partea
doborâte de-ameţeală zăceau trupuri.
Şi cum fusese copleşită de petreceri
Lotis se-odihnia pe jos
In cel din urmă strat de iarbă
sub crenguţe de arţar.
Indrăgostitul se ridică
şi ţinându-şi răsuflarea
Işi poartă surdul pas hoţeşte
'n vârf de degete
şi tot oprindu-se din umblet.
Cum şi ajunse la culcuşul tăinuit
al dalbei Nimfe
Veghè să nu dea sunet
boarea suflului său însuşi.
Şi iată trupul că şi-l cumpănia
atins de iarbă.
Ea totuşi mai zăcea 'n adânca-i letargie.
Iar el se bucură
şi cu picioru 'ndepărtând veştmântul
Se şi vedea purtat pe calea fericită
înspre dorul său.
Dar iată că măgarul
purtător al lui Silen
zbierând
Zvârli din glasu-i răguşit
afurisitu-i răget !
Şi Nimfa se ridică 'nfricoşată
îl repède pe Priap cu mâinile
Şi 'n fugă-i răscoleşte dùmbrava întreagă.
Şi Zeul încă tot încremenit
în halu-i ruşinos
Ajunse, la lumina lunei,
râsul tuturora.
Iar cel ce făcu larma
suferi pedeapsa morţii; şi de-atuncia
E jertfa prea plăcută
Zeului din Helespont. —
Eraţi ne-atinse, păsărele,
mângâere-a câmpului,
Statornic şi nevinovat norod pentru păduri,
Cari faceţi cuiburi,
ouăle vi le clociţi cu puful vostru,
Şi din măestre cioculeţe
scoateţi ciripitul dulce.
Dar astea ce v'au folosit?
căci în cântare vi-i şi crima:
Cei Zei socot că taina li-o dezvăluiţi.
Şi-aşa şi e. Căci voi
ce sânteţi cele mai apropiate Zeilor,
Cu zborul ori cu cântecele
faceţi prevestiri adevărate.

Și neamul zburătoarelor mult timp cruțat
fu însfârșit sacrificat și el:
Pe Zei îi desfătară măruntaele ființelor
ce ni-i destăinuiau.
Și-astfel, adesea alba porumbiță
zmulsă dela soțu-i
E prefăcută 'n scrum la focu 'ncins. —
Ce-a folosit scăparea Capitoliului? —
nu mai puțin gâscuța pregătită
Iși dă ficatu-adus pe blidurile-ți,
fică a lui Inachus !
Zeiții Nopții 'n noapte-i se răpune
pasărea crestată
Că ziua caldă ni-o vestește
cu cântatu-i veghetor. —
Și-acum se 'nalță peste ape
steaua lucitoare a Delfinului
Ce-o scoate orizontul
din cuprinsu-originar.
Lumina zilei ce urmează-arată iarna
la hotarul ei de mijloc
Având să ție încă-atâta vreme
cât a dus-o pân' acum.
In următoarea zi tovarășa lui Tithon,
părăsindu-l,
va privi departe
Serbarea preoțească
a Zeiții din Arcadia.
Chiar și pe tine, soră a lui Turnus,
te primi aceeaș zi în templu
In locu-acela unde ies fântânele Fecioarei.
De unde cerceta-voi
prìcinile-acestor jertfe
cași rânduiala lor ?
In mijlocul strâmtorii
cine 'mi va 'ndrepta corabia?
Dă-mi sfat Tu însăți
ce-ți tragi numele din vrajă-ți !
Ajută-mi țelul
ca să nu ți se știrbească faima ! —
Mai vechiu de când se născu luna,
de i-am crede vestea despre sine,
Pământu-Arcadiei își are nume
după marele-i patron.
Aici trăi Evandru care,
deși nobil după amândoi părinții,
Mai strălucit era
prin sângele divinei mame;
Odată ce în sufletu-i
cuprinse focul cel ceresc
Din glasu-i ea făcea vestiri
pătrunse de-o zeire-adevărată.
Spusese că un prăpăd li sta gata
ei și-odraslei,
Și multe după-aceea
ce cu vremea și-au aflat dovada.
Căci tânărul,
fugind cu maica-i prea drept zicătoare,
Lăsă Arcadia și pe Parrhasiu, larul.
Lui, că plângea, îi zise maica :

— «Stăpânește-ți plânsetul, copile!
Această rea 'ntâmplare
trebue s'o' duci cu bărbăție.
Așa ți-i scris în soartă..
Nu te fugărește vreo greșeală,
Ci-un Zeu. Ești izgonit din țară-ți
de un Zeu jignit.
Nu ai de suferit pedeapsa unei crime;
ci mânia Zeilor.
E mult să fii lipsit de vină 'n mari nenorociri!
Cum ți-este cugetul
așa și fapta-ți naște teamă ori nădejde.
Nici nu fii trist că primul ai 'ndura atâtea rele:
Furtuna asta doborât-a
oameni neasemuiți.
La fel pățit-a Cadmus care-odinioară
fu gonit din partea Tyrului
Și-și hotărâ surghiunul pe pământ Aonian;
La fel pățit-au Tydeus,
la fel și Iason din Pagase
Și-atâția alți-apoi
ce numai 'n lungă vreme ți i-aș înșira.
Tot locul este-o patrie viteazului
precum e marea pentru pești,
Precum de toată partea
se deschide pasării
văzduhul fără margini.
Nici totuși nu-și dezlănțue sălbăticia
pe tot timpul anului
furtuna;
Și ție, crede-mă
îți va veni și zi de primăvară».
Evandru,
întărit la cuget de îndemnul maicii,
Cu nava-i tăiè marea
și dădu 'n Hesperia.
Și iată că la sfatul vrednicei Carmentis
scoate nava
Pe fluviu,
și-urcă apele Toscane.
Și ea privi cuprinsul apei lângă vadul
Terentului
și casele răslețe 'n locuri singuratice.
De unde-era, se-opri la pupă
cu cosițele-i vâlvoi
Și 'ntunecată
prinse mâna celuia ce ținea drumul.
Și întinzându-și brațele
spre râpa dreaptă, 'n depărtare,
Inebunită, de trei ori lovește
cu picioarele-i podeaua cea de brad.
Evandru-abia o stăpâni cu mâna
Ca să nu sară 'n graba-i
de-a ajunge la pământ.
— «Mărire vouă» — zise —
«Zei ai locurilor mult dorite!
Și ție, țară
ce vei da Zei noui 'Nălțimilor!
Și vouă, fluvii și fântâni,
de cari se bucură acest sol primitor,

Şi Nimfe-ale pădurilor
    şi cete de Naiade!
Privi-v'aş sub auspicii bune
    pentru fiul meu şi mine!
Şi fie să calc ţărmu-acesta
    cu-un picior mai norocos!
Mă 'nşel? sau dealurile-acestea
    au a se preface 'n straşnice 'ntărăriri
Şi 'ntreg pământu-a-şi trage-orânduelile
    dela pământu-acesta?
Acestor munţi cândva-i făgăduită
    stăpânirea lumii.
Că locu-acesta ar avea un astfel de destin,
    cine-ar mai crede-o?
Şi iată totuşi pinul Troei
    că străbate-aceste 'ntinsuri!
Şi o femee chiar, aici, va fi
    pricina unui nou război.
O, scump nepot! O, Pallas!
    dece 'ţi pui ucigătoare arme?
Dar fie! — fi-vei omorât
    cu strălucită răzbunare. —
Invinsă, totuşi vei învinge;
    răsturnată, ridica-te-vei,
    O, Troia!
Dărâmăturile-ţi vor îngropa
    norodul ce te-a duşmănit.
Văpăi biruitoare!
    ardeţi Pèrgamul Neptunian!
Cenuşa-aceasta mai puţin se 'nalţă totuşi
    decât lumea 'ntreagă?
Acum cucernicul Enea
    vine-aici cu sfinte strămoşeşti
    şi-acest alt lucru sfânt
Ce-i tatăl său:
    adună, Vesta, Zeii Ilionului!
Veni-va vremea când veţi fi la fel veghiaţi
    şi voi şi lumea toată
Şi când se vor aduce jertfe
    de-un acelaş Zeu executor;
Şi paza patriei
    va rămânea pe seama-Auguştilor.
E voia Zeilor ca dinastia-aceasta
    să struniască frânele imperiului.
Şi-aşa, un fiu — şi fiu de fiu divin
    deşi nu însuşi va primi
Purta-va cu un duh ceresc
    povara părintească.
Şi dupăcum odată fi-voi consfinţită
    pe altare veşnice
Aşa şi Iulia Augusta fi-va Zeitate nouă».

Şi cum cu-acestea spuse-ajunse
    la veleatul nostru,
Preştiitoarea limbă se opri
    tăindu-şi vorba.
Eşind din navă. surghiunitul coborâ
    pe ţărmul Laţiului.
Prea fericit acela
    căruia un astfel de pământ
    i-a fost surghiunul!

Nici mult timp nu trecu
și case noui s'au ridicat ;
și nici un alt om
Nu se afla mai strălucit decât
Arcadianu 'n munții Ausoniei.
Și iată,
așezând acolo boii Erythiei,
pe eroul
Ce duce ghioaga, —
dupăce răzbise drumul largii lumi.
Și 'n timp ce-și află dânsul adăpost
în casa Tegeeană,
boii
In voe hoinăresc pe 'ntinsele ogoare.
In dimineață, zmuls din somnu-i.
oaspetele Tirynthin
Văzu că din grămada boilor
îi lipsiau doi.
Și cercetând, nu află
nici o urmă-a furtului misterios :
Pe boi
îi trase de-a 'ndărătelea
în vizuine-i
Cacus ;
Cacus, rușinea,
spaima dùmbrăvilor Aventine,
Nu mică pacoste-a vecinilor
și-a oaspeților.
Ca om, avea o față 'ngrozitoare ;
puteri, cât trupul —
și un trup
De namilă :
Acestui monstru tată-i era Mulciber.
Drept locuință,
o nemăsurată peșteră,
cu 'ntinse ascunzișuri,
Pitită, — abia de 'nchipuit jivinelor.
Infipte-asupra porții
atârnau brațe și capete
Și lutul necurat
era 'nălbit de oase omenești.
Da, cel născut din Jupiter, să plece-abia
păstrând o parte-a boilor
Când cei furați scoaseră-un muget răgușit.
— «Primesc chemarea îndărăt» — vorbi;
și urmărind strigarea
Ajunse prin păduri, răzbunător,
la peștera nelegiuită.
Intrarea o-astupase Cacus
cu un colț de munte
Că nu l-ar fi clintit din loc nici zece boi.
Dar când se opinti într'ânsul Hèrcule,
pe-ai cărui umeri se lăsase însuși cerul,
Urni dintr'o împinsătură
strașnica povară.
Când zmulsă fu aceasta
pocnetu-i înspăimântă și bolta ;
Și repezită
desfundă cu greutatea ei
pământul moale.

La 'ncăerarea luptei,
Cacus cel dintâi ridică mâna;
Drept arme, bestia s'a încărcat cu stânci
și trunchiuri de copac.
Dar nu-i erau aici de vreun folos;
în fața-acestui prea puternic
se întoarce el la vechiul meșteșug
Al tatălui,
și varsă zgomotoase flăcări
Pe cari de câte ori le-aruncă-ai crede
că răsuflă Typhon
Sau că se-azvârle fulgerele repezi
din vâltoarea Etnei.
Alcide sare și 'nvârtind măciuca-i
cea de trei ori noduroasă
O și repede de trei-patru ori
în falca dùșmanului.
Acesta cade,
varsă fum amestecat cu sânge
Și dându-și duhul
bate țărâna cu pieptu-i lat. —
Din boii ceia, 'nvingătorul
îți jertfește unul Ție
O, Jupiter! — și chiamă àpoi pe Evandru
cu plugarii săi:
Și își orânduește sie-și un altar
zis Cel mai Mare.
Această parte-a Urbei 'și are-un nume
după vorba bou. —
Și nici nu tace maica lui Evandru
care spune că-i aproape vremea
Când lumea va fi tras de-ajuns foloase
depe urma Hèrculelui său.
Și profetesă fericită,
dupăcum a și trăit
plăcută Zeilor,
Așa tronează, ca Zeiță,
în această zi din luna Ianus.

La Ide, în altarele
lui Jupiter cel Mare-un preot cast
Aruncă 'n flăcări
măruntaele ovinei androgine;
Și 'ntreg pământu-a fost adus atunci
neamului nostru
Și moșul tău numit cu numele de August.
Citește tablele de ceară
puse 'n atriile renumite;
Nici unui om nu i-au fost date-atâtea
porecliri mărețe.
Cu al său nume Africa-l numește
pe biruitorul său;
pe alții i-au mărturisit
Ținuturile Isauriene stăpânite,
sau isprăvile din Creta.
Pe unul l-au făcut faimos Numizii,
pe cellalt Messana,
Iar altu-și datorează strălucirea
după urbea Numantină.
Lui Drusus, moartea cași numele
i le-a făcut Germania.

Ce jale! cât de scurtă-a fost
acea măreață vrednicie!
De-am căuta la câte neamuri a răpus,
un Cezar strânsu-și-a atâtea nume câte
Popoare sunt pe-acest pământ nemăsurat.
Pe câte unul
l-a făcut cu nume-un singur fapt:
răpirea unei salbe
Sau ajutorul unui corb.
Și numele-ți de Mare e, Pompei,
măsura proprielor tale fapte:
Dar cine te-a învins,
și-a dat un nume și mai mare.
Nici. prin porecle,
n'ai găsi vreuna
pe o treaptă mai înaltă
decât cea a Fabiilor:
Familia aceasta
după fapte-a fost numită Maxima.
Dar totuși toți aceia-s consfințiți
prin preacinstire omenească.
Acesta-și are-un nume-asemenea
lui Jupiter cel Prea Inalt:
Pe cele sfinte, tații noștri le numesc
auguste:
auguste sânt numite
Altarele sfințite-orânduit
de mâna preoților,
Din care nume-și trage obârșia
și acel al augurilor
Precum și orice lucru-l crește Jupiter
prin vrednicia lui.
Să crească și puterea Celui-ce-ne-duce,
crească-i anii —
Și'n veci cununa de stejar
protegue-vă porțile!
Și fie ca moștenitorul
prin vegherea zeilor
al unui nume-atât de mare
Să 'nalțe sub acelaș semn
casi părintele-i
povara lumii!

Când Titan va privi 'ndărăt spre malul mării
în a treea zi de după Ide
Se fac din nou serbările Parrhasienei.
Căci într'u'n rând matroanele Ausoniene
se purtau 'n carpente
Acestea zise — 'mi pare —
după mama lui Evandru.
Curând li se răpește-această cinste:
toate hotărăsc
Să nu mai 'ngădue
bărbaților neinimoși
să se 'nofască cu vlăstar.
Și nici că-ar fi dat naștere: nesocotite,
prin lovire oarbă,
Smulgeau din măruntae sarcina crescândă.
Se spune că Senatul înfieră
sălbăticia îndrăznețelor matroane
Dar că le-a 'napoiat un drept răpit;

Şi totodată hotărî să se aducă
jertfe 'n două rânduri mamei Tegeene
Spre binele copiilor
de amândouă sexele.
Nu este legiuit
să se aducă 'n sanctuaru-acela
resturile neînsufleţite
ale victimei,
Canucumva
de ele să se spurce focul cel curat. —
De te încântă vechile orânduel
ascultă ruga preotului
Şi auzi-vei nume
neştiute ţie mai 'nainte.
Sânt potolite Porrima, Postverta,
fie surori, Nimfă a Menalului,
Fie tovarăşe-ale fugii Tale.
Intâia-i socotită-a fi cântat trecutul;
Şi-a doua, viitorul.

Lumina ce urmează te-a depus,
Concordie senină,
In templu-Ţi ca zăpada, lângă
treptele mărețe 'nspre Moneta 'naltă.
Acum privirea-ţi binefăcătoare cade
spre mulţimea de Latini
Căci mâini sfinţite te-au orânduit din nou.
Demult, biruitorul ramurei Etrusce,
Furius,
Făcut-a o făgadă
şi 'nainte de orice o şi 'mplini.
Pricina fu că plevile,
cu armele în mâini,
se desfăcură de Senat;
Şi Roma se temu de propria-i 'ntărire.
Recentă, pricina 'i mai bună:
Venerat stăpân,
Germania şi-a aşternut sub semnul tău
măreaţa-i coamă
Şi prăzile înfrântei ginţi le-ai vărsat jertfă
Şi ridicata-i templele Zeiţei
cărei însuţi Te închini,
Măicuţa Ta le-a înzestrat cu daruri
şi-un altar,
Ea, numai. vrednică de cuibul
straşnicului Jupiter.

Şi isprăvite-acestea,
părăsind şi Capricornul,
Phoebus,
Alergi sub semnul
Tânărului Purtător de Apă.
De-aici, Răsăritorul
când s'a desfăcut din unde-a şaptea oară,
Nu va mai fulgera pe 'ntreaga boltă Lira;
Şi steaua care, după-apusu-acestei,
la căderea nopţii
Luceşte 'n mijlocul văpăii Leului, —
se va fi prăbuşit.

De trei, de patru ori răsfoii Fastele
ce 'nseamnă veacurile;
Dar nu cuprind o zi 'nchinată 'nsămânțării.
Atunci: — «Această zi-i 'nsemnată» — 'mi zise Musa,
căci a prins de veste;
— «Ce 'ntrebi prin Faste sărbătorile
nehotărîte ?
De-i ziua
nestatornicită pentru consfinţire,
vremea-i sigură:
Ogorul
când roditu-i de seminţele-aruncate». —
Purtând cununi, rămâneţi bouşori
pe lângă staulele pline
Cât treburile încă nu vi le-a întors
călduţa primăvară.
Ţăranu-atârne-şi de un par
netrebuitul plug:
Pământul îngheţat se teme de-orice rană.
Vechile, pace dă pământului
când sămănatu-i isprăvit!
Dă pace căror l-au lucrat!
In sărbătoare fie satul!
purificaţi-vi-l, săteni!
Şi'n vetrele de ţară
puneţi turtele de fi-ce an!
Plăcere faceţi Cererei, Pământului,
acestor mame ale roadelor, —
Cu grâul lor,
cu măruntaele-unei scroafe 'ngreunate!
Pământul şi cu Cerera îşi văd de sarcini
împreună;
Aceasta dă fiinţă roadelor
şi-acela li oferă sânul său. —
Tovarăşe de lucru!
cari pe-atâtea din vechime
le-aţi desăvârşit,
Prin cari şi ghinda-a fost învinsă
de o hrană mai folositoare,
Pe muncitorii lacomi
săturaţi-i cu bogate roduri
Ca munca să le fie răsplătită
dupăcum li se cuvine!
Daţi creşteri ne 'ntrerupte tinerei sămânţe:
Nici nu lăsaţi zăpada să stârpiască
iarba nouă!
Cât semănăm,
deschideţi adierelor senine cerul!
Sămânţa cât se-ascunde 'n brazdă, năpădiţi-o
cu şuvoaele văzduhului!
Nici nu lăsaţi ca darurile Cereale
să le pustiiască 'n stoluri
Pornite pe distrugeri
păsările lacome de roduri cultivate.
Şi voi, furnicilor,
cruţaţi grăunţul răspândit:
Provizia mai mare vă va fi
recolta când se va fi isprăvit.
Ferit de chelbele ruginii, între-acestea
crească;

Nici să se-usuce lanu 'mbolnăvit
de vițiile cerului;
Să nu secătuiască nici de slăbiciune
și nici, tot așa,
Mai plin de bogăție,
să nu piară de belșugu-i însuși.
Și să lipsiască-ogoarelor neghina
care-ți scoate ochii;
Și nici să se ridice paiul sterp
pe brazdele lucrate.
Ogorul dea cu mare camătă și orzul
Și rodul grâului
și boabele
având să sufere de două ori prin foc.
Acestea sânt din parte-mi pentru voi
și ce vă doriți înșivă, plugari;
Și ruga hotărâtă
v'o 'mplinească amândouăle Zeițe. —
Mult timp războiul ni-a răpit bărbații : sabia
era mai potrivită decât plugul
Și taurul ce ară sta deoparte
când se pregătia de luptă calul.
Și săpile dormiau;
cazmalele erau schimbate 'n lănci
Și coiful se făcea din lemnul greu al grapei.
Dar mulțumită Zeilor și Casei Tale,
ferecat în lanțuri
Acum de mult timp iată că războiul zace
sub călcâiul nostru.
Sub jug să vie boul
și sub pământu-arat sământa:
Pe Ceres o nutrește Pacea:
e fica Păcii, Ceres.
Și, în a șasa zi premergător Kalendelor
Ici, temple fost-au închinate Zeilor
urmași ai Ledei.
Frați din sământa Zeilor le-au ridicat
Altor frați Zei. pe țărmul lacului Iuturnei. —
Și-acum cântarea însăși mă aduce
la altarul Păcii;
Va fi aceasta-a doua zi 'naintea
isprăvirii lunii. —
Cu păru-ți așezat,
încununată cu frunzișul Actiac
O, Pace! ești aici;
și rămâi blândă-asupra 'ntregii lumi !
Cât timp lipsește dùșmanul. lipsește
și războiul cu triumfurile lui :
Tu, pentru Capii noștri. vei fi glorie
mai mare decât cea a luptelor.
Soldatul pue mâna doar pe armă
spre-a înfrânge arma;
Și înfiorătoarea trâmbiță să sune
numai pentru sărbătoare.
Dela un capăt la cellalt să înlemnească
lumea 'n fața Eneizilor;
Și dacă lumii
nu-i ajunge teama pentru Roma,
s'o iubiască!
Văpăilor de pace dați tămâia, preoți !

Şi cadă alba victimă lovită 'n frunte!
Cu Pacea dăinuiască mult
și Casa care ni-o procură!
De-aceasta vă rugați la Zeii
ce-i înduioșează-un glas cucernic! —
Dar iată că întâia parte-a muncii mele-i
isprăvită,
Odată cu sfârșitul lunii
cum îmi ia sfârșit și cartea.

Trad. de **Dimitrie Cuclin**

PULBERE DE FLORI ŞI FIER...

Ironia pe temeiul unui adevăr cauterizează, vindecă; izvorînd din calcule meschine și mistificări, se transformă în coardă întinsă care la timp potrivit se răsbună pe cel ce-o rostește plesnindu-l usturător peste obraz.

*

Descoperirea marilor adevăruri rămâne puțină vreme pe seama descoperitorilor, deoarece imediat urmează mulțimea de profitori, cari continuă să le redescopere și astfel primatul originalității trece în anonimat, iar adevărurile în ordinea lucrurilor comune cunoscute „de când îi lumea".

*

Ferește-te de cel ce te laudă prea mult: dacă încă nu te-a furat, vrea să te adoarmă, ca să poată opera în liniște.

*

Numai când n'ai ce obiecta este onest să taci; pentrucă se tem să nu se'ncurce în propriile lor răspunsuri, cei necinstiți tac însă și atunci când ar trebui să vorbească; pentru grandomani muțenia constitue una dintre dovezile superiorității lor.

Ite

SPIRITUL CRITIC ITALIAN ÎN SEC. XIX

(REACŢIUNI CRITICE ŞI IDEALURI ESTETICE)

Critica lui Imbriani e însufleţită nu numai de gândul de a lumina valori artistice şi literare, ci şi de râvna conştiinţii italiene, care întemeiată pe măreţia unui trecut fără întâetate, trebuia să-şi păstreze strălucirea, căutând mereu firul măririi creatoare.

Inrobustarea acelei conştiinţe, pentru a rezista veacurilor şi a oferi lumii idealul suprem al tuturor încercărilor de artă, e o problemă ce-l munceşte mai mult decât pe alţii, datorită poate şi temperamentului său neînfrânat.

O preocupare de prestigiu erà şi în activitatea lui Antonio Tari şi în De Sanctis, care deşi încrezător în destinul artistic al Italiei, nu cu puţină strângere de inimă aşteaptă viitorul, când marile reforme spirituale ale veacului XIX, schimbaseră faţa Europei şi când ţara sa, părea că nu mai ţine locul de frunte între marile naţiuni.

Fiindcă din tot ceeace se produsese mai de seamă în Italia şi care putea sta alături de realizările de peste Alpi, erau numai unele manifestări septentrionale.

Aci înflorise o lume nouă, fie prin Alessandro Manzoni (1785—1873) ce provocase o adevărată epocă, fie prin energii ca Massimo D'Azeglio, Giuseppe Mazzini (1805—1872) şi Giuseppe Giusti...

Cu aceşti biruitori ai spiritului nou, se desvoltă conţinutul naţional «con quella diversità di tinte e di gradazioni che testimonia la vita», în timp ce la Napoli, «la letteratura era ancora metastasiana» [1].

Trăeşte melancolia după acea cultură napoletană, care dăduse istoriei atâtea glorii. E ceva din acea întrecere culturală, aşa de puternică în viaţa provinciilor italiene.

Când vede că alte regiuni decât a sa, dovedeau a fi mai în spiritul vremii, se gândeşte în ce sens va putea totuşi să-şi răscumpere lipsurile literare!

Unde va fi genialitatea napoletană, se întreabă la sfârşitul lecţiei XIII, asupra *Literaturii la Napoli.*

Şi nădejdea nu se putea îndrepta decât spre muzica isvorîtă aci din poesia secentescă şi arcadică. Pământul acesta era încă tot pământul lui Paisiello, Pergolese şi Cimarosa, unde se educase atât Rossini cât şi Donizetti.

1 La letteratura italiana nel secolo XIX, Napoli, Morano, pag. 188.

Noutatea trebuia să vină din acea tradiţie care în mod firesc se cultivase în această regiune şi De Sanctis cu seninătatea convingerilor sale, ne vesteşte:

«Ecco dove era la nostra genialità! Tutta quella ricchezza di colori e forme senza contenuto, si esaltava per via dell'orchestra» (pag. 88).

Dar îngrijorarea de soarta producţiilor italiene, era mai veche şi venea din mai multe părţi.

Unii se gândeau chiar la modificări de aspiraţii, pentru a se apropia de ceeace credeau că trebuia să fie scopul vieţii prezente.

Se cerea o răsturnare totală de lucruri şi nu era tocmai uşor.

Fiindcă unde nu există mod sigur de gândire, orice reformă prinde mai repede, neavând în cale nici-o rezistenţă, pe când într'o ţară ca Italia, cu un trecut dogmatizat, acea înfăptuire de noutăţi, întâmpina greutăţi.

Aci, formele de cultură deveniseră probleme; erau sistem de educaţie cu o lungă experienţă clasică.

Apoi, intenţiile de reforme, chiar de n'ar fi fost privite ca răsvrătiri, se cereau aclimatizate mai îndelung; trebuiau să se supună acelui control de maturitate şi raţionament, caracteristice unei cunoştiinţe cu puteri de virtuozitate, ca cea italiană.

Măsura artei naţionale, pentru mulţi fiind cea dată de orgoliul valorilor Renaşterii, se înţelege unde trebuia căutată consolarea artistică.

De Sanctis însuşi, când constată minunatele realizări ale ştiinţii moderne din prima jumătate a secolului al XIX, are în minte imaginea descoperirii lumii antice.

«L'entusiasmo prodotto da tante scoperte ricorda l'entusiasmo della Rinascenza quando cadèva il velo che aveva coperto il mondo antico; l'entusiasmo che fa della storia di quel tempo un inno al pensiero umano, alla civiltà».

Era firesc să trăiască în mintea oricărui italian, înălţimea acelui trecut artistic, faţă de care toată Europa era tributară.

Ambiţia de a-şi recâştiga între popoare locul pierdut odată cu sfârşitul epocii amintite, se agita în conştiinţa italiană, încă dela începutul Ottocent-ului şi vom găsi o formă critică în Imbriani, care se revoltă când nu sunt preţuite valorile italiene şi demonstrează tuturor că suprematia artistică a fost hărăzită Italiei.

Şi fiind vorba de o prefacere spirituală, mai cu stăruinţă cerută decât oricând, să vedem ceva din starea de lucruri de atunci şi care pentru mulţi n'ar mai fi fost satisfăcătoare. Fără să tăem atmosfera ideologică în spaţii precise, ideile ce-au dăinuit în Italia meridională până în preajma apariţiei *Istoriei* lui De Sanctis (1870—71), păstrau încă matca izvoarelor tradiţionale, — Giordano Bruno (1548—1600) şi Giambattista Vico (1668—1744), în care se mai revărsa o puternică înrâurire de filosofie germană.

Insuşirile acestea au fost recunoscute în toate manifestările culturii napoletane şi prin care Italia se putea socoti în spiritul vremii. Ca gândire, energia septentrională, încheind cu acel măreţ *Risorgimento*, frământat

de conştiinţa lui Antonio Rosmini Serbati (1797—1855) şi a visionarului Vincenzo Gioberti (1801—1852) părea că s'a consumat. Aşa că de aici nu se mai aştepta nimeni la vre-o reformă.

Prin originea ideilor înnăscute, cugetarea rosminiană înălţase prestigiul cunoaşterii ca dar divin împotriva enciclopedismului ateu, iar prin miezul convingerilor giobertiene, strâns în expresiile «l'Ente crea l'Esistente» şi «l'esistente deve tornare all'ente», se rotunzise o credinţă, care nu mai putea fi de acord cu ideile susţinute de raţionalismul descartian. Cu aceste agitaţii spirituale încoronate de extazul giobertian în faţa viitorului italian, profeţit în *Primato morale e civile degli Italiani*, se întrerupeau aspiraţiile către o adevărată înălţare spirituală.

Fiindcă Roberto Ardigò (1828—1920) şi Cesare Lombroso (1836—1909) erau sortiţi să nu prindă rădăcini adânci prin însăşi concepţia lor înlănţuită de o doctrină ce nu putea deveni în Italia început şi viaţă universală. Cu cât prezentul european era mai viu în cultura italiană, cu atât atenţia generală se îndrepta spre viaţa exotică.

Până şi cultura meridională, care dăduse în ultimul timp pe De Sanctis şi B. Spaventa, nu mai satisfăcea mentalitatea celor care credeau că numai în alte culturi mijeau perspectivele viitorului.

De altfel, cine urmăreşte de aproape activitatea lui De Sanctis, găseşte că spiritul unei epoci întârzie în idealuri ce-au aparţinut altor timpuri, se întristează ca de-o prevestire rea. Lipseşte un ideal, lipseşte acea conştiinţă din care să încolţească o viaţă nouă şi substanţială.

Se bucură de mişcarea ideologică din *Risorgimento*, însă îi pătrunde în suflet o undă melancolică, fiindcă în aceasta nu mai întrezărea semnele vreunei înfloriri spirituale. Şi atunci, constată slăbiciunea şi chiar dă drumul unei mustrări.

In *La scuola liberale* [2], se miră că Italia a răbdat tirania acelor forme de viaţă şi cultură, întrucât, în unele privinţe, nici *Risorgiment-ul* nu era altceva, decât o reîntoarcere la antichitatea clasică.

Iar acum în timpurile noastre, ca o completare a aceloraş convingeri, Croce vede în această perioadă ce urmă lui Gioberti şi Rosmini, chiar o barbarie. Locurile acelea nordice, unde crescuseră ideile celor doi gânditori «dovevano cadere sotto il dominio degli Hyksos, degli Ardigò, dei Loria, dei Lombrosi (în prefaţa la *Studi letterari e bizzarrie satiriche, Bari, Laterza, 1907)* carte, care înmănunchiază o parte din scrierile lui Imbriani. Aci vom găsi foarte interesante idei estetice prin care tânărul critic se trudeşte să-şi lămurească misterioasa alcătuire a procesului de creaţie *(Le leggi dell'organismo Poetico).*

Va începe chiar o desconsiderare pentru avutul naţional. E drept că într'o măsură, cei care se îndeletniceau cu a cultiva aspiraţii filosofice şi literare, nu depăşeau tiparele pretenţios academice ale unei culturi îmbătrânite. Dar la ceeace se constată, se adaogă şi o neîncredere în propriile puteri, cam de când cultura franceză, zguduită de ideile marei revoluţii, se mlădiase către scopuri ce păreau mai de imediată necesitate în viaţă.

[2] La letteratura italiana nel secolo XIX, Napoli, Morano, pag. 5.

Dela acele înoiri spirituale, care la rându-le erau încrucişate cu idei din Anglia (Galletti) [3], se aştepta salvarea omenirii, dornică de alte idealuri. Acolo se ţeseau rosturi de viaţă nouă.

Raţionalismul frances în nestăvilita sa pornire de a i se supune întreg cuprinsul vieţii spiritului, făcuse să se creadă că tot ceeace nu intra în sfera activităţii sale arbitrare, era ceva fără sens.

Şi cum nimic din ce trăise ca manifestare, nu scăpase neatins de iureşul atâtor transformări, nici critica nu fusese scutită de verificări în ceeace trebuia să nutrească despre literatură.

Odată cu trecutul ce se prăbuşea la picioarele idealurilor, acum înfiripate, s'au produs schimbări şi în modurile de a concepe literatura.

Istoricii literari dau ca sigure acele înlocuiri de idealuri, ce s'ar fi întâmplat în conştiinţa artistică, odată cu transformările de care s'a resimţit şi societatea vremii la acea dată istorică.

Sigur e, că logica acelei mişcări revoluţionare a provocat o nelinişte ce-a răscolit mai toate manifestările istoriei.

Intre timp, se găsiră şi Italieni, care spre a micşora distanţa ce părea că-i desparte de idealurile europene de atunci, încercară o primenire a formelor de cultură tradiţională, înjghebând un enciclopedism naţional.

Despre cele întâmplate aci ca mişcare de idei, vorbesc istoriile literare ca de nişte adaptări culturale salvatoare.

Notăm numai urmările în literatură.

Dintr'un spirit de imitaţie sau dintr'o nevoe de conformism intelectual, dispreţul critic începea să-şi dea roadele şi în Italia.

Ceeace veacuri de-arândul se admirase, furia unei răsvrătiri putea uşor ponegri.

Cei grăbiţi să împărtăşească noua răsturnare de idealuri, ţinură să-şi dovedească îndrăsneala, lovind în altarele cele mai respectate.

Dante însuşi este hulit.

Venea chiar un mantovan, care în numele lui Virgiliu, să învinuiască pe Dante, că se dăduse drept urmaş al poetului latin, în timp ce poesia sa era barbară.

E vorba de acţiunea lui *Severio Bettinelli* (1718—1808), prietenul lui Voltaire şi al culturii franceze, care întrupează o mentalitate provocatoare.

Desrădăcinat de învăţătura scrisului tradiţional şi plin de ambiţia de a fi al timpurilor ce vin, face vâlvă prin faimoasele *Lettere Virgiliane* [4], unde îşi desvălueşte atitudinea sa antidantescă.

Interesează, nu atât învinuirile inventate ca venind din partea lui Virgiliu, cât acea uşurinţă cu care se născocea orice artificiu, numai pentru a fi în fruntea unei lumi crezute ca un nou univers.

Privirile se aţinteau către oamenii de cultură cu aspiraţii internaţionale, ca veneţianul *Francesco Algarotti*, (1712—1764), care după

[3] La letteratura italiana. Bologna, Zanichelli, 1941.
[4] Lettere dieci di Virgilio agli Arcadi (1756).

cum se știe, își destăinuia vederile sale critice, în legătură cu motive de artă și literatură din tot cuprinsul vieții europene, în *Saggi*.

Atrăgea atenția asupra literaturii străine și voia să împământenească conținuturi de cultură exotică, fără însă a umili literatura italiană.

Alta este atitudinea lui Bettinelli, care defăimând valorile naționale, întâmpina împotrivirea inimosului Gaspare Gozzi (1713—1786), însemnat și prin înfiriparea vieții de revistă, odată cu apariția poeticului *Osservatore*.

Glasul tradiției se apăra și răspundea cu *la Difesa di Dante* [5], dar necredincioasele provocări ale răsvrătitului Bettinelli, se manifestau acum în *Lettere inglesi*. După ciudatele păreri ale acelui spirit de înstrăinare, literatura italiană abia dacă mai putea oferi o antologie, unde totul să nu fi fost monoton și neoriginal.

Insă, spiritul critic tradițional nu s'a organizat într'o împotrivire unanimă, mai ales că ceeace se afirma ca substanță artistică, era semnul viguros al firii naționale și neconfirmate intențiilor de a ieși din tradiție. Conștiința italiană se putea mândri cu poeți ca Giuseppe Parini (1729—1798) și Vittorio Alfieri (1749—1803), care nestingheriți de vântul cel nou, păstrau mai departe renumele aceleiași structuri italice, fiindcă orice artist, dacă are ceva nou de spus, urmează calea sufletului său intim, fără programe. Totuși, orizontul cultural devenea tot mai agitat de ideile ce se strecurau de peste hotare, prevestind chiar unele prefaceri ispititoare.

Indemnurile pentru cunoașterea literaturilor străine, începute prin tipărirea cărții *De l'Allemagne*, la Milano în 1810, a Doamnei Luisa Germana Necker de Staël, se aclimatizau prin articolul acesteia din 1816, tradus de marele purist linguistic, Pietro Giordani (1774—1848) și unde Italienii sunt povățuiți să-și împrospăteze literatura națională, apropiindu-se de ceeace se scria în alte literaturi.

Insuși Giovanni Berchet (1783—1831) cunoscut mai întâi ca urmaș al clasicismului parinian, traduce din alte literaturi, convins de *nevoia* schimbărilor prevestite. *La lettera semi-seria* este un manifest edificator al unor idealuri, ce veneau sub semnătura desinteresată a lui Chrisostom. Starea aceasta de spirit lua tot mai mult înfățișarea unei mișcări cu ritm prelungit în întreaga ființă națională. Propriu zis, nu era vorba numai de o reînnoire de forme artistice, ci și de construirea unui suflet nou.

Răsunetul ideilor romantice de nuanță germanică, avură de data asta, un înțeles constructiv în viața națională.

De aceea, bătăiosul «*Conciliatore*», continuator al răsvrătirilor, în frunte cu Silvio Pellico și cu alții ca Berchet, înceta prin voința Austriei.

Agitația acestui secol de cultură italiană, o găsim aproape ca peisaj nelipsit în orice istorie literară. Așa că înșiruirea faptelor de mai sus, au devenit un bun comun tuturor cercetătorilor.

[5] G. Gozzi numi această apărare. «Giudizio degli antichi poeti sopra la moderna censura di Dante attribuita ingiustamente a Virgilio».

E de ţinut seama însă, că modificările de atitudini pentru unii scriitori au rămas doar deziderate pragmatice, fiindcă tot marea tradiţie italiană este cea recunoscută că a dat permanenţă manifestărilor literare.

Ar fi multe de spus despre tradiţia italiană, care oricât de puternică, trebui totuşi să admită şi ceeace venea ca noutate din alte părţi. Deaceea un critic italian, când prezintă înfăţişări de epoci literare, cu aceiaşi iuţeală şi siguranţă, cu care le face un istoric obişnuit, mi se pare puţin înarmat cu spiritul de prevedere. Când îşi rotunzeşte convingerile critice după unele principii ce par să reflecteze în ele chiar nevoi la care s'ar fi gândit scriitorii, dovedeşte mai mult o predispoziţie naturală a spiritului ce vrea să ajungă la concluzii unitare, pentru a se linişti pe sine, fiindcă în realitate, conformismul epocilor este numai aparent.

Nu tot ce apare într'un timp ca realitate, trebue neapărat să se supună intenţiilor noastre de a defini actele vieţii spiritului.

Manifestările artistice sunt uneori abateri aşa de evidente din mersul istoric al vremii, încât nu mai încape nici-o putinţă de a le rândui în caracterizările ce vor să sintetizeze o epocă.

Concepţia cuprinzătoare a unui mod de a se fi manifestat viaţa într'o clipă istorică, poate să nu fie cea care s'ar deduce din suma diferitelor opere acordate uşor cu atmosfera acelui timp, ci dimpotrivă, s'ar putea să răsară tocmai dintr'o singură operă construită prin voinţa solitară a omului cu istorie personală şi în contradicţie cu vremea sa. Când se studiază viaţa artistică, adesea se face confusie între ceeace a străbătut în ea ca mentalitate temporară şi ceace apare ca esenţă cu adevărat creatoare.

Aşa, după unele reguli, literatura ascultă şi se conformează unui ritm de idei şi sentimente cu viaţă limitată de un destin istoric, după altele, — şi pe acestea le socotim *legile artei*, — ea se supune puterii care se vrea concepută după o ideaţie ce-i aparţine în mod individual şi uneori în desacord cu actualităţile de istorie trecătoare. De fapt, ceeace nu se stinge niciodată în inima unei literaturi, e tocmai rezistenţa specificului ce nu se pleacă acelei conştiinţe obişnuite să preamărească idealuri de modă şi care în fuga lor istorică apar ca zeităţi schimbătoare. Firea artistică nu se încovoae în faţa nimănui, în afară de zeul său suprem, — *vocea eului* şi a luptei sale personale.

E adevărat că unele literaturi prin scriitorii lor, dau impresia convingătoare a unui conformism de şcoală şi epocă, însă literatura italiană deşi încărcată de doctrină, se sustrage adesea acelui spirit de colorit şi adaptare comună marilor grupări de program. Ne gândim la marii vizionari care vin ca nişte organizatori de alte conştiinţe.

Curentele literare sunt propagande în lumea artei, dar nu arta în sine.

Inviezi în suflete, cu mai mult sau mai puţin interes, anume cre-

dinţe, anume idei, însă modul cum vor suna toate acestea în firea creatoare, e o altă problemă şi e singura problemă estetică.

Şi tot altă problemă devine chiar modul raţional de a fi al unui gânditor, când el admite sau respinge ceva, după logica părerilor sale. Din cauza acelui mod particular de manifestare, vorbim de tradiţia unui neam, de specificul unei literaturi sau al unui individ care creiază.

Intenţia aceea de specific şi conştiinţă italiană, care în secolul trecut, voi cu atâta tărie să se valorifice în mijlocul lumii civilizate, după cum am spus, capătă o formă de răzvrătire şi dispreţ, în concepţia critică a lui Imbriani.

In mijlocul acelor conflicte de nou şi vechi, neîncetate în orice timp şi activitate umană, Imbriani deşi vrea să fie un fiu al veacului, dovedeşte un spirit critic dintre cele mai preocupate de problema culturii italiene, care nu aparţinea numai veacului.

Noi socotim că el trăeşte cele mai intense scânteeri de meditaţie estetică, din tot spaţiul ce se scurse de la De Sanctis la Croce şi Gentile.

Ştim că mulţi se vor întreba, cum rămâne cu răsunătoarea acţiune critică a lui Carducci, dar vom lămuri la timp, dece vitalitatea acestuia, o găsim în altă parte decât în gândirea critică.

Inclină ca şi alţi contemporani, să se cunoască literaturile străine, însă dă drumul unei retorici puternice pentru a deştepta în conştiinţa italiană, mândria valorii naţionale, care în mod sigur, depăşea orice produs european.

Reacţionează împotriva celor ce se închină lucrurilor străine, numai pentru că sunt străine.

Idealul estetic nu-l aşteaptă să vină, cum credeau unii, din combinaţia unor elemente externe şi rânduite de intelect, ci din acea virtute creatoare care a dat vieţii italiene, puteri de a culmina.

Convins că superioritatea formei artistice este rezervată artistului italian, care de atâtea ori întrebuinţând conţinuturi străine, le-a imprimat expresia nemuririi aşteaptă cu încredere înălţarea artei italiene.

Ne oprim puţin să vedem, ce credea Imbriani despre întâlnirea conţinutului naţional cu cel exotic şi ce însemnătate avea pentru el acest fapt. In introducerea la cursul de literatură germană la Universitatea din Napoli (1863) spune [6]:

«La civilità nasce da quel conflitto accanito, eterno, che arde fra nazione e nazione, fra stato e stato» (pag. 5).

Din aceste contraste de vieaţă spirituală, răsărea marea visiune civilizatorie.

Şi arta chiar, era urmarea lungilor frământări istorice, în care Imbriani vedea adevăratele puteri constructive ale momentului artistic.

Fiindcă arta ca manifestare perfectă a Ideii, se încarnează într'o capodoperă în care s'au consumat energii seculare de popoare.

6 Del valore dell'arte forestiera per gl'italiani.

Cine vede în Artă ceva serios şi etern, n'o poate aştepta să nască decât din ciclul de perioade istorice, contopite, la date hotărîte, într'o formă expresivă. Atunci se îmbină într'un ideal suprem, cele două activităţi îndelungate, «l'una delle quali prepara il contenuto, e l'altra la forma».

Imbriani, mărturiseşte un ascuns ecou desanctisian, întrucât vorbeşte de «forma piegata ad esprimere ogni cosa» şi ne aminteşte de acel «piegare su di se stesso». plin de semnificaţie în realizarea procesului creator, înţeles de De Sanctis.

Dar aceasta nu înseamnă că Imbriani e umil reproducător al maestrului cum crede Tenelli, care desigur, a înţeles cam pe deasupra [7] când l-a numit «asimilatorul inteligent al gândirii estetice hegeliene şi desanctisiene» şi nici cum îl numeşte Camillo Pelizzi (Le Lettere italiane del nostro secolo).

Recunoştem că d-l prof. Marcu are dreptate când spune că Tonelli, poate cam simplist a privit pe Imbriani [1].

In privinţa acelui răstimp ce durează de la un moment de criză în artă, până să apară capodopera, afirmă: «Esaurito quest'opera preparatoria, ecco l'Ariosto, il Poeta, l'uomo che vive le aspirazioni dell'opera, congiungere la forma ed il concetto e dare un 'impronta individuale, una *coscienza* alla creazione impersonale».

In acest fel, Poetul vine şi întipăreşte acelor sforţări, în care timpul îşi macină idealurile de creaţie, o conştiinţă deplină, ca semn al individualităţii celui destinat să încheie procesul artistic. Iar ceeace se lucrează în literatură ca pregătire a marilor procese de creaţie, «non è un rifiorire del ramo ma un crescer di lichene sul ramo insecchito». (pag. 9).

Istoria motivelor literare este vie în concepţia sa estetică şi ea nu-şi încetează cursul dus ca de un destin de-alungul veacurilor, până nu-şi găseşte completa lămurire în exprimarea unui artist, care de obicei este italian.

Deaceea, rostul artistului italian este să desăvârşească arta, iar nu să inventeze; şi poate de aci vine şi mărimea lui.

De altfel, după ce o temă literară a avut norocul să fie lucrată «da' nostri sommi, il mondo si acqueta di quella creazione e a nessuno salta in capo di ritrattarla» (11).

Misiunea creatorului italian fiind precizată, se deduce necesitatea de a cunoaşte literaturile străine.

Vigoarea lor barbară câştigă sublimarea definitivă prin conştiinţa italiană, care trebuind să-şi strângă puterile spre a întrece toate încercările de până atunci, îşi găsea *forma* cea nouă, destin al supremaţiei.

Insă marea reformă a spiritului creator, nădăjduia să se producă în acel interior sufletesc, înrobustit prin cunoscutele purificări de conştiinţă, cerute de Imbriani.

Şi cerea cu atât mai aprig o nouă orientare a conştiinţii italiene, cu cât Italia, fără să-şi fi dat seama de propria înşuşire, în ultimul timp, ţinuse locul Greciei antice, în ceeace priveşte arta.

[7] Critica italiană dela Vico la Croce, Fundaţia Regală, pag. 285.

Modul de a se preţui pe sine, trebuia să fie altul, «è tempo che noi si cessi dal riguardare la nostra letteratura cogli occhi dei Tiraboschi o degli Emiliani-Giudici; è tempo che noi si comprenda l'immensità dell' edifizio innalzato».

In svârcolirea unor asemenea credinţe, program din tinereţe, deşi se mai desvoltă şi cu alte nuanţe de gândire estetică, se deslănţueşte critica lui Imbriani.

Şi credem că toată opera sa, mai mult decât oricare alta este deslănţuire, fiindcă nu-şi poate struni avântul sufletului ce se revarsă cu tot focul, în orice problemă discutată. Deaceea, nu-şi păstrează un plan unitar de judecată care să-i îngăduiască o descifrare artistică nefragmentată de ecouri subiective şi de digresiuni curioase.

Dacă ar fi urmat o desvoltare proporţionată şi logică în tratarea subiectului, i s'ar fi părut că e îngrădit de idei preconcepute şi aceasta nu putea fi scop al firii sale fantastice.

Forma cea mai potrivită gândirii sale, era cea de expansiune artistică.

Adesea îl urmăreşti numai pentrucă îţi deschide orizonturi atrăgătoare, iar nu pentru adâncirea unei convingeri tălmăcită pe toate feţele.

Fiinţa sa întreţesută de predispoziţii artistico-filosofice, simţea noutatea mai mult în a schimba tărmurile de cunoaştere, decât în luminarea sistematizată a unor idei.

Iată-l acum cu capul plin de estetică şi filosofie, de literatură antică şi modernă, începând să cântărească poesiile lui Aleardo Aleardi (1812—1878), supranumit «il nostro quinto gran poeta».

Acesta trecea pe atunci, drept cântăreţul melancolic al tuturor aspiraţiilor contemporane.

Inzestrat cu darul de a improviza, se identifica uşor cu idealurile imediate ale vieţii, şi ceeace lumea obişnuită simţea numai, el exprima.

Ceeace însă îl înălţă şi mai mult în ochii timpului, fu atitudinea de luptător politic.

In firea sa romantică îşi găsea ecou toată revolta patriei împotriva Austriei. Nu se mulţumi cu a-şi arăta starea sufletească în cuvinte, ci trecu şi la fapte. Conspiră şi îndură viaţă de închisoare.

I-se recunoaşte şi acum o delicată simţire poetică, însă nu se mai poate bucura de vâlva ce rătăcise dealungul şi de-a latul Italiei, în atmosfera de dulce aromeală romantică.

Faimoasele sale Lettere a *Maria* şi idila *Raffaello e la Fornarina* nu mai reînviază ca o necesitate vagă a sufletelor ce se regăseau pe atunci, în cuvântul poetului iubit.

După 1850 avusese chiar norocul să se întreacă pentru o vreme, cu bardul din Trentino, Giovanni Prati (1814—1884), care cucerise atenţia tuturor prin patriotismul şi visarea elegiacă a lirismului său nuanţat cu mult sentimentalism romantic.

In orice caz, un suflet de poet ca al lui Prati, variat în manifestări şi uneori recules în meditaţii cu adevărat poetice, nu putu ţine piept schimbărilor de gust, care încărcau de laude pe Aleardi.

Intr'o asemenea strălucire de modă, găsi Imbriani pe cel ce trebuia să fie detronat din admirația contemporanilor.

Ştie că vorbind de Aleardi, va întâlni împotrivirea opiniei publice aşa de curtenitoare, mai ales că poetul era om cunoscut pretutindeni.

Insă datoria criticului, era să combată o greşeală divulgată şi înrădăcinată, indiferent dacă era pe placul cuiva.

Fotografiindu-şi sentimentele, va spune atât cât gândeşte şi cum gândeşte.

«Ho cercato di purgarne l'animo mio, ed ho sempre consigliato altrui di tenersene immune, di resistere agli andazzi, di non venerare ed amar checchesia, se non a ragion veduta. Da sedici anni in questa Italia, che mi riesce tanta diversa dal mio desiderio, veggo invece l'impostura e la ciarlataneria riscuoter plauso e trionfare i farabutti e dappochi incensersi, a vicenda; le fabbriche di grandi uomini artificiali ingombrare il mercato politico e letterario, e cattedre e parlamento, di prodotti di scarto. Non inchinandomi ad alcun vitello, nè di carne, nè d'oro; non comperando io lodi bugiarde con encomi menzogneri dicendo sempre quel, che io stimo vero; mi son procacciato nemici e malevoli senza fine, molti dolori e non ho fatto gli affari miei.

Ma non me ne duole; ch'io so d'aver fatto il dover mio» [8].

Aşa vorbea Imbriani pela 1877, desvăluind o stare de lucruri, unde minciuna, desfrâul şi măgulirea dictau în literatură ca şi în politică.

Aşa fiind atmosfera din care Aleardi culegea atâta mulțumire, Imbriani promite că în critica ce-i va face, va fi indulgent şi nu «troppo acerbo», cum îl credea lumea. Totuşi nu renunță la nimic din ce-ar fi contribuit la micşorarea lui.

Aduce tot felul de argumente erudite şi-l compară cu diferite motive artistice consfințite de conştiința critică, pentru a dovedi, că cel admirat e doar o iluzie artistică.

Fiindcă nu elementul politic, moral sau religios formează poesia, ci virtutea de a simți şi modul de a transforma gândul în fantasmă.

Imbriani, dintru început îşi precizează punctele de orientare în lumea artei, şi acestea sunt cu atât mai prețioase, cu cât după De Sanctis, se ştie că începea un declin al criticii literare.

Valoarea spiritului imaginativ constă în intensitatea luminii ce răspândeşte şi împodobeşte obiectele din acel microcosmos, care e opera de artă.

Iar pentru a arăta falsitatea artei de care va vorbi, aminteşte că ceeace se determină fără necesitate fantastică, n'are sens, fiindcă lumea ideală, «dove il caso, il fortuito sono sconosciuti, ogni parte implica il tutto, ogni individuo contiene la legge generica, più, ancora che nel modo effettivo. La rappresentazione d'un onda può rendermi l'immensità de'mari...» (pag. 14).

Că organismul poetic trebue să se recunoască în orice particulă a sa şi că poetul dacă nu-şi va găsi legile în propriul său piept, nu va putea fi original, răsare din cele spuse mai sus, însă Imbriani recheamă

8 Fame Usurpate (l'avvertenza), Bari, Laterza, 1912, pag. 2 (ed. Croce).

des aceste idei, dorind parcă să le țină cât mai vii în mintea celor neobișnuiți cu asemenea gânduri.

«Un nomo raffigura l'umanità: e nelle vicissitudini d'un amore si espongono le vicende dell'universo. In pittura, in iscultura, nella musica è lo stesso». (15).

Indiferent dacă omul artist exprimă numai un singur aspect din viața sa, acolo se va răsfrânge întreg universul ,fiindcă el însuși este un univers, o lume cu legile ei firești.

Și acea lume care e un sistem sau un *concept* (după cum zice Imbriani) cu atât va apare mai poetic, cu cât va satisface mai adânc nevoile sufletului artistic, cu cât va fi mai subiectiv.

Trebue să se înțeleagă însă, că acel concept este specific artistului și că fantesia sa trebue să fie cât mai originală, pentru a-i putea da o deplină obiectivitate.

Dar aci, nu se vorbește de un concept științific, ci de un concept poetic, care trebue să fie *frumos* și să răspundă întocmai tuturor nevoilor sufletești ale poetului.

Modul de exprimare ce satisfăcea legile intime ale sufletului, reprezintă un moment din spiritul epocii.

Istorismul lui Imbriani este limpede. Lumea artistică se revarsă peste limitele care despart monada leibniziană de restul cosmic și respiră din spațiul istoric în care s'a determinat.

Criticul se complace în spicuiri de teorii estetice, deși preocuparea sa este Aleardi.

Vrea să ne represinte sensul științific și poetic în activitatea omenească.

«Scienza e Poesia s'invadono a vicenda, come due larghe fiumane che provengano da giogaie discotissiene, ma scorrano vicine, e delle quali l'una or l'altra straripando allaghi l'alveo della contigua». (15).

Aceste isvoare de viață au avut acelaș curs, deosebindu-se doar prin virtutea unor idealuri, care în cele din urmă tind tot la rezolvarea unor acte din ființa creatoare.

Stabilește raportul dintre știință și poesie, care oricât s'ar deosebi ca scop, deopotrivă sunt stăpânite de însușirile aceleiaș obârșii, simțită și recunoscută în fiecare clipă de manifestarea lor.

Iși întărește cele susținute, dând un fragment și din A. Camillo De Meis: «senza immaginazione non vi è nessuna specie di scienza; e chi non ha fantasia può a sua posta chiamarsi uno scienziato, ma in realtà non è che un'eco esterna, un papagallo senza ragione; e noi, per non privarlo di un 'illusione che gli procura un piacere, lo tratteremo a tutto pasto, di naturalista, ma fra noi non possiamo dissimularci che egli non è che un copista perchè non riconcepisce e non comprende la Natura. Comprendere e rifare il fatto, e ricreare il creato; fare e rifare, creare è sempre immaginare».

Cine n'are imaginație nu poate fi nici măcar om de știință, pentru că a înțelege Natura, înseamnă să refaci un fapt, adică să creezi.

După ce prin sprijinul atâtor teorii, încearcă să definească natura artei, aduce pe Aleardi în marginea discuției și se întreabă, care este ideia logică a lumii sale poetice și «ce ochelari întrebuințează el pentru

a privi faptele şi ideile, sentimentul dominant ce se poate distinge în caracteristica sa poetică».

Dela început vede că poetul nu concepe limpede fantasma şi nici nu-i fixează un caracter de autonomie, fiindcă «între fantasma contemplată şi el contemplator, se aşează totdeauna o altă imagine» (pag. 16) care este a persoanei autorului.

El nu este complet absorbit de ceeace a creat.

«O astfel de relaţie între autor şi creaţiile sale, e justificată în umorism, când scriitorul înţelege chiar să ucidă poesia, reducând-o la fantasmagorie, cu a demonstra nulitatea intrisecă, dependenţa fantasmei de capriciul său» (16—17).

Imbriani ţine mult la independenţa lumii create, faţă de creator. In altă parte, revine asupra acestei libertăţi de creaţie şi spune că toate stările sufleteşti care fac plăcut pe om în viaţa empirică obişnuită, «pentru a se schimba în poesie, au nevoe mai întâi de a *deveni pasiune*, adică de a creşte în intensitate şi apoi de a se *transforma în fantasmă autonomă*, adică în imagini care au în sine raţiunea vieţii lor şi nu sunt deloc produs al arbitrului cui scrie» (pag. 28).

Aceste cerinţe nu sunt satisfăcute de Aleardi, fiindcă nu trăeşte profund, nici sentimentul religios, nici iubirea de patrie.

Imbriani însă nu rămâne să-şi desvolte judecăţile, reflectând numai asupra celor ce privesc direct opera poetului.

Copleşit de dorul de a-şi descrie propria memorie, aşa de împodobită de culorile literaturilor cuprinse cu gândul, se risipeşte într'un întins de perspective, potrivite subiectivismului său de cărturar.

Nu se deslipeşte de fondul său personal şi comentariul critic se umple deodată, de ecouri artistice din antichitate, de eroi şi figuri moderne.

Contemplând o asemenea lume, nu-i este greu să respingă capriciul artei declamatorii a lui Aleardi, însă nu stăruie aşa mult asupra retorismului acestuia.

Pare că totul e un pretext pentru a-şi descărca o întreagă polemică şi pentru a-şi fixa idealul său estetic.

De pildă, vrea să arate că sentimentul iubirii este searbăd în poesia lui Aleardi şi că sub un veşmânt îngrijit se ascunde lipsa de viaţă. Pentru aceasta ne desfăoşară o lungă istorie de literaturi comparate sau arte plastice, însoţită de completările sale.

«L'amore è per le letterature de'popoli moderni quel che la volta è per le loro architetture. E l'uno e l'altra acquistarono valore per l'Arte appo i Romani e signoria presso che esclusiva nel Medio-Evo Allora la volta divenne principio e norma di ogni costruzione artistica, anche nelle contrade dalle quali il clima e la natura del materiale in uso avrebbero dovuto apparentemente escluderla.

Inesauribile nelle forme e nelle combinazioni; piegevole ad ogni scopo, ad ogni bizzarria; capricciosamente complicata nel gotico e nel barocco; miracolosa nelle cupole, ne'ponti, negli acquedotti,...

E la pasione amorosa che in Omero esiste appena come accessorio e sotto la forma quasi brutale d'affetto coniugale; che l'Erissimaco di Platone confessa con istupore di non trovare encomiata da alcuno

de'tanti innografi; che in Virgilio, quantunque esenziale d'importanza, è puramente episodica nella composizione: diventa dalla poesia provenzale in poi fondamento e condizione d'ogni poesia.

Sembra che ormai l'ideale possa incarnarsi solo in forme femminili.... (pag. 35).

Recunoaştem şi aci, exuberanţa tinereţii lui Imbriani grăbit intensificată de evenimente literare şi preocupări estetice.

Urmărind pasiunea iubirii în umanitatea sa, Imbriani, ca de atâtea ori, face digresiuni, pe care şi-le permite, numai să demonstreze că faţă de atâtea posibilităţi de exprimare, Aleardi rămâne în afara artei.

Ii apare şi marele erudit şi admirator al clasicismului, Benedetto Varchi (1503—1565) care e luat ca pildă, pentru modul cum a înnobilat această pasiune şi cum a dovedit că e nesecată în nuanţe.

Artiştii s'au întrecut în a determina şi a colora diferit conţinutul acestei stări sufleteşti.

Mai vag sau mai precis, unii au denumit-o «*fiamma, catena, sospiro, piaga, luce ,guerra, martiro, follia*»... fiecare încercând să iasă din obişnuit, printr'o altă vibraţie a sufletului şi un alt concept .

Imbriani observă însă, că dela un timp, acest cuvânt întrebuinţându-se cu indiferenţă, a căzut în vulgar, a devenit retoric.

«Ed Aleardo Aleardi in busca di novità chiama *l'amore... assillo*. Insuficienţa expresiei găsită în ultimul, nu-i mai pare necesar s'o demonstreze.

Falsitatea şi deci neseriozitatea comică nu sunt depăşite, fiindcă poetul nu e în stare să întreţină intensitatea acestui măreţ avânt al vieţii.

Trece să lămurească apoi puterea conceptelor în poesie.

Dar până să urmărească procesul prin care conceptul încearcă să iasă din închisorile minţii, spre a trăi în lumina şi frumuseţea cuvântului, stabileşte raportul ce există între *pasiune* şi *concept*.

Misterioasa îngemânare dintre aceste două noţiuni, voeşte să şi-o închipue original şi cam umoristic: pasiunea e *femeea*, iar *conceptul* e bărbatul «e quella vuol eser fecondata da questo per produrre un portato poetico» (pag. 44).

Sufletul scriitorului e un *harem* în care pasiunile par nişte «odalische» şi conceptul un paşă ce aruncă batista către cea pe care o pofteşte.

Conceptul însufleţeşte compunerea, — el este gândirea în care stă concentrată întruchiparea unui microcosmos.

Dispărut acel concept, se pierde orice poezie, iar imaginele oricât de comunicative ar fi, nu rămân decât un mănunchi de mărgăritare nesubordonate unei unităţi supreme.

«Il signor concetto», spune glumeţ Imbriani, «sopprima con un colpo di stato l'autonomia delle singole parti el immagini, subordinandole ad una unità superiore. Allora il componimento addiventa un tutto organico». (45—46).

La Aleardi, neîntâmplându-se acest proces artistic, n'aude sunetul caracteristic conceptelor sale, pentrucă se pierde în vocile artiştilor puternici pe care şi i-a însuşit şi de care nu face menţiune.

Nu-l învinueşte că are moşteniri de acestea în formaţia sa artistică,

dar îl ironizează că nu-şi găseşte propria personalitate, care trebue să transforme totul.

Atâtea imagini ale lui Dante, înfloresc din opera lui Virgiliu şi faimoasele octave ale lui Tasso presupun pe ale lui Ariosto, care la rându-i şi-a luminat calea măestriei, având în minte *stanţele* lui Angelo Poliziano, dar fiecare dintre aceştia, e un poet.

Tot aşa, iscusitul făuritor al *Stanze*-lor n'a putut scăpa de înrâurirea exametrilor lui Catul.

De aci, se desface o altă convingere. Orice temă sau personagiu, orice idee sau imagine îşi au în viaţa literară, un lung stadiu de încolţire sau înceată vieţuire.

Imbriani o numeşte «enucleazione» poetică şi din felul cum apare aceasta, se desprinde şi firea scriitorului, expresia fanteziei sale.

Aşa se afirmă puterea de creaţie a spiritului. Fiindcă tot ce se răsfrânge de-alungul timpurilor şi rătăceşte ca un bun comun pe fonduri de veac ale aceleaş umanităţi, are un rost istoric în marile deveniri ale artei.

In opera lui Aleardi, se simte prezenţa unor străini ca Uhland sau V. Hugo, — adesea prin ceeace ei au mai retoric, dacă nu a lui Foscolo sau Leopardi.

Aleardi nu ştia să se despresoare de obscurităţi şi puţinele momente de inspiraţie adevărată au amuţit în multele sale slăbiciuni literare.

Totuşi, prin critica aceasta, Imbriani nu ne lasă numai o ponegrire critică, cum pare unora, ci şi o bogată orientare în lumea artistică şi o impresionantă ascuţime de minte, cu reacţiuni imediate în faţa celor mai subtile intimităţi de creaţie.

Dispreţueşte pe Aleardi, însă îi recunoaşte felul în care compune acele «poesie d'occasione» cam nepotrivit numite de poet *«volanti»* şi corespunzătoare *epigramelor* din antichitate.

Acestea se deosibesc de exemplele analizate mai sus şi luate din *Canti*.

Cum era de prevăzut, nu-i place nici limbajul pe care îl găseşte retoric, artificial.

Când însă găseşte versuri cu sclipiri poetice, Imbriani se opreşte cu plăcere să le recunoască, dar mulţumirea sa e de scurtă durată, fiindcă nu-i dau impresia unei expresiuni de gândire bine organizată.

Oricâtă erudiţie îngreuiază uneori studiile sale, ca o slăbiciune a timpului din care dorea să facă parte, e pe nedrept acuzat că nu se poate descurca, spre a privi direct arta.

Mereu caută acea simţire, care prin vibraţia poeticului ei, dă minţii, imaginea întineririi viguroase «Chi non sente, difficilmente ha grandi concetti».

Dar gândirea sa critică nu se referă numai la probleme literare, ci la toate manifestările spiritului teoretic şi practic. Vrea să-şi formeze o concepţie care să cuprindă întreaga viaţă.

Un alt scriitor care supără pe Imbriani pentru vâlva ce stârnea între contemporani, era profesorul de liteatură italiană dela universi-

tatea din Padova, Ziacomo Zanella (1820—1889), respectat critic și sârguincios cunoscător al literaturilor clasice din care traducea cu autoritate.

Părea criticulri nostru, că faima nu-i venea din vre-o valoare adevărată, ci dintr'o îndemânare ce-l făcuse cunoscut și prin care devenise poet de actualitate.

Nimeni nu cuteza să se îndoiască de meritele sale literare. De vre-o două zeci de ani nu era obișnuit de cât cu sărbătorirea însușirilor sale de artist și patriot.

Gloria ce-l încununa era comunicată prin programe școlare, fiindcă pentru unii, Literatura Italiană începea cu Dante și atingea un hotar cu Zanella!

Cine cunoaște structura sufletească a lui Imbriani și mai ales, ce idealuri căuta el în literatură, va înțelege ușor câtă amărăciune îi va fi clocotit în sânge, la auzul necontenitelor închinăciuni pentru un scriitor lipsit de merite, după părerea sa!

Și devine mai mânios, când vede că în fruntea admiratorilor se așeza chiar un învățat ca Isidoro del Lungo; vestea Italiei că se ivise un *poet nou!*

Numai Imbriani își va lua asupră-și sarcina de a spune ce crede.

«Ma chi ammira il Zanella, a me sembra aver perduta la intelligenza del bello poetico; chi ne accetta le dottrine, è forza che diventi cattivo cittadino ed uomo di sensi volgari!» (pag. 247).

Era o situație aproape ca cea a lui Aleardi.

Urcase trepte sociale poate mai înalte și fusese răsplătit cu multe distincții!

Toate acestea erau forme răsunătoare pentru lumea comună și măreau idolatria literară.

Identificat cu acea conștiință de mândrie italică și pe care niciodată n'a crezut-o amuțită, Imbriani nu-și poate limpezi privirea critică, dacă nu desparte seriosul de retorica cinematografică. Nu interesează ceeace crede mulțimea, fiindcă din toate părerile câte se învârtesc în jurul unei chestiuni, numai una este dreaptă, și este a celui care vede bine adevărul și-l prezintă sincer. Restul sunt lucruri spuse la întâmplare.

«*Per me l'arte* è cosa seria; e non credo davvero che intorno ad essa le opinioni sian libere; c'è un'opinione giusta e ci ha le false;...

Spune chiar fără înconjur, cât prețuește ceeace se vântură în mintea publicului și ce crede despre el:

«il pubblico è pecora: il pubblico accetta i giudizi bell'e formolati, senza criterio, da chiunque gli vengan porti, perchè gli si porganò con improntitudine ed arroganza. Dorme all'audienza e sottoscrive la sentenza»... (pag. 246).

In fața unei asemenea mentalități, forfoteau o sumă de scriitori cu fel de fel de apucături literare. Neavând în ei un conținut poetic, umblau după câte ceva senzațional spre a zgudui nervii. Puneau în scenă crime și făceau să curgă sânge, numai pentru a stoarce lacrămi.

Unii răsfoiau istoriile juridice, după cum alţii alergau printre morminte să găsească motive literare şi făgăduiau înmormântări, la fiecare opt zile.

Acest soi de scriitori, prin îndeletnicirile lor, se întreceau cu medicii specialişti.

Din tot ceeace plutea în acea atmosferă, fie care se credea îndreptăţit să-şi speculeze motivul ce i se potrivea.

Zanella, crezând poate că joacă rolul lui Zola, îşi lua asupra-şi *natura* şi *ştiinţele naturale*, pentru a deveni poetul pozitivismului italian.

Imbriani înfierează această mişcare, ca fiind şubredă, mai cu seamă în Italia, unde nu era o necesitate a gândirii naţionale.

«Le origini del positivismo Italiano sono le più semplici del mondo. Non è sorto per necessità logica; non proviene da una esigenza del pensiero nazionale, da una evoluzione scientifica. (pag. 249).

Toată această stare de lucruri era urmarea lipsei unui spirit filosofic demn de înălţări ideale. Şi vina cea mare o purta conducerea de stat, care înfiinţa fără nicio noimă catedre de filosofie şi lăsa să fie ocupate de către oameni ce n'aveau nimic nici în clin nici în mânecă cu filosofia.

In atari condiţiuni, filosofia nu mai putea fi altceva decât un absurd.

Desconsiderarea ideilor generale răsare din cele ce urmează: «Il mondo è essenzialmente frammentario: tutto è accidente, o tutt'al piu legge, che regola l'accidente; tutto è empirismo; la vera cognizione assoluta, il vero assoluto,

Di fuor del qual nessun vero si spazia, è un'allucinazione dello intelletto». (pag. 250).

Limitarea cunoaşterii la un număr restrâns de fenomene, devenise normă generală de gândire.

Intelectul lâncezea sau se risipea în curiozităţi superficiale şi nu se auzea nici o voce care să ceară ştiinţii, ceva mai mult.

Tinerimea italiană — spune Imbriani — trăia într'o satisfacţie de titluri şi câştiguri uşoare. Singura aspiraţie era să guste din această viaţă intelectuală mărginită. «Di questa scuola ciarlatanesca è poeta il Zanella».

Pentru a înţelege mai bine, răul ce s'a abătut asupra literaturii italiene, odată cu strâmtarea sferei de cunoaştere, Imbriani ne pofteşte să recitim din *Dopo la Laurea* lui De Meis, scrisoarea a doua cu acelaş argument al liricii lui Zanella, — *Natura e Scienza*.

Cartea lui De Meis trecea drept cea mai răspândită pe atunci şi nu se concepea om cult, fără să n'o fi citit.

Atât Zanella cât şi De Meis «prendono le mosse dall'intuizione e divinazione ed interpretazione poetica; che l'umanità fanciulla, che la fantasia, fa de'fenomeni naturali» (251).

Şi Omul lui Zanella ca şi Giorgio, personagiul, lui De Meis, «ambiscono tutt'e due di scoprire il segreto e l'essenza della Natura; e l'uno e l'altro ricorrono alle scienze naturali, esperimentali, empiriche»...

Insă e o deosebire, fiindcă structura lor spirituală dovedeşte cu totul alte predispoziţii şi idealuri.

Zanella nu poate fi sincer, fiindcă nefiind un filosof, nu atinge punctele vii ale gândirii. Şi cine cunoaşte lucrurile în esenţa lor, crede în ceeace spune, pe când cine rămâne la suprafaţa lor şi totuşi vrea să dea aparenţa înţelegerii adânci, se minte întâi pe sine. Poetul criticat este tocmai în această situaţie de nepătrundere şi deci de înţelegere superficială. El numai se conformează unor idei la modă.

Şi adaogă:

«Ma se i naturalisti oltremontani, interrogati da Giorgio (ecoul lui De Meis) di buona fede si chiudono nelle scienze sperimentali, e negano le virtù speculative alla mente umana, pel Zanella non è cosi in fondo» (256).

El, neînţelegând totul în adâncime, are impresia senină a unei aparente lămuriri.

«Egli crede, che le *tenebri di pria* siano svanite, ehe l'uomo non sia più deluso amante del vero, anzi, che lo abbia afferrato» (256).

Ceeace nemulţumeşte şi aţâţă mintea critică a lui Imbriani, e tocmai acea naivitate a poetului, care crede că aşa de repede a surprins adevărul şi natura lucrurilor. Indrăzneaţa afirmaţie, că raţiunea ne dă îndată adevărul, e un cinism din partea lui Zanella. După el, nici o umbră de îndoială nu se mai putea aşeza în calea cunoaşterii. De aceea, linişte completă. Totuşi, pretenţiosul poet vrea să fie şi filosof şi strecoară, după cele spuse, şi o *îndoială* care de fapt este a altora. (la ragione ci da il vero, ma, dice lui, ci tolgon la pace del cuore, ergo, volgiam loro le spalle) (257).

Aici, vede Imbriani ceva prefăcut şi i-o spune: «La scissura nell' uomo morale moderno non è una scoperta del nostro dabben sacerdote; altri l'hanno cantato prima di lui; altri hanno rappresentato il contrasto tra il cuore e la fantasia»...

Şi aminteşte de Leopardi şi Musset care au lăsat versuri nemuritoare, tocmai fiindcă problemele vieţii îşi trăiau gravitatea lor şi lăsau înţelesuri îndoelnice în minţile gânditoare. Poetul frances, de pildă, nu se putea împăca aşa uşor cu ceeace dogmele ştiinţifice îi dădeau; în el trăia neliniştea provocată de un Aristotel sau Platon.

In faţa atâtor umbriri ce împânzeau câmpul cunoaşterii, numai Zanella rămânea rece şi fără gânduri.

Iar Imbriani, ca un desanctisian prevesteşte «Guai al popolo che cade nello indifferentismo, nell'apatia filosofica o religiosa: che non pensa più alle dotte inchieste, anzi a ricrearsi e darsi piacere!» (pag. 261).

Cugetarea filosofică e puterea de a ajunge la concepte, un izvor de reînoire a formelor expresive. Cine nu gândeşte, cine nu prinde sensuri neintrate în conştiinţa comună, n'are să spună ceva nou. «Il concetto pare dunque la più capace affermazione in cui si concreti il sentito del poeta» şi literatura ce nu dovedeşte această însuşire, se vestejeşte fără putinţă de regenerare.

Şi atunci, îl întreabă pe Zanella, care nu se mai îndoeste de nimic, fiindcă ştiinţa îi dă totul, de ce ne mai vorbeşte totuşi «di notte del cuore, che si fa più densa?».

La acestea îi răspunde tot Imbriani, că nu poate fi altfel, întru cât are «un'anima fiacca e poltrona»...

Ii lipseşte seriozitatea, tăria de caracter şi n'are nici personalitate morală. Ii lipseşte un ideal. Afirmaţiile sale poetice nu par conforme conştiinţii personale, care spre a fi devenit naturale, ar fi trebuit să-şi fi construit o credinţă, o ştiinţă adevărată care să-i dea esenţa lucrurilor.

Pretinsa ştiinţă a lui Zanella, nu e ceva serios, ci o recreaţie, o distracţie.

In puţine cuvinte, concepţia sa e o retorică umflată! Iar ca scriitor, în toate situaţiile s'ar putea găsi mai la locul său, numai între versificatori, nu!

«Ed è superfluo, perchè le sue qualità poetiche sono affatto nulle; perchè non arricchisce il nostro mondo fantastico, nè d'un concetto, nè d'una immagine»... (244).

N'are ce căuta un asemenea poet, dacă nu înseamnă un pas înainte în fantesia unui popor mare ,care are şi un trecut aşa de măreţ!

Zanella nu numai că n'a fost în stare să creeze imagini frumoase şi vii, dar nici măcar n'a mlădiat versul spre alte forme, pentru a uşura cel puţin, calea altora.

Nici traducerile sale din literatura latină n'au scăpat săgetărilor critice.

Şi această reacţiune critică (Un preteso poeta — Giacomo Zanella) ca şi celelalte din *Fame Usurpate*, interesează prin atitudinea ingeniosului nostru polemist, care în orice clipă îşi desvălueşte «la sua singolare fisonomia stilistica» şi nesecatul său izvor de umor şi ponegrire.

Dar mai mult decât vigoarea de scriitor, stăpân pe orice procedeu literar şi care face din opera sa, cea mai caracteristică reacţiune critică din a doua jumătate a veacului trecut, ne interesează ideile sale estetice. Critica unuia sau altuia dintre scriitori, îi strânge convingerile în jurul idealurilor estetice.

Ceeace rămâne în picioare, este principiul estetic şi către acesta se îndreaptă atenţia încordată a lui Imbriani; acesta stă de veghe peste secole de producţie artistică şi lui ar trebui să i se conformeze orice încercare de creaţie.

In luminarea acelui concept poetic şi a modului cum s'a realizat în capodoperile literaturii italiene, şi-a consumat el, puterea de a raţiona.

Dar toată greutatea ce-a întâmpinat, când a voit să-şi îndeplinească misiunea, a venit din cauză că ai săi n'ar fi fost destul de pregătiţi să deducă principiile critice din *ştiinţa estetică.*

Lipsea o gândire filosofică în stare să desprindă sensul adevărat al artei.

In judecarea operii, vrea să distingă ceeace e spirit de creaţie originală, de ceeace s'ar răsfrânge în ea ca reflex al vremii contemporane. Trebue uitat mediul în care opera s'a realizat şi nici condiţiunile psihologice prin care autorul era şi el un om al timpului, nu trebuesc luate în seamă. Se va căuta opera de artă în sine, «perfetta, finita, piena» (Fame, 128).

Prin momentul acesta de înţelegere estetică, Imbriani se ridică la o visiune singulară, pe atunci chiar de actualitate. Totdeauna avu mintea lămurită în ceeace crezu despre idealurile estetice, deşi subiectivismul său adesea îi împăienjenea atitudinele critice.

De aceea, oricât de furtunoasă ar fi fost defăimarea unui scriitor pe care l-a criticat, vom ține seamă de fondul său de gânditor, de teoretician luminat.

Discutând despre inspirația curată și puterea de exprimare în artă, ne spune că n'are nevoe de adaosuri lămuritoare, când ea a vorbit direct sufletului, și ne amintește de răspunsul dat de Alessandro Manzoni, unui admirator al său, care neînțelegând ceva din *Inni Sacri*, cere autorului să-l descurce.

Pe scurt, marele poet, printr'o judecată cumpănită și luminoasă ca simț critic, îi spune să fie mulțumit că nu mai spune nimic asupra pasajului cu pricina, întrucât cuvintele de acolo au spus tot ce-au avut de spus de la început, iar cei care au nevoe de lămuriri, nu le merită.

Deasupra spiritului critic distinctiv și în conflict cu scriitorii studiați, răsar acele perspective de înțeleaptă intuire artistică pe care Imbriani o avu întotdeauna.

Nu poate fi luat ca model critic, deși e convingător până și în pornirile sale agresive, însă a-l studia înseamnă a te orienta.

Fără îndoială, găsim în el, observații demne de marii critici, însă nerăbdarea subiectivă îl face uneori să domnească prea vijelios peste lucrurile ce nu intră în părerile sale.

Din punct de vedere critic, aceasta îl face să nu mai trăiască decât fragmentar, fiindcă înfierbântatele-i convingeri nu mai pot fi scoase din semnificația psihologiei contemporane sau a mentalității pe care încerca în zadar s'o călăuzească spre idealuri mai bărbătești, mai serioase.

Dar ceea ce-l apropie pe Imbriani de noi, în afară de robusta structură de scriitor, este tocmai acea viață agitată de idei ce vor să devină principii estetice. Atunci ai impresia că în ființa criticului se întâmplă cu ideile, ceeace în sufletul artistului se întâmplă cu imaginile, înainte de a se fi încheiat procesul de creație. Năpădesc de prin toate câmpurile de cunoaștere, spre a se rândui ca avut al unei gândiri ce se vrea exprimată.

Acesta fiindu-i ritmul gândirii, problemele urmărite nu devin luminări sintetice, ci se răspândesc la voia întâmplării, în digresiuni colorate, ca sclipirile de imagini în neorânduirea poetică.

Totuși cea mai vie critică de care răsună toată perioada literară dintre 1860 și 1885, este critica nedisciplinată a lui Imbriani.

Cu toate că începuse cam de pe atunci să se vorbească de Carducci, de Giovanni Verga sau de începătorul D'Annunzio, spre a nu mai aminti și pe alții, impresia că Aleardi și Zanella în plină culme întrețineau o literatură mediocră, îl chinuește.

Acea tonalitate metastasiană notată și de De Sanctis, împotriva căreia mai aprig era Imbriani, i se părea că încă nu se va stinge în literatură.

Când întâlnește asemenea scăderi, nici nu ajunge la raționamente critice cumpănite de liniștea desanctisiană, ci își descarcă mâhnirea în atitudinele cunoscute.

Reprezintă revolta critică îndesită de provocări polemice și de neîncrederea într'o imediată îndreptare.

Leon Diculescu

W. v. GOETHE: FAUST II

FRAGMENTE

Traducere de **Laura M. Dragomirescu**

ACTUL IV

MUNŢI INALŢI

Piscuri stâncoase şi fierăstruite. Un nor se îndreaptă către culme şi se lasă pe un tăpşan.

Faust
(apărând din nor)

Privind singurătăţile din adâncimi
Mă 'ndeamnă gândul să cobor aci pe culmi
Lăsându-l norul care mă aduse lin
Prin zările senine, peste ţări şi mări.
Se depărtează 'ncet, învăluindu-se,
Se duce, se tot duce către Răsărit...
Ca pe-o minune-l urmăresc în mersul lui
Cum se resfiră, cum se-adună, vălurând.
Ce 'nfăţişare ia ? Mă 'nşală ochiul ? Nu :
Pe perne de lumină 'ntinsă, văd tronând
Uriaşa 'ntruchipare-a unei zeităţi,
Junona-ai zice, Leda, ea Helena e,
Ce blând strălucitoare 'n tremur o revăd ?
Ah, se destramă ! Nu, se 'nvolburează 'n sus
Ca munţi de ghiaţă care 'n luciul lor răsfrâng
Seninul zilelor de farmec ce-au trecut.
Pe piept, pe frunte, tot simt vălul răcoros
De ceţuri ce m'alintă blând, mângâetor.
Alene se înalţă sus, mereu mai sus,
Se-adună 'ncet.... Ce chip suav răsare-acum
Trezind icoana scumpă-a năzuinţii 'ntâi ?
Comori de bucurii apuse 'nvie iar ?
Sunt zorii dragostei ? Privirea-aceea 'ntâi
Ca un străfulger de lumină-abia 'nţeles

Ce mi-ar fi fost, de-o rețineam, supremul bun ?
Cerească sue dulcea 'ntruchipare 'n sus,
Nu se destramă, lin se 'nalță în azur
Ducând cu sine floarea sufletului meu.

(O ciubotă năsdrăvană se aude tropăind, — încă una. Mefistofeles coboară din ele. Ciubotele aleargă mai departe).

Mefisto

Așa mai zic și eu că vii cu spor !
Dar ce te-apucă, 'mi spui și mie,
Tot prin pustii coclauri să scobori
Și 'ntr'un noian de pietrărie ?
Oricum, mi-e vadul cunoscut; nu știi
Că fundul Iadului a fost cândva aci ?

Faust

Tot de-aiureli și basme îți abate;
Iar vii să 'nșiri acuma câte toate.

Mefisto
(grav)

Când Dumnezeu — și știu dece anume —
Din slavă în străfunduri ne-a svârlit,
In sâmburul cu flăcări fără nume,
In focul cel de veci nepotolit, —
Vârâți așa'n lumină și dogoare —
De, ne-am simțit, spun drept, cam la strâmtoare:
De sus, de jos, toți dracii, pe 'ntrecute,
Porniră să tușească, să strănute; —
Era un fum de smoală și pucioasă
Că aburii ne-având pe und' să iasă
Și iadul neputând să-i mai încape
Pământu-a trebuit să crape !
Din coadă ne-am văzut atunci în frunte
Și din adânc pe culmile de munte;
Scripturile de altfel au și spus
De noi de jos, acum că suntem sus.
Căci am ieșit din strâmt și din robie
Inspre-a văzduhului împărăție,
O taină multă vreme-adânc păstrată
Și-abia târziu la neamuri revelată.
(Ephes. 6. 12).

Faust

Tăcerea demnă-a munţilor nu 'ncerc nicicum
S'o turbur; Nu întreb dece şi cum —
Natura, ea pe ea când s'a creiat,
Pământul cum a vrut l-a modelat:
Culmi, râpe, munţi, a vrut să fie
Legaţi şi în perfectă armonie,
In urma lor să se coboare line
Spre vale şirurile de coline.
Când firii-i râde viaţa mai departe,
Nu-şi bate capu 'n născociri deşarte.

Mefisto

E simplu, crezi, ca bună dimineaţă ?
Dar să ţi-o spună cine-a fost de faţă:
Eram acolo, în abisul clocotind
De lava'n flăcări care 'n sus ţâşnea,
Moloh când cu ciocanul munţi cioplind
Bucăţi de stânci cât colo le-arunca.
Pământu-i plin de masse prăvălite —
Dar de ce forţă-au fost svârlite
Nici filosoful nu prea ştie;
O vede stânca ? Bine, las' să fie !
Fă-ţi capul praf, tot nu ştii de-unde vine.
Poporul, el mult mai cuminte,
El are-o veche 'nţelepciune:
Oriunde este vorba de-o minune,
Indată dracu-i vine 'n minte
Şi cu nimica nu-l mai scoţi din crezul lui
Că-i «piatra» ori că-i «puntea dracului» !

Faust

Interesant oricum e 'ntr'o măsură
S'auzi ce crede dracu de Natură.

Mefisto

Ce-am cu Natura ? Cum o fi să fie, —
Insist doar: dracu-a fost la obârşie;
El toate le creează 'n mare:
Şi 'n haos, şi 'n tumult, ce avântare !
Dar ca să ne 'nţelegem, un cuvânt :
Ce-ţi pot eu da de-aci de pe pământ ?

Ţi-am arătat pe rând nemărginirea
Şi bogăţia lumii 'n toată strălucirea —
(Matei, 4)
Tu, saţiu 'n veci nepotolit,
Nimica nu te-a ispitit ?

Faust

Ba da ! Un plan măreţ, uluitor;
Ghiceşti ?

Mefisto

Pe gustul meu mi-ar fi uşor:
Vre-un centru mic burghez, o capitală
Cu guri flămânde. goană şi 'mbulzeală,
Străduţe strâmbe, case ţuguiate,
Un târg cu cepe, verze, usturoi,
Măcelării cu muşte ce vin roi
Să stea pe fleicile-atârnate;
Din plin ar fi împreunate
Duhoare şi activitate !
Pieţi largi, apoi, străzi drepte, o spoială
De lux făcut de mântuială.
Cum treci de porţi, nestânjenite
Curg mahalale nesfârşite
Cu larmă, cu uruituri
De care, sgomot de trăsuri;
Un furnicar de omenire
Ce mişună parcă 'n neştire.
Când ai ieşi 'ntre ei călare,
Cu miile, care de care
In temenele să se 'ntreacă !

Faust

Aşa ceva nu poat' să-mi placă !
Te bucuri că poporul s'a 'nmulţit,
Pe gustul lui că se hrăneşte,
Că se cultivă, se 'nstăreşte, —
La urmă-i tot un răsvrătit.

Mefisto

...Ori mi-aş clădi ca pentru sufleţel
Pe-un plai de vis un minunat castel
Cu parc umbros, peluze, eleştee,
Cu ziduri de verdeaţă, cu alee

Și pajiști verzi catifelate,
Cu umbre și lumini amenajate, —
Cu-avuz din stânci ce apele-și îmbină
Sărind în sus în jocuri de lumină
Ce când se 'ntorc în jos, scânteetoare,
Cad numai picuri, numai firișoare.
...Pe urmă, câte-un cuibușor aș face
Frumoaselor cu vino 'ncoace,
Să-ți uiți de timp când te îmbie
Cu desmierdări și gingășie.
Am zis «frumoasele»; căci personal,
Concep frumosul numai la plural.

Faust

Modern, sardanapalic și banal.

Mefisto

Nu-i chip să-mi spui ce-ai năzuit
Atâta de măreț cutezător ?
Ori vrei să mergi în lună ? Te-a vrăjit
Când ai văzut-o-așa aproape 'n sbor ?

Faust

Nici gând ! Și pe pământ găsesc
Destul prilej și câmp de 'nfăptuire.
Voiu ști să-i pun pe oameni în uimire;
Puterea și 'ndrăsneala nu-mi lipsesc.

Mefisto

Vrei gloria cum văd, vrei strălucirea;
Se simte că vii dela eroine.

Faust

Vreau doar să mă afirm prin mine;
Nu caut gloria, ci 'nfăptuirea.

Mefisto

Poeții tot au să te suie 'n slavă
Către urmași și către veșnicie; —
Să vezi atunci nebuni și nebunie !

Faust

E prea frumos ca s'o 'nțelegi;
Nu poți să simți un om ce năzuește;
Tăios și-amar, când tot ce vezi renegi,
Ce știi tu omul după ce tânjește ?

Mefisto

Să zicem; aibi atunci bunăvoința
Și 'ncredințează-mi gărgăunii și dorința !

Faust

Pe marea 'n valuri mi-o purtam privirea,
Cum crește'n larg, se-adună mohorîtă,
Cum stă, și 'ncepe-apoi rostogolirea
De valuri, — țărmul jos vrând să-l înghită.
Și m'a mâhnit văzând cum îndrăsneala
Incalcă dreptul sfânt al orișicui
Și'n patima ei oarbă, dă năvală
Să-l scoată pe stăpân din bunul lui.
Gândind că e 'ntâmplare, stau la pândă;
Și valul stă, se 'ntoarce iar la loc
Indepărtându-se de mult râvnita țintă, —
Dar vine ceasu, 'ncepe-acelaș joc

Mefisto
(către spectatori)

Nici noutate nu-i, și nici prăpăd:
De zeci de mii de ani tot asta văd.

Faust
(cu patimă crescândă)

Tiptil din mii de colțuri se strecoară,
Nerodnică, sporind nerodnicia,
Se umflă iar și 'nneacă iar pustia
De țărm întins și sterp ce te 'nfioară.
Și valuri peste valuri vin turbate,
Se 'ntorc — și lasă tot pustietate.
Atât amar de forțe irosite
In van, a elementelor deslănțuite !
Aici mi 'ndrept și crez și năzuință
Aici să lupt, s'ajung la biruință !
Și pot ! — Cât de turbată ar veni,

Orice opreliște-o supune,
Năvalnică, oricât s'ar opinti,
Orice movilă stavilă îi pune,
Orice-adâncime de nimic o soarbe 'n ea.
Gând după gând se înfiripă 'n minte,
E năzuința mea cea mai fierbinte
Trufașa mare dela țărm s'o 'mping
'Napoi în larg, acolo ea 'nde ea, —
Nemărginitul umed să-l restrâng.
Tot alte orizonturi întrevăd, —
Ți-am spus ce vreau. Acuma să te văd!
(Din depărtare, din dreapta, se aud tobe, goarne, freamăt de război).

ACTUL V

PRIVELIȘTE LARGĂ

Călătorul

Tei umbroși, da, tot voi sunteți; —
Străjuind cu măreție
Vă mai regăsesc și-acuma
După-atâta pribegie.
Tot coliba depe vremuri
Care m'a adăpostit
Marea când întărîtată
Peste țărm m'a asvârlit.
Gazde dragi și primitoare,
Astăzi când spre voi revin
Mai mă 'ntâmpinați voi oare
Când de-atunci erați bătrâni?
Oameni buni și de ispravă,
Binecuvântați să fiți
De-ți trăi și 'n voioșie
Oaspeți încă mai primiți.
(Bate la ușă)

Baucis
(O bătrânică gârbovită)

Intră 'ncet! Și vin' cu bine!
Doarme moșu, — binișor!
Somnu-i dă puteri și-l ține
De-o mai duce 'ncetișor.

Călătorul

Voi, măicuțo, sunteți dară
Cei căror să mulțumesc

Viața-atunci că mi-o scăpară
Şi că astăzi mai trăesc ?
Tu eşti Baucis ce la vreme
M'ai trezit, m'ai înviat ?
(Intre timp se arată şi moşneagul)
Filemon, tu ce din valuri
Tot avutul mi-ai scăpat ?
Focul vostru, vrură sorții,
Clopotul ce-a prins să sune,
Să ne smulgă-atuncea morții
'N noaptea groazei, prin minune,
Ard s'o mai revăd odată
Marea şi tot largul zării,
Să 'ngenunche ființa-mi toată
Prinsă 'n vraja 'nduioşării !
(Se sue spre duna de nisip)

Filemon
(către Baucis)

Pune masa 'n grădiniță, —
Şi el meargă unde-o crede;
Să te uiți, o să rămână
Uluit de câte vede.
(Ajungându-l din urmă)

Tot ținutul năvălit de
Apele cotropitoare,
Ca grădină azi se 'ntinde
Ca un rai de încântare.
Prea bătrân s'ajut pe alții
Când puterea mă lăsase,
Tot atunci văzui cum marea
Către larg o 'ndepărtase :
Noul domn şi robi săpară
Şanțuri şi-o îndiguiră ;
Dreptul mării-l îngustară —
Luându-i țărmu,-l stăpâniră.
Pajişti verzi l-acopăr. sate,
Pomi, livezi, grădini, minune !
Vino să le vezi pe toate
Soarele pân' ce n'apune !
Uite, — acolo 'n zare-i portul ; —
Vin corăbii să-ancoreze ;
Păsările-şi ştiu culcuşul
Lor acum und' să 'nopteze.
Colo-abia, în depărtare
E albastra dungă-a mării,

Iar încoaci roi de-omenire
Peste 'ntreg cuprinsul zării.

IN GRĂDINIȚĂ

(Toți trei la masă)

Baucis
(Către strein)

Stai pe gânduri ? Cu nimica
Foamea nu ți-o potolești ?

Filemon

L-a uimit prea mult minunea —
Cearcă tu să-l lămurești.

Baucis

Da, minune-a fost, dar nu știu,
Mie una tot mi-abate
C'au umblat în toate astea
Și cu lucruri necurate.

Filemon

Ce vezi rău că Impăratul
Țărmu 'ntreg lui i l-a dat ?
Crainicul nu ne-a vestit-o ?
Pe dearând n'a trâmbițat ?
Colea 'n dune-au întins cortul
Și au pus întâi picior —
Și-apoi pajiști verzi văzurăm
Și-un palat de domnitor.

Baucis

Ziua larmă, trudă, muncă.
Tot săpau, doar de-or spori, —
Noaptea unde jucau flăcări,
Vedeai dig a doua zi.
Jertfe omenești, și 'n noapte
Gemete venind pe val, —
Când sburau scântei spre mare,
Gata 'n zori și un canal.
Fără suflet, pe coliba
Noastră ochii-acum și-a pus,

Şi vecin temut cum este,
Vrea să-i fii în tot supus.

Filemon

Dar ţi-a spus pe ţărmul nou că
Ne-ar da 'n schimb o moşioară.

Baucis

Pe-un pământ ieşit din ape ?
Ţin'te de pământul tare !

Filemon

Haidem la bisericuţă
Soarele să-l mai vedem,
Şi 'n genunchi, în glas de clopot
Domnului să ne rugăm.

PALATUL

(Parc mare jur împrejur şi un canal larg în linie dreaptă)

Faust
(In adânci bătrâneţe, plimbându-se îngândurat)

Lynkeus
(Străjerul Turnului)

Se duce soarele; — din zare
Vin năvi spre port, se strâng la mal;
Din larguri văd o barcă mare
Ce se îndreaptă spre canal.
Sglobii, cum flutur pavilioane,
Catarge-aşteaptă 'n neclintire ;
Toţi fericiţi, luntraşi şi oameni,
Ţi 'nalţă rugi de preamărire.
(De pe dună se aude sunetul clopotului).

Faust
(Tresărind)

O, sunet blestemat ! Urgie
Ce-mi treci prin inimă-un cuţit !
In faţă-mi stă o 'mpărăţie,
'Napoia mea un chin cumplit.

Tu-mi răscoleşti toată 'ndârjirea
Că nu-i curat ce am nimică, —
N'am teii, n'am coliba joasă,
N'o am bisericuţa mică.
De-aş vrea să pot visa pe culme,
Tot umbra lor m'ar urmări ;
Imi stau ca nişte ghimpi în cale, —
O, cum aş vrea să pot fugi !

Străjerul din turn

Cum vine barca, lin mânată
De adierea blândă-a serii,
Cu-atâtea bunuri încărcată
Din toate largurile zării !
(O corabie splendidă vine încărcată cu tot felul de mărfuri streine).

Mefistofeles
(Cu cele trei forţe brute).

Corul

Să coborîm !
Iac'am sosit.
Stăpâne,
Bine te-am găsit !
(Debarcă şi mărfurile le descarcă la ţărm).

Mefisto

Noi datoria ne-o 'mplinirăm
Ca pe stăpân să-l mulţumim ;
Cu două nave doar pornirăm
Şi 'n port cu douăzeci venim.
Isprava noastră de minune
Incărcătura şi ţi-o spune.
Pe mări conştiinţii nu-i e teamă ;
De scrupul cin' mai ţine seamă ?
Apucă, — cine te opreşte ?
Prinzi năvi tot cum ai prinde-un peşte.
Stăpân pe trei când eşti, stai bine ;
A patra-ţi vine dela sine.
Cine-a prins cinci, şi şase poate ;
Iar când eşti tare,-ai şi dreptate.
Să aibi e tot. Cum ai ? — prostie ;
E lege şi nedesminţită :
Război, negoţ, piraterie,
Treime fac, nedespărţită.

Cei trei tovarăşi

Nici mulţumiri,
Nici să salute, —
De parcă ce-i
Aducem, pute.
Ce strâmbăcios e
Şi posac!
Nici cu comori
Nu-i intri 'n plac.

Mefisto

Hai, ştergeţi-o,
N'aţi nimerit!
Ce este-al vostru
V'aţi oprit!

Cei trei

Dar aia-a fost
Doar mizilic;
Vrem jumătate
Din câştig.

Mefisto

In săli sus
Le-aşezaţi întâi
Minunile
De bogăţii.
Când o intra,
Nu mă 'ndoesc,
Şi o vedea
Ce preţuesc,
N'o să mai fie
Urîcios;
Vă face cinste
Bucuros.
Cât despre bărcile de mâine,
Lăsaţi, în grija mea rămâne.
(Toată încărcătura e dusă).

Mefisto
(Către Faust)

Ursuz te uiţi şi încruntat
La bunurile ce ţi-am dat;

Ţi-o ai acum încununarea :
Pământul s'a 'mpăcat cu marea
Ce 'n ţărm corăbiile 'ncarcă
Şi 'n lumea 'ntreagă le descarcă.
Destul de-aci un braţ să 'ntinzi
Ca tot pământul să-l cuprinzi ;
De-aci pornise năzuirea,
Baraca 'ntâi, înfăptuirea :
Un şănţuleţ a fost mai când
Unde acuma vezi vâslind.
De-aci prin ştiinţa ta şi-avântul,
Domini şi marea, şi pământul, —
De-aci, —

Faust

O, blestemat, «aci» !
Mi-e groază să-l mai văd, mi-ajunge !
Oricâte-ai şti, dar tot nu ştii
In inimă cum mă străpunge ;
Un chin îmi e ; nu ştiu ce-mi vine ; —
Ţi-o spun şi parcă mi-e ruşine.
Bătrânii să 'nţeleagă-anume :
Vreau aşezarea dela tei !
Cu câţiva pomi ce nu-s ai mei —
N'am stăpânirea peste lume.
S'am liber drum vederii mele,
Din crengi în crengi mi-aş face schele
Să pot cuprinde 'ntr'o privire
Uriaşa mea înfăptuire, —
Şi înţelept să cârmuiesc
Ce 'naltul cuget omenesc
A dat măreţ în dăruire
Spre-obştesc folos la omenire.
Amarnic chin ce mi-e dat mie
Să fiu sărac în bogăţie !
Şi clopotul, şi teii 'n floare,
Mă strâng ca 'n criptă, de mă doare ;
Voinţa-mi dârză-aci se frânge,
O dună de nisip mă 'nfrânge.
Nu-mi iese clopotul din gând !
Cum sună, cum mă simt turbând.

Mefisto

Fireşte, e o supărare
Ce-ţi face viaţa mai amară.
E drept că pe un om subţire,

Cu-atât bing-bang îl scoţi din fire ;
Bălăngăneala blestemată
Ce-ţi turbură 'nseratul blând,
Te urmăreşte viaţa toată,
De când te naşti pân'n mormânt, —
Parcă 'ntre bing şi bang închis,
Şi viaţa-ar fi doar un biet bis.

Faust

Aşa 'ndărătnicii când vezi,
Iţi amărăsc şi-ţi strică toate
De pân' la urmă, silnicit,
Renunţi şi să mai faci dreptate.

Mefisto

Ce-atât necaz şi trăgănare ?
E'n planul de colonizare.

Faust

Dacă-i aşa, hai, fă-le vânt ;
O ştii tu moşioara lor ;
Şi-or face-acolo-alt rostişor.

Mefisto

Ii iau pe sus neîntrebaţi ;
Pân' se trezesc, sunt aşezaţi
Şi picul cel de silnicie
Le-o fi mai mult spre bucurie.

(Flueră strident).

Cei trei apar

Mefisto

Hei, marinari ; de-l mulţumiţi,
La sigur mâine chefuiţi !

Cei trei

Stăpânul ne-a cam supărat ;
C'un chef ni-e chiar îndatorat.

(Către spectatori)

Mefisto

Şi-acum, ca şi de mult de tot :
Povestea viei lui Naboth.
(Regi, I. 21).

NOAPTE ADÂNCĂ

Lynkeus
(De strajă în turn, cântând)

Pe lume venit
Ca 'n larg să privesc,
Cu turnu 'nfrăţit
Tot ce văd îndrăgesc.
Privirile mele
Pătrund toată zarea,
Tot cerul cu stele,
In crâng căprioara.
In vraja divină
Plutind peste fire,
Văd tot, şi pe mine,
Cu-adâncă iubire.
Voi, ochi fericiţi,
V'a fost dat să vedeţi
In mai tot ce-aţi privit,
Doar frumos şi măreţ.
(Tăcere)
Nu numai spre desfătare
Stau aci pe înălţime :
Ce se vede ? Ce oroare
Creşte din întunecime ?
Teii sumbri 'n noaptea sumbră
Ce scântei îi luminează ?
Ce văpăi ţâşnind din umbră
Cresc şi se învolburează ?
Ah, dar în colibă arde, —
Foc cumplit, nimicitor —
Şi nu-i nimenea să sară
Repede în ajutor.
Bieţi bătrâni cu-atâta grijă
Foc pe jos să nu le cadă,
Ah, i-o fi ajuns năpasta, —
Or fi flăcărilor pradă !
Jar încins le e coliba
Prinsă 'n muşchiu şi înegrită ;
Or scăpa ei din vâlvoarea

Cea de iad, neîmblânzită ?
Limbi de foc străfulger zarea
Tot frunzișul luminând,
Pâlpâi'crengile uscate
Și se nărue trosnind.
Darul meu să văd departe
Cât de crud e uneori !
Cade-acum bisericuța
Sub povara crengilor !
Urc' văpăi șerpuitoare,
Vârful teilor l-aprind,
Trunchiuri roșii, în picioare,
Ard închis și dogorind.
(Tăcere îndelungată)

Cântul

Ce-a 'ncântat privirea veacuri,
Intr'o clipă vezi pierind.

Faust
(Pe balcon, privind spre dune)

Ce-i cântu-acela ce sfâșie ?
Străjerul meu e care plânge ;
Ți-e tânguirea prea târzie,
Ah, graba inima mi-o frânge.
Dar dacă teii-aceia falnici
Azi sunt doar cioturi ce 'ngrozesc, —
In loc s'o înălța de 'ndată
Un turn ca'n larguri să privesc !
Să-i pot vedea și bătrâneii
In casa nouă, unde 'n tihnă
Și-or mai trăi puținul vieții
In mulțumire și odihnă !

Mefisto și Cei trei tovarăși
(De jos)

Tot alergând ne-aduce zorul ;
Să ierți, n'au vrut cu binișorul :
Am ciocănit noi, am bătut,
Dar să deschidă cum n'au vrut,
La urmă ușa-am sgâlțâit-o
Și putredă, am doborît-o.
Ne-am și răstit, — dar ce poți face ?
N'au fost de înțeles și pace.

Și fie că n'au vrut, de ciudă,
Nici să mai vadă, nici s'audă, —
Ce să mai stea de-a curmeziș ?
I-am luat pe amândoi târâș.
Să nu crezi că s'au chinuit ;
Pe loc, de spaimă-au și murit.
Cu un strein ce mai luptarăm, —
Dar și pe el, iute-l culcarăm, —
In lupta însă ce se 'ncinse,
Cărbunii risipiți, aprinse
Și niște pae peste ei —
De ard ca pe un rug toți trei.

Faust

Ah, rău m'ați înțeles ! Urgie !
Eu schimb am vrut, nu tâlhărie !
Mârșavi ce sunteți ! Blestemați !
Puteți acuma tot să luați !

Corul celor trei

E vorbă veche, cu tâlc mare :
Supune-te celui mai tare !
Că dacă nu 'nțelegi de bine,
Iți pierzi și bunul, și pe tine !
(Ies).

Faust
(Pe balcon)

Și stelele și-ascund privirea,
Iar focu-și stinge pâlpâirea ;
Vine-un fior de vânt acum
Incoaci, cu abur și cu fum.
...Pripit și spus — și 'nfăptuit !
Ce umbră simt ? Ce fâlfâit ?

MIEZUL NOPȚII.

Patru femei umbre apar.

Intâia

Mi-e numele **Lipsa** —

A doua

Al meu este **Vina**

A treia

Al meu este **Grija** —

A patra

Al meu e **Nepartea**.

Trei din ele

E ușa 'ncuiată, zadarnic cercăm, —
La omul bogat nu e chip să intrăm.

Lipsa

Aș fi doar o umbră —

Vina

Nici nu m'ar vedea.

Nepartea

Și 'ntoarce privirea de cum aș intra.

Grija

Surorilor, greu ați putea voi pătrunde,
Dar Grija pe loc se strecoară oriunde.

(Grija dispare)

Lipsa

Tovarășe triste, să mergem de-aci !

Vina

Oriunde te-i duce, noi te-om însoți !

Nepartea

Pe urmele voastre v'ajunge Nepartea.

Toate trei

Fug văluri de neguri și stelele pier;
Din fund de văzduhuri, din larguri de zări,
Ne vine și sora, — priviți-o, e Moartea.

Faust
(In Palat)

Din patru, — trei doar văd plecând;
Ce-au spus — mult n'am putut să prind.
Imi mai răsună 'n gând «Nepartea», —
O rimă-apoi în sumbru: «Moartea».
Ce straniu, gol și stafios suna !
De umbre când să mă pot desbăra
Și 'nlătura din drumul meu magia
Cu conjurările, vrăjitoria.
Să-ţi pot, Natură, sta ca om în faţă ! ?
Ce mândru-aş fi, ce demn atunci de viaţă !
Eram, — cât timp în besnă nu intrasem,
Cât lumea și pe mine nu mă blestemasem.
Acum atâtea spăimi mă îmbulzesc
Că n'aş mai şti cum să le isgonesc.
Chiar dacă ziua ne surîde clară,
Cu mreaja-i hâdă, Noaptea ne 'nfioară :
Te plimbi voios prin pajişti înverzite
Şi ţipă-o pasăre ? E-un semn, nefericire:
Ne 'nlănţue credinţi nesăbuite,
S'arată, ne previn, pun stăpânire ; —
Fricoşi şi singuri ne trezim: ne-au izolat —
Dar uşa-a scârţâit şi nimeni n'a intrat.
(Cu un fior)
E cineva ?

Grija

Răspunsul **da** ar fi.

Faust

Tu — cine eşti ?

Grija

Destul că sunt aci !

Faust

Să pleci !

Grija

Aici mi-e dat să fiu.

Faust
(Mânios întâi, apoi stăpânindu-se, în de el)

Nu, de la conjurări am să m'abţiu !

Grija

In auz de nu :vă sună,
Dar în suflete detună :
Tot subt altă 'nfăţişare,
Când v'am prins, fără 'ndurare
Pe uscat de-ţi fi, pe mări, —
Cu nelinişti, cu dureri
Vă întâmpin nechemată ;
Măgulită, blestemată,
Grija tu n'ai înercat-o ?

Faust

Doar lumea am cutreerat-o
Prinzând plăcerile la întâmplare.
Ce nu-mi plăcea, îl asvârleam,
Iar ce-mi scăpa, scăpat lăsam,
Atât ţinteam: să-mi împlinesc dorinţa,
Apoi tot alta mi-era năzuinţa.
Setos, năvalnic viaţa mi-am trăit,
Ca un vârtej întâi, acuma stăpânit.
Cunosc pământ şi viaţă 'ndeajuns ;
Ce-i dincolo, e-un zid de nepătruns.
Nebun să caţi cu ochi iscoditori
Tot lumi şi vieţi şi dincolo de nori.
Rămâi pe loc în lumea ta ştiută; —
Fii de folos şi viaţa-aci nu-i mută.
La ce bun să te-afunzi în infinit ?
Aici ce ştii, e lucru pipăit.
Tu ţine-ţi drumul pământesc mereu ;
Vin năluciri, tu vezi de drumul tău.
'Nainte ! Când mâhnit, când fericit,
Tu, om, de clipă 'n veci nemulţumit !

Grija

Ghiara mea pe cine 'nhaţă
Nu-şi mai află rost în viaţă, —
Prins de-un văl de 'ntunecare,
Una-i e de-i nor ori soare ;
Toate-i par pustii şi terne,
Negura pe el se-aşterne.
Pot să-i stea comori grămadă,
Nu se uită să le vadă.
Tot pe gânduri, nu mai ştie,
Flămânzeşte 'n bogăţie.
Bucurii, dureri, ce vine,

Silnic toate le amână,
Şi cu teama tot de **mâine**
Scapă şi pe **azi** din mână.

Faust

Destul ! Mai mult n'am să te-ascult !
Să piei ! Nu las să mă 'nspăimânţi.
Cu sfredelirea-ţi diavolească
L-ai scoate şi pe-un înţelept din minţi.

Grija

...Să se ducă ? Să se 'ntoarcă ?
Hotărîrea n'o mai are ; —
Merge 'mpleticit de parcă
Nu-l mai vede drumul mare.
Rătăcit, nu mai se 'ncrede,
Toate tot pieziş le vede. —
Lui şi altora povară,
Ii stă răsuflarea 'n gât;
Nu e mort, nici viaţă n'are,
Nu-i supus, nici hotărît, —
Viaţa-i trece 'n neodihnă,
Nici tu lucru, nici tu tihnă,
E când slobod, când robit,
Somnul lui, somn tărbăcit, —
Ducă-l cum l-o duce soarta,
Numai bun ca să-l ia Moartea.

Faust

Fantome hâde,-aşa o chinuiţi
In mii şi mii de feluri omenirea ;
Tot cursul vieţii calm i-l năpădiţi
Cu îndoeli ce-i gâtue simţirea.
De bântuiri e greu să se desbare ;
Din lanţul tainei nu te poţi desprinde, —
Dar Grijă, tu, perfid turburătoare,
Nu-ţi recunosc puterea, nu mă prinde.

Grija

S'o afli dar, în timp ce cu blestem
Te las în calea ta ; — acum s'o ştii :
O viaţă 'ntreagă oamenii sunt orbi,
Tu la sfârşitul vieţii fii !

(Ii suflă peste faţă)

Faust
(orb)

Tot mai adâncă noapte mă 'mpresoară
Da'n mine flacăra luceşte 'n plin; —
Ca gândul meu să se înfăptuiască
E de ajuns porunca-mi de stăpân !
Sus, toţi ! Săriţi cu mic cu mare :
Vreau rodul minţii mele să 'ncolţească !
La lucru ! Puneţi mâna pe casmale !
Ce-am început, să se desăvârşească !
Supunere vreau, muncă încordată,
Şi mă 'ngrijesc eu de răsplată.
Intr'o lucrare, oricât de măreaţă,
O minte-ajunge pentru mii de braţe.

CURTEA DIN FAŢA PALATULUI

Facle

Mefistofeles
(Ca supraveghetor)

Incoaci, Lemuri ! Veniţi, veniţi,
Făpturi abia 'nţinate
Din oase, sgârciuri şi din piei
In pripă înşirate !

Lemurii
(în cor)

Te uiţi, îndat-am şi venit,
Căci după câte ştim,
Vrei un ţinut întreg să-l dai
Ca noi să-l stăpânim.

Ţăruşi şi sfori de măsurat
Le-am luat mai dinainte —
Dar spune, ce-i de ne-ai chemat,
Că nu mai ţinem minte ?

Mefisto

N'o să vă bateţi capul mult,
Nici vorbă nu încape :
Cel mai înalt se culcă la pământ,
Iar ceilalţi brazda 'n jur s'o sape.

Ca după datină, săpați în lung
Și adânciți în formă de dreptunghiu.
Dintr'un palat de-adreptu 'n groapă, —
Stupid destul, dar nimenea nu scapă.

Lemurii
(Făcând grații în timp ce sapă groapa)

In tinerețe, când sburdam
De dragoste și dor,
Tot de petreceri ahtiat,
Dam fuga 'ntr'un picior.

Dar bătrânețea mă lovi
Cu cârjile-i și rîse,
De groapă-acum mă poticnii, —
La ce stetea deschisă ?

Faust
(Ieșind din palat și dibuind pe lângă ușă)

Ah, sunet de casmale, oamenii săpând,
Ce mulțumire pot să-mi facă !
Pământul el cu el l-împacă,
Iar valurilor graniți hotărînd,
Strâng mare cu un brâu de neclintit.

Mefisto
(Sie însuși)

De-ai ști că pentru noi te-ai străduit
O, biet nebun, cu digurile tale
Când demonului Apei, lui Neptun,
I-ai pregătit așa ospăț de gală.
Oricum ați da, v'așteaptă tot pieirea,
Căci noi și elemente-am pus la cale
Și v'am jurat-o nimicirea !

Faust

Gardian !

Mefisto

Aici !

Faust

De unde știi, găsește
Și adu-mi lucrători în număr mare ;
Promite, 'ncântă, dă la fiecare
Oricât, — numai dă zor, grăbește ;
Vreau zi de zi să-mi spui cât au sporit
Lungimea săpăturii, și cum sapă ?

Mefisto
(Sie însuși)

De săpături, știu eu ? N'am auzit,
Dar parcă auzeam de-o groapă.

Faust

O mlaștină sub dealuri își întinde
Miasmele pe tot ce am trudit ;
Băltoaca înverzită de-am seca-o,
E cel mai mare bun ce-am fi înfăptuit.
Câmp vast ar fi, pentr'un noian de lume,
Nesigur, dar prin muncă-ar birui,
Și'n câmpul rodnic, verde, oameni, turme,
Ce'n largul lor și liberi ar trăi !
De malul 'nalt adăpostiți,
Pe locuri ce prin ei sunt roditoare,
Ii văd acolo ca 'ntr'un paradis; —
Lovească-afară valurile cu turbare ;
De-or roade-un colț de zid și or pătrunde,
Toți or sări ca golul să-l înfunde !
Așa-l concep, așa-mi stă viu în față,
Sublimul gând așa mi se 'ntregește :
E demn de libertate și de viață
Doar cel ce zi de zi și-o cucerește !
In lupta cu primejdii ne 'ncetat
Ii văd de mici, bărbați, pân' sunt bătrâni :
Un harnic furnicar muncind senin
De oameni liberi, pe-un pământ eliberat.
Atuncea da, aș spune clipii :
Mai stai, acum sunt fericit !
Simt cum va lumina prin veacuri
Ce-o viață 'ntreagă-am năzuit ! —
In acest crez de fericire 'nălțătoare
Imi gust suprema clipă de 'ncântare.
(Faust cade pe spate. Lemurii îl sprijină și-l culcă pe pământ).

Mefisto

Nu-l satur nici plăceri, nici bucurii ;
Setos, tot alte năluciri l-îmbie,
Şi-o clipă searbădă şi de nimic,
Sărman nebun, voeşte s'o reţie.
El ce se 'mpotrivise mie fără frână,
Invins de timp, azi zace în ţărână.
Dar ceasu-a stat —

Corul

A stat ! Ca noaptea-a amuţit —
Arătătorul cade.

Mefisto

Cade ! S'a 'mplinit.

Corul

Da, s'a sfârşit.

Mefisto

«Sfârşit» ! Cuvântul e absurd !
Dece sfârşit ?
«Sfârşit» şi cu «Nimicul» e tot una —
Ce sens mai are-atuncea Creaţiunea
Când ce-a creeat, Nimicul a 'nghiţit ?
Cum : «S'a sfârşit» ! Dar are vre un rost ?
Exact atunci ca şi când n'ar fi fost,
Roteşte totuşi Sus ca şi când ar fiinţa...
Prefer Neantul gol dacă e-aşa !

Trad. de **Laura M. Dragomirescu**

R U G Ă C I U N E

Să te cuprind în graiul meu tracic, o, Cetate a Fecioarei !
Să împrumut lumina de argint a soarelui italic.
Să ascult fântâna care spunea lui Dante Alighieri.
Spiritul meu se cuminecă din cerul tău pururi, Siena !
Invață-mă să fiu luminos ca pietrele tale eterne.
Dă-mi geniul măsurii care nu e obstacol, ci armonie.
Limitele să nu transpară: cuprinderea mea să le piardă în puritate.
Sufletului meu încărcat de isvoare barbare dă-i claritatea
frunții catedralei și fă din pădurile mele cântare !
Căci tu cântare de laudă ești a cerului. Totul vorbește
în tine de Domnul. Platanii austeri de pe această alee
Conduc privirile mele spre tremuratul orizont italic
care suspină peste pământ, pământul în spirit al
Sfântului poet dela Assisi.
Vindecă cugetul meu să nu mă îndoiesc. Fă-mă să
sufăr de orice curbură ca linia tristă de umbră
a stradelelor tale care aspiră spre muzica cerului.
Secole îngrămădite în încăperile tale murmură
numele Domnului. Căci la început a fost numele Lui.
Și el fu rostit de lumina culoarei pe pânzele tale și
chipul Lui cel asupra de fire fu smuls pietrei în care dormea.
Văzut-am imaginea lumii: iubitoarea, virgina Madonna.
Preoții artei — legiune, au slujit să descopere,
să ridice deasupra zilei ce îngenunche în seară, Fecioara.
Pe trista ei arătare pământul a plâns cu florile sale și apele au îngenunchiat înaintea ei.
Coboară pacea în inima mea, liniștea care e deasupra norilor.
Furtuna îngerilor catedralei să cotropească sufletul meu, să mă purifice.
Limpede să cresc în noua dimineață ca unda râului Arno.
Spiritul pur al Italiei să mă umple, să mă desăvârșească.

Siena, Iulie, 1938.

Emil Giurgiuca

Ș I T U, S Ă L B A T E C Ă F L O A R E

Și tu, sălbatecă floare de pisc
Ai pogorît spre pustele domoale !
Singur doar, picioarele'nsângerate, goale ;
Urcușuri aspre'n cale mi se isc'.

Cornel Axente

Ce sete nouă mi te-a vrut, ferigă,
Să nu-mi mai tremuri pajurele foi ?
In țăndări, sfânta inimii verigă,
Infioratul disc al lunei noui.

Singurătății muşchiul acuma muced, rece.
Cine să-mi mai alinte cu ochii căpriorii,
Să-mi scuture pe frunte, proaspeți zorii,
Prin iarba naltă'n rouă, cine va trece ?

Tu, tristă Genovevă de Brabant,
Iubirii noastre pruncul cine va crește ?
Deasupra mea și astăzi se oprește
Luceafărul târziu, de diamant.

N'am să mai pot cânta nici când de-acum.
Jivinele pădurii n'or teme arcul meu.
Colibele iubirii, pustiuri sure, scrum —
Și cornul amintirii răsună surd și greu.

Horia Nițulescu

M E L O D I E

Vrâsta mea săracă
Și-a pierdut păunii ;
In rădvanul lunii
Umbre vin și pleacă.

Sfâșiate steaguri.
Calm apus de soare.
Unde sânteți, oare,
Neajunse praguri ?

Nu mai știu de sboruri ;
Plânsul nu mă 'ncearcă.
Port în suflet par'că
Umede decoruri.

Sergiu Grosu

C Â N T E C E   D E   R O B

I

Pârângule, Pârângule,
De ce mă chemi, nătângule ?
Eu port cătușe, vezi-le ?
De ce-mi îmbii zăpezile,
Și culmile cu stâncile,
Și văile, adâncile ?
Avânturile frângu-le,
Că dor cumplit, Pârângule.

Ţi-am cunoscut ponoarele
Şi crestele cu soarele
Şi nopţile cu lunile
Şi norii cu furtunile
Şi iezerile — oglinzi-le
Râzând spre cer întinzi-le —
Acum pe toate plângu-le
Părângule, nătângule.

Adună-ţi, munte, poalele
Şi culmile prăvale-le,
Nu-ţi mai sori spinările,
Indepărtează zările,
Să nu-ţi mai văd albeţele,
Că doru-i greu, nătângule,
Nătângule, Părângule.

II

Zefirule, bătrânule,
De ce mai vii, păgânule,
Să-mi spui glumind poveştile
De dragoste, lumeştile ?
Să-mi răscoleşti simţirile
Să-mi sângeri amintirile ?
Pe fir de plâns înşiru-le
Păgânule, zefirule.

De ce colinzi tu zările ?
De ce să-mi ardă nările
Miresmele poenelor
Din ţara cosânzenelor ?
Cuvintele-ţi, hoţeştile,
Cu gând ascuns grăeşti-le.
Ce ţi-am făcut, păgânule,
Zefirule, bătrânule ?

Mai bine volburează-te
In viscol întrupează-te
Să furi tăciunii focului
Din vatra nenorocului
Aprinde-le văpăile
Şi pustieşte văile.
Răsbună-mă, stăpânule,
Zefirule. păgânule.

III

Şi voi, privighetorilor,
Flecarelor, surorilor,

De ce-auriţi răzoarele
Topind în picuri soarele ?
Cu cantece, fierbinţile,
De ce-mi furaţi voi minţile ?
Eu zac legat, hoinarelor,
Privighetori, flecarelor.

Nu-mi mai stârniţi ispitele
Cu câmpuri, smălţuitele,
Cu şopotul isvoarelor...
Nu ştiţi, nepăsătoarelor,
Că sunt robit oftatului
Din pragul înseratului
Până 'n roşaţa zorilor,
Surori, privighetorilor ?

Lăsaţi-mă păcatelor...
Doar de-oi muri, suratelor,
Aduceţi vraja cântului
La marginea mormântului,
Atunci daţi ciripirilor
Căldura prohodirilor...
Să ştiu şi eu surorilor,
Că-s plâns... Privighetorilor...

Cornel Axente

ACOLO UNDE NU VOM FI

Şi'n seara'n care blând ai să-mi pogori,
Cum pescăruşii'n valuri se pogoară,
Cu paşi nespus de limpezi şi uşori,
Va fi, iubito, cea din urmă oară.

Tu nu fii tristă: anii între noi
Stau negri cum genunile'ntre stânci,
Pe câte-un mal, departe, suntem noi
Şi-ţi mângâi doar privirile adânci.

Tu'n giulgiu de plâns nicicând să nu mă strângi,
Iubita mea cu mers de Magdalenă
Va fi un ceas când n'ai să ştii să plângi
Şi n'ai să mă'nfăşori în blonda-ţi trenă.

Ci'ntinde-mi numai mâna peste vremi,
Să smulgem tinereţea din pământ:
Va fi un ceas când n'ai să mă mai chemi,
Va fi un ceas când n'o să te mai cânt.

Lucian Dumitrescu

N E U T R O N U L

Neutronul este a treia particulă care intră în compunerea nucleului tuturor elementelor, cu excepțiune de atomul de hidrogen ușor care este lipsit de acest element.

Acest corpuscul a fost descoperit și studiat de către savantul *Chadwich* și apoi de soții *Joliot-Curie*, cu ocaziunea experiențelor făcute în scopul de a produce desintegrarea nucleului de beriliu, când autorii au constatat prezența unei particule nucleare încă necunoscută, aceasta s'a produs cam acum zece ani; noua apariție pe orizontul științei se arăta lipsit de orice sarcină electrică, prin opoziție cu celelalte două particule care intră în compunerea unui nucleu, ceeace a produs o legitimă nedumerire.

Neutronul pe lângă faptul că nu are nici o sarcină electrică, s'a mai constatat că nu ionizează gazele prin care trece având însă o remarcabilă putere de a trece prin materie.

De atunci, s'a stabilit că neutronul este un nelipsit element nuclear, dar, s'a făcut greșala de a-l socoti în general a fi un factor inert, care nu ar interveni decât cu greutatea sa, punându-se pe seama electronului influențe care se demonstrează a fi atribuabile neutronului.

Faptul că se constată în mod permanent prezența neutronului în nucleu, deși el se arată în aparență a fi un element indiferent și faptul că numărul neutronilor este în strânsă legătură cu numărul protonilor din nucleu, aceasta pune în evidență faptul că el trebue să îndeplineascnă un rol mult mai important în constituirea nucleului și care departe de a se comporta ca un simplu balast nuclear, ar da elementelor numai ponderea sa.

Aceste considerațiuni cer o explicație, cu atât mai mult că nu avem cunoștință de o încercare de acest fel, deși se simte nevoia de a se umple un mare gol în ceeace privește atributele fiecăreia din particulele nucleului asupra raporturilor cărora s'a stăruit foarte puțin.

Vom considera a priori că neutronul este o massă de energie în care ambele potențiale sunt perfect echilibrate, căci, numai așa se poate explica starea sa neutră. Dar, această stare neutră nu implică însă și calitatea de a fi rău conducător, inapt fenomenului polarității și al inducțiunii căci, numai astfel de injoncțiuni au putut determina acea rezervă oarecum indiferentă din partea cercetătorilor de a căuta să pătrundă mai intim în viața neutronului. In adevăr, cele două sarcini egale permit neutronului să actualizeze când una, când cealaltă, sub influența unui potențial predominant și acesta ar fi cazul apropierii neutronului.

Plecând dela noțiunea că protonii poartă o sarcină pozitivă, aceasta arată că ei nu se pot grupa laolaltă într'un nucleu cu toată neutralizarea susținută de către autori cari atribuie electronului o asemenea influență, dat fiind că nu s'a putut dovedi până astăzi nici un nucleu constituit din doui protoni fără a fi însoțiți de un neutron. De fapt, se constată că de îndată ce doui protoni participă la constituirea unui nucleu, apare între ei un neutron.

In consecință, îngrămădirea posibilă a unui număr oarecare de protoni este însoțită de apariția unui număr de neutroni; între doui protoni un neutron, ajungând apoi la paritate și în sfârșit depășind numărul protonilor. Acest fapt presupune că neutronul ar juca rolul unui element mijlocitor între protoni.

Rezultă din chiar indicațiunile date de nuclei cu mai mulți protoni, că posibilitatea grupării lor trebuie căutată în prezența neutronilor, tocmai pentru faptul că ei fiind neutri, pot satisface cerințele unei sarcini negative sau pozitive, și a se comporta ca un element de legătură, ca un factor sensibil față de un potențial sau altul, cât și față de două potențiale de sens contrar sau de același sens. In aceste condițiuni, suntem siliți a admite în mod anticipat, cât sunt de multiple posibilitățile acestui corpuscul de a putea face față situațiilor celor mai diferite.

Am văzut că un nucleu nu se poate constitui decât cu participarea neutronului, singura excepție o face atomul de hidrogen ușor și aceasta, pentru că este în cauză un singur proton în constituirea lui. In adevăr, al douilea proton nu poate interveni fără ca un neutron să-și facă apariția, aceasta este demonstrată

cu nucleul de heliu 2-1 (3) și este evident că neutronul nu poate avea in nucleu altă poziție decât așezat între cei doui protoni, iar cu cât numărul protonilor crește, acel al neutronilor depășește în proporții pe acel al protonilor.

In aceste condițiuni, apare ca foarte probabil faptul că neutronii trebuie să îndeplinească după ipoteza noastră un rol de legătură, de apropiere între protoni și nu numai ca o massă ponderală moartă și pentru verificarea acestei ipoteze, am recurs la următoarea experiență:

Considerând neutronul ca o massă de energie sub forma unor potențiale în starea virtuală căci actualitatea este neutră, el trebuie să se comporte după legile energetice și în consecință, ipoteza ce emitem asupra rolului neutronului în nucleu s'ar putea preta la o verificare experimentală.

In acest scop am luat doui magneți de o putere egală, pe cari i-am așezat cu poli de același sens fată'n fată și se știe că apropierea lor nu manifestă nici o tendință atractivă ci contrară: această situație am comparat'o cu aceia a doui protoni aflați fată'n fată.

Luând apoi un obiect de fier care este neutru sub raportul magnetic și ca atare, el putând fi atras și de un pol și de celalt, el ar urma să se comporte între ramurile magneților așa cum intrevedem comportarea neutronilor între protoni.

In adevăr, introducând acel obiect de fier între polii de același sens al magneților, am constatat că ambele ramuri au făcut corp comun cu acel obiect, deci, ambii poli cari prin natura lor se resping, au fost uniți prin intermediul unui corp neutru, dar care este un bun conducător și sensibil față de ambele potențiale.

Relevăm că soliditatea acestei legături ne-a permis menținerea unuia din cei doui magneți suspendat de celalt deși avea o greutate apreciabilă.

Aceasta demonstrează credem până la evidență rolul pe care trebuie să-l îndeplinească neutronul între protoni și arată în același timp ce temei șubred stă la baza soluțiunilor pur teoretice care nu se sprijină decât pe elaborări ale spiritului operate în afară de realitatea ce caută a explica în această privință.

Ce se petrece între protoni și neutroni?

Neutronii neavând nici o sarcină, dar constituind o massă de energie elementară sub o formă neutră, și autorii admit în mod unanim o mare similitudine între neutron și proton, neutronul prin faptul că se bucură de conductibilitate cu toate con-

secințele ce decurg din acest fapt, el poate deci exercita rând pe rând și funcțiune de sarcină negativă și pozitivă, tot așa, cum obiectul de fier poate adera între poli magnetici de același sens sau de sens contrar, el îndeplinind funcțiunea de magnet atâta timp cât se găsește în contact cu un magnet.

In consecință, neutronul pe lângă faptul că poate determina o legătură între doui protoni, el mai poate primi o polaritate prin faptul contactului cu protoni; în adevăr, din acest moment, neutronul nu mai trebuie socotit ca un element neutru ci din contra admis a împlini un rol activ de cea mai mare importanță, în mod indirect sub influența protonilor.

Așa, el ar putea interveni mijlocind atât între influențele antagoniste cât și între cele atractive, tocmai pentru motivul că el poate juca ambele roluri.

Așa dar, neutronul fiind așezat între protoni, el poate exercita în primul rând o acțiune de neutralizare asupra potențialului pozitiv al protonilor și vom demonstra mai departe care este întinderea acestei influențe, când ne vom ocupa de valențe, un capitol pe atât de important pe atât de puțin cercetat.

Sperăm a fi demonstrat în mod suficient că neutronul deși fără a avea o sarcină electrică este totuși chemat a juca un rol de o importanță esențială în nucleu, tocmai pentru faptul că ele pot face față ambelor potențiale electrice, adică, să exercite un rol mijlocitor care nivelează toate adversitățile într'o armonie putând asigura stabilitatea nucleului.

INTRE PROTON ȘI NEUTRON

Nu putem trece mai departe pentru deslușirea funcțiunilor pe care credem că neutronul le îndeplinește în rostul nucleului, înainte de a trece în revistă puținul cât se cunoaște actualmente asupra naturii sale.

Neutronul și protonul sunt socotiți ca două particule elementare de energie deși ambii se deosebesc sub două raporturi și anume: neutronul nu are nici o sarcină electrică, este neutru, protonul poartă o sarcină electrică pozitivă; primul are o massă calculată de 1.00895 al douilea 1.00813, deci cu o diferență de 0.00082 în favoarea neutronului.

J. Thibaud [1] crede că un neutron este format dintr'un proton și un electron negativ sau este un proton format dintr'un neutron și un electron pozitiv ca două sarcini electrice de același sens; autorul înclină mai mult pentru soluția din urmă, bănuind că la apropierea unui proton, se va putea face un schimb între acesta și electronul pozitiv.

După același autor, faptul că massa neutronului este ceva mai mare decât acea a protonului, neutronul ar constitui o entitate primordială, pe când protonul ar fi descendentul său.

Este în adevăr admisibil că neutronul să constituie o particulă primordială din care ar lua naștere atomul de hidrogen și electronul său negativ, neutronul constituind în acest caz, și un izvor de energie și un regulator al raporturilor dintre protoni.

Neutronul ar reprezenta în acest caz, prima etapă de trecerea energiei la starea de materie organizată în nucleu, și starea sa neutră ar putea fi explicată prin faptul constituirii sale din două masse de energie electrică și pozitivă și negativă în proporțiuni egale de unde și starea sa neutră.

Ne oprim deocamdată aci, pentru a reveni mai departe cu o mai amplă desvoltare.

ROLUL ELECTRONULUI IN NUCLEU

Intrucât neutronul este în general considerat a juca un rol mai mult ponderal în constituirea nucleului, trebuie să relevăm în treacăt ce rol se atribuie electronului care se bucură de o favoare pe care o vom demonstra neîntemeiată.

Se consideră că particula elementară de materie este neutră, întrucât, numărul sarcinelor elementare pozitive ale nucleului ar fi egale cu numărul electronilor periferici și bazat pe această credință *lordul Rutherford* a emis o teorie cu ajutorul căreia se opate determina și sarcina precum și diametrul aproximativ al moleculei. (G. Manu) [2].

Așa dar, se admite că electronul care este o particulă de electricitate negativă, ar îndeplini misiunea de a neutraliza potențialul pozitiv al protonului ceeace face că aceste două sar-

1 Vie et transmutation des atomes.

2 G. Manu, Fizica nucleară.

cini contrare să se neutralizeze, rezultând din această acțiune un nucleu neutru.

Două fapte se desprind dar din această afirmare și anume: a) electronul neutralizează sarcina pozitivă a protonului; 2) nucleul rezultat din echilibrarea acestui antagonism este neutru.

Examinând această cestiune pentru a stabili raporturile de cauză la efect, se constată că ambele puncte enunțate se găsesc în fața unei contradicțiuni flagrante și anume: că această neutralizare a sarcinei pozitive este discutabilă prin faptul că atomul de hidrogen care este compus exclusiv dintr'un proton și un electron, ale căror sarcini ar trebui să se neutralizeze așa cum se susține, se constată din contra, că acest atom are o valență și că această valență este pozitivă, fiind rezultată tocmai din eliberarea unei cuante negative, respectiv electronul negativ care a părăsit massa neutronului.

In consecință, protonul și-a păstrat potențialul său care rămâne disponibil pentru diferite combinațiuni chimice, ori, aceasta nu ar putea fi posibil dacă atomul ar fi fost neutralizat, deci, nici atomul de hidrogen nu este neutru.

Iată dar că atât neutralizarea protonului cât și neutralitatea atomului de hidrogen stă în fața valenței atomului ca doui adversari ireductibili.

O explicație apare verosimilă în această dilemă și anume:

Dacă examinăm părerea că protonul și electronul ar putea deriva din neutron și dacă se admite ipoteza noastră că neutronul este constituit din două masse de energie: una pozitivă cealaltă negativă, în proporțiuni egale de unde rezultă și starea sa neutră, ajungem la următorul raționament.

Electronul fiind de 1840 ori mai mic decât protonul, trebuie admis că electronul nu reprezintă decât o cuantă din massa negativă a neutronului și degajarea acestei unități de energie negativă face ca din partea sarcinei pozitive să predomine o cuantă pozitivă, așa că protonul ar avea o sarcină pozitivă cuantificată.

Această sarcină ar trebui să fie compensată de acea negativă a electronului așa cum se susține; prezența valenții se opune însă acestei afirmări, acțiune care pare a nu se mai putea exercita decât cu condițiunea ca electronul să se reînglobeze în massa protonului care ar redeveni neutron și deci neutru.

Ipoteza că neutronul ar fi constituit din două masse egale de potențiale contrare, pozitivă și negativă, aceasta s'ar confirma prin faptul că acțiunea dezintegrantă pe care o exercită razele

cosmice asupra nucleului de materie provoacă emiterea de electroni pozitivi și negativi în număr egal, acești electroni ar reprezenta elementele constitutive ale neutronului precum și ale protonului adică, reprezentanții calificați a celor două potențiale.

Faptul că ambii electroni au aceiași massă îndreptățește cu atât mai mult ipoteza ce emitem.

Nu putem trece sub tăcere că descoperirea electronului pozitiv se datorește fizicianului **C. D. Andersen** care l'a văzut și identificat cu ocaziunea studiului asupra acțiunei razelor cosmice.

In aceste condițiuni trebuie admis că protonul are o cuantă pozitivă mai mult față de cea negativă pe care o conține.

Pe această explicație s'ar putea întemeia dovada existenții neutronului întrevăzut ipotetic de către *Pauli*, desvoltat apoi de *Fermi*, însă într'altă ordine de idei.

Astfel, autorii admit desintegrarea radio-activă de tipul beta în care, un neutron s'ar desface într'un proton și un electron negativ însoțiți de un neutrino ceeace ar constitui o transiție între două stări cuantice nucleare.

Noi vedem neutrinul în faptul că sub influența razelor cosmice este dovedit că particulele nucleare emit electroni negativi și pozitivi în număr egal, și dacă intrevedem că fenomenul desagregării ar putea merge până la desintegrarea totală a unui proton sau a unui neutron, situația ne oferă perspectiva de a admite că la un moment dat să ne putem găsi în fața unui neutron minuscul redus la proporția a două cuante, adică o particulă de proporție electronică care nu ar avea nici o sarcină electrică.

De Broglie pune întrebarea care este adevăratul corpuscul elementar de electricitate pozitivă, protonul sau electronul pozitiv; problema se simplifică admițând că însuși protonul ar fi constituit din două masse de energie: pozitivă și negativă și că sarcina pozitivă a protonului s'ar datori tocmai prezenții unei cuante pozitive în plus față de numărul cuantelor negative conținute în massa sa.

In ceeace privește noțiunea de neutralitate, ne întrebăm, cum s'ar putea pune în paralelă neutronul care este în adevăr neutru și atomul de hidrogen care este considerat a fi neutru deși are o valență de care neutronul este lipsit; iată o inconsequență...

Dar, să mergem mai departe.

Se știe că toate elementele au una sau mai multe valențe așa că nucleii lor se găsesc într'o stare de potențial actual și ne

întrebăm iarăşi, cum se poate eşi din acest impas ca aceşti nuclei să fie totuşi consideraţi neutri? Apoi dacă mai adăogăm şi isotopi cari nu au nici o valenţă şi deci a căror particulă elementară este în adevăr neutră, cum putem pune în paralelă aceşti nuclei cu aceia cari au valenţe şi sunt consideraţi tot neutri? In asemenea condiţiuni, este foarte greu de împăcat aceste două noţiuni contrare: valenţă şi stare neutră, căci, valenţa este sinonim cu potenţialul actual şi starea neutră exprimând o stare de saturare a tuturor potenţialelor.

Din cele expuse, rezultă că concepţia curentă asupra electronului în raporturile sale cu nucleul trebueşte revizuită şi armonizată cu rolul ce se arată a îndeplini neutronul după cum vom vedea în cele ce urmează.

S'ar părea în adevăr, că presenţa electronului marchează în ambianţa nucleului numai o stare de echilibru şi de stabilitate a complexului nuclear, ceeace nu este egal cu o acţiune de neutralizare. In adevăr, primul element care părăseşte un nucleu radio-activ este electronul care fiind mai periferic şi a cărui aderenţă faţă de nucleu prezintă cea mai mică rezistenţă la dislocarea sa.

Se afirmă că după eliminarea electronului negativ nucleul rămâne ionizat pozitiv, dar valenţa atomului de hidrogen dovedeşte că el era ionizat înainte de pierderea electronului, căci valenţa este sinonim cu ionizare.

Relevăm aci în treacăt că fenomenul emiterii de electroni (radiaţia beta) şi de particule alfa în fenomenul radio-activ este urmat de eliminarea radiaţiei gama care ar constitui o energie de cimentare în nucleu şi deci, ar urma în mod firesc ca eliminarea ei să se producă în legătură cu acea a particulelor menţionate de care ea este legată.

Ipoteza emisă de către *Lise Meitner* [3] că radiaţia gama a cărei prezenţă în nucleu după ce acesta a pierdut electroni şi particulele alfa, ar provoca o stare de excitare a nucleului care nu s'ar putea stabiliza decât prin eliminarea acelei radiaţii, imagina este foarte sugestivă, dar nu se acordă cu concepţia organizării centralizate a nucleului, a cărui stabilitate pare a se găsi sub dependinţa unui potenţial central, de care ar depinde menţinerea sau eliminarea unora din elementele constitutive ale nucleului.

C. Z. Popazolu

[3] I. Purcaru, Nucleul atomic.

PORUNCĂ DOMNEASCĂ DE LA CONSTANTIN MOVILĂ

Documentul ce urmează după aceste rânduri este din anul 1608, în românește, și cuprinde o poruncă a lui Constantin Vodă Movilă către pârcălabul din Cotnar, în urma unei jalbe făcută de către călugării dela mânăstirea Neamțului.

Se știe că această așezare monahală avea, chiar la acea dată, imense averi în moșii, case, heleșteie, mori, prisăci. vii, etc. în tot cuprinsul Moldovei, provenite din întăriri făcute de voevozi, precum și danii dela boeri credincioși, în decursul veacurilor. Astfel, în satul Buhainți stăpânea o moară, cu o întindere de teren, pe care o «împresuraseră» mai mulți vecini, în sensul că încălcaseră proprietatea mânăstirei prin strămutarea hotarelor.

Domnul porunci atunci pârcălabilor din Cotnar, de a căror circumscripție administrativă ținea satul, să stabilească adevăratul hotar, determinându-l prin stâlpi, sau după expresia pitorească a timpului «să le alegeți locul de tutindirilea și să-l stâlpiți».

Documentul nu poartă semnătura voevodului întru cât are numai caracterul unei adrese alcătuite în cancelaria domnească de către logofătul curții Lozovanul care transmitea porunca, după cum reesă din mențiunea «însuși Domnul a zis». E scris pe pergament, bine păstrat și în josul textului, la mijloc se află aplicat un sigiliu de ceară roșie, a cărui întipărire însă, fiind ștearsă, nu se mai poate ceti.

Io Costantin Moghila Voevoda, bjiiu mlstiiu gspdaru zemli Moldavscoi, pișem slugam nașim prăcălabom ot Cotnar [1] — *și cătră aciasta dămu știre că ni s'au jeluit rugătorii noștri de la mănăstirea Neamțului și aș-au dzis naintea nostră că au o moră la Buhainți. Deci i-au împresurat mora mulți. Derept aciia de veți vedea cartea nostră voi să căutați să le alegeți locul de tutindirilea și să-l stâlpiți.*

De iasta dămu știr(e), și'ntr'alt să nu faceți.

Pis u Ias bat 7116 Ghen. 8 (1608).

† Saw gspdnu reci [2]

† Vealiții boleari uci [3]

† *Lozovanul*

Transcrierea în litere latine, ca și traducerea cuvintelor slavone, se datorește d-lui G. T. Kirileanu.

Documentul este în posesia celui care semnează aceste rânduri.

A. Semaca

[1] din mila lui D-zeu Domn Țării Moldovenești scriem slugilor noastre pârcălabilor de Cotnar.

[2] Insuși Domnul a zis.

[3] Marii boeri au învățat.

V Â L T O A R E A

ROMAN

X

In toamna aceea prefectul începu a-şi rări drumurile la sate. Rămânea mai mult în birou, și adeseori stătea de vorbă cu fostul lui scriitor din cancelaria notarială, cu învăţătorul pensionat Vasile Negru, pe care-l angajase într'un serviciu la prefectură, la vre-o trei luni după ce fu numit prefect.

Stătea cu el de vorbă anume pentru a se informa mai bine de ceea ce se petrece în societatea românească, de felul cum sunt mulţumiţi oamenii cu regimul liberal.

Bătrânul era foarte bine informat, pentrucă vremea liberă și-o petrecea la Casina română, unde veniau oameni din diferite cluburi politice. El însuşi nu se înscrisese în nici un partid, era socotit ca om neutru, și toată lumea îi făcea confidenţe. Se'nţelege, pe cele mai multe le primea subt titlu de inventar, neavând posibilitatea să le controleze, și așa i le împărtășea și prefectului. Dar erau și informaţii verificate, în care nu se mai putea îndoi.

Vasile Negru îl puse la curent cu tot ce se știa și se bănuia în oraş. El asculta tot mai neliniștit, tot mai speriat. Ceea ce auzea dacă era numai pe sfert adevărat, însemna că corupţia vieţii publice și sociale a înaintat cu pași repezi în ultimii ani. Să fie cauza însuși regimul liberal, acuzat de opoziţie ca o asociaţie perfectă de șperţari și profitori, drept niște negustori subt scutul autorităţii? Să fie ceea ce spunea Emilia: o evoluţie normală tot spre mai mare decadenţă, pornită din desechilibrul sufletesc cu care s'au înapoiat oamenii din războiu ?

Vasile Negru pentru a-i arăta aspecte din viaţa socială, îi aduse într'o zi prefectului două reviste ardelenești, în care apărură două povestiri, mai bine: două tablouri sociale pe care le declară foarte reale, întrucât eroii erau cunoscuţi chiar aici în oraş. El susţinea că răul a trebuit să pătrundă adânc, dacă poate sluji de pe acum ca subiect pentru literatură. „De altfel, zise el, sunt mai mult copii de pe natură, și autorul are noroc că eroii lui nu citesc reviste și nu au luat cunoștinţă de cum sunt zugrăviţi".

De altfel nici el, prefectul, nu citise nicio revistă de când se înapoiase din războiu. Avea adunate vre-o trei, dar trebile nu-i dădură răgaz să citească, decât cărţi de drept până s'a pregătit pentru diplomă, iar de când e prefect dosare și acte cu nemiluita.

La stăruinţa învăţătorului pensionat el totuși își făcu timp să le poată citi pe amândouă.

Intr'una descoperi o latură tragi-comică a societății ce se înfiripa subt ochii lui, fără a o cunoaște mai adânc, în cealaltă latură pur tragică a nouilor împrejurări între care trăesc cei mai buni, înșelați în credința și aspirațiile lor, și în special condițiile între care se poate validita tineretul.

Din aceste două povestiri prefectul își dădu seama că schimbările sociale nu sunt numai la suprafață, nu se mărginesc la ilegalități și hoții camuflate, ci se coboară cu mult mai adânc în însăși structura spirituală a neamului și că o pot influența defavorabil.

Iată întâia povestire intitulată „Vilegiatura":

„Luna Mai veni potrivită: cu ploi calde și dese, cu zile luminoase.

Pământul nu se mai vedea din verdeață, pomii din floare.

In grădină la Ananie Olariu, funcționar inferior la Administrația Financiară, erau trei meri și doi peri. Răspândeau o mireasmă să te scoale din morți.

Nevasta lui Anania, Marina, era femee dela țară. Cât nu se zbătuse ea s'o scoată Anania din curțile putrede de vechime în cari afla, deobiceiu, locuințe ieftine, și în centru. De atâția ani, s'au tot mutat dintr'o temniță într'alta, cu tot mai mulți copii după ei.

In sfârșit a dat Dumnezeu de au găsit locuința asta cu trei camere, aici la marginea orașului cu o leacă de grădiniță, și, în spate, cu întreg hotarul.

Marina, cât ce avea un strop de răgaz, se grăbea în grădină. Respira adânc mireasma dulce, îmbătătoare. Cu mânile în șolduri largi, privea în zări, peste hotar, ca un căpitan de plaiuri.

A crescut la larg, în hotarul Alunișului, unde își aveau, părinții ei, casa, din moși-strămoși. In zilele întunecate se întreba de multe ori: cum a putut-o afla Anania în pustietatea aceea ?

Casa și moșia lor erau la șapte kilometri de sat, iar Anania era de loc de-aici din oraș. Om obicinuit, dela părinți, să se mute cu cortul din an în an, și tot prin hrube pentru oamenii săraci.

Intr'adevăr, cum va fi aflat-o Anania ? Marina, la școală nu umblase, în sat mergea rar. Dumineca la biserică. In oraș, mergea și mai rar.

Rămâne taina lui Anania și puterea sorții, care face să se întâlnească și deal cu deal, nu numai om cu om.

De multe ori femeea, când îi era lehamite de domnia lui ciuruită de sărăcie, îi zicea :

— Dracu' te-a ajutat să mă găsești chiar pe mine ? Nu-mi puteai da pace, acolo în vârfu' dealului ? M'aș fi măritat cu un fecior dela noi, și nu mai intram în zdrențele astea !

Și, când era supărată tare, își plesnea cu palma și-și scutura rochia veche.

Anania nu i-a spus nici odată cum a ajuns să știe de existența ei. Se mărginea să spună dulceag :

— Nime nu se poate feri de soarta lui.

Adevărul e că omul umblase mult să afle o fată cu ceva avere. Idealul lui era să ducă o viață mai ușoară decât părinții săi. Se săturase de vecinicile lipsuri și sfezi din casă !

Şi Marina aduse o leacă de avere pe care Anania o schimbă în acţii la o întreprindere care făgăduia mult...

Când o fi să fie, ce mai traiu o să ducă el! Capul îi roia mereu de planuri mari, şi inima i se umplu de dorinţi după lucruri la cari nu putea încă ajunge.

Poate tot din dorinţa de-a aduna, căutase până acum cvartirele cele mai râioase. Deşi, era zadarnic! Din leafa lui, nu putea pune de-o parte nimic. Inainte de-a avea spor la salar, cu gradaţiile, avea spor în familie.

Marina se adeveri o femeie sănătoasă şi harnică. După ce avu copii, simţi că din jugul de-acum nu mai scapă; se dădu la brazdă şi trăgea întins. Se obicinuise şi în rochie, şi să târguiască în piaţă, zbătându-se şi pentru un ban.

Numai cu locuinţele nu se putea împăca! Dar acum, din Martie, s'au mutat aici. E prea mulţumită şi ea şi copiii cari erau presăraţi aproape prin toate clasele şcolilor primare şi secundare.

Din Martie până în Mai, Marina întineri la obraji şi la ochi. In colo, era voinică steag, de felul ei, ba dela o vreme, de-atâţia copii, se prea lăţise.

Anania sfrijit ca un ţâr, părea un copil pe lângă ea.

Dumnealui nu fu prea mulţumit, la început, cu noul cvartir, era prea departe de administraţia financiară. Dar când văzu cât e de mulţumită nevasta şi copiii, nu mai zise nimic.

Uneori, când venea dela slujbă, o afla aici în grădină. Se apropia tiptil — ceea ce nu-l costa mare lucru, fiind uşurel ca şoarecele — şi o atingea pe umăr.

— Iţi place?

Femeia trăsărea, îl privea cu ochi împăingeniţi de depărtări, şi nu răspundea.

— Să mai treacă numai câţiva ani, să apuce la câştig mai mare întreprinderea noastră, o să ne facem o căsuţă la Sovata ori la Borsec, să avem unde merge şi noi în concediul de vară!

Când i-a pomenit mai întâi de planul acesta, femeia n'a priceput.

— Ce spui? Unde să ne facem o căsuţă?

El repetă numele staţiunilor balneare, care Marinei nu-i spuseră nimic. Nu mai auzise de ele până acum.

— Adică undeva în loc strein, zise ea în urmă. Păi, nu te-ai gândit că ar fi bună o casă aici?

— Şi aici vom avea una, se'nţelege. Numai să dea Dumnezeu odată bine! Dar şi un adăpost de vară nu ne va strica. N'ai idee, tu Marino, cum mă furnică pe mine, când văd cum pleacă toată lumea la concediu, numai noi clocim de ani de zile, toate verile, aci.

Marina ridică din umeri. Cu ce-şi bate el capul? Să-şi adune bulendrele în fiecare vară cum fac atâţia, să umple cufere şi să plece! Unde Dumnezeu se tot duc? Poate acolo la Borsec. Dar'ce lipsă are omul să plece dela casa lui? Nu-şi pot face concediul acasă?

Adevărat că el, de când se desprimăvărează, nu mai are pace. De vr'o câţi-va ani îi anunţă de câteori iau unii şi alţii concedii, şi unde se duc peste vară. Adică de aceia-i tot bate ei capul cu nume

de prieteni şi de necunoscuţi, cari pleacă la dracu' sau la lacu' ?

Marina nu-l înţelegea şi-l despreţuia pentrucă nutria şi el astfel de dorinţe, în loc să-şi vadă de necazurile de acasă.

Dar niciodată nu dase atât de timpuriu „strechea'n el", cum zicea nevasta, ca în primăvara asta !

Cum se desprimăvără devreme, concediile începură de prin mijlocul lui Aprilie.

Anania Olariu nu era un om gol pe dinlăuntru, la care, toată viaţa se mărgineşte la tărăboiul ce se face la suprafaţă. Nu era un simplu ins, care se iea după alţii cum credea Marina.

El era robit cu adevărat de idealul unei vieţi mai complicate, mai frumoase. Se săturase, din tinereţe, să reducă viaţa la munca întinsă, care să-i asigure traiul de azi pe mâne. S'a săturat încă din pilda părinţilor, cari au trăit cinstit dar săraci, trecând prin viaţă fără nici o bucurie mare. Când au închis ochii ce mângâere au putut avea ? Ce-au cunoscut ei din ce este bun şi frumos în vieaţă ? Nimic ! Au trecut prin lume vecinic cu teama zilei de mâne, uitându-se trişti la vârful tălpilor lor, ca vitele.

Anania a fost copleşit de astfel de gânduri încă din tinereţe. Vedea cum alţii trăesc mai uşor, cu avere sau salarii mai mari, şi cari, cel puţin odată la an, în vacanţă, fac un iureş din jugul de toate zilele.

Pismuia de mult şi pe cei bogaţi, şi pe cei cu calificaţie mai înaltă decât el, şi mai bine situaţi. Ii părea că toţi l-au neîndreptăţit pe el, că i-au luat o parte din fericirea lui.

Anania Olariu era un revoltat împotriva ordinei sociale, şi simpatizase cu socialiştii din fragedă tinereţe. Când ajunse într'o slujbă simpatică se subţie, fiindcă se temea să nu-şi piardă pita.

Acum nu se mai ducea pela adunări, la manifestaţii, ci clocea în el toate nemulţumirile şi suferinţele clasei proletare.

Era, însă, ciudat de-a constata că, din mulţimea acestor suferinţe el punea la locul cel dintâi neputinţa de a pleca şi el într'o lună de vară cu familia, la o staţiune climaterică.

El era uscat scândură — e adevărat — poate de vecinicul foc lăuntric ce-l consuma — dar nu era bolnav. Din potrivă mânca vârtos, încât Marina se minuna unde încape în el şi ce poate face cu atâta hrană. Şi de băut — la un prilej — nu se da de-o parte. Stângea păharele, şi nu se cunoştea nimic pe el, par'c'ar fi băut apă.

Nici nevasta, nici copiii nu erau bolnavi.

Şi totuşi, neputinţa asta de-a merge şi el, ca lumea, în vilegiatură, îi întunecă vieaţa, de primăvara până toamna târziu, cât ţineau concediile.

Anania făcea asemănare între sine şi între cei cari plecau.

Cei în posturi înalte, cu salar bun, n'aveau nici o nevoe de concediu. Ce făceau câtă vreme erau în slujbă ? Fumau ţigări bune, iscăleau, din când în când, câte-o hârtie, şi sfădeau pe subalterni.

Ce muncă era asta, pe lângă a lui, opt ceasuri de scris la zi, legat de scaun ?

Cei cu salarii mai mici, cari pot merge în concediu, nici unul nu-i mai bun ca el, nici ca pregătire, nici ca putere de muncă.

Nici unul nu pune osul ca el. Ar putea foarte bine să-şi facă concediul aici în oraş, şi să plece el, care are nevoe de răsuflat.

Erau restimpuri când îşi uita de el, cu ochii închişi, cu condeiul înţepenit. Se închipuia în concediu, la Borsec ori la Sovata, şi sorbea din văzduh bucuria petrecerii acolo ca pe-o băutură ameţitoare. Şi trebue însemnat aici că nu cunoştea cele două staţiuni climaterice decât din nume, ca, de altfel, pe toate celelalte din ţară.

De îndată ce venea toamna, el începea să viseze ce va fi la primăvara viitoare. Până atunci, cu siguranţă, întreprinderea în care vârâse averea Marinei, va aduce atâta venit să-şi poată îngădui plăcerea care-l stânge...

Dar trecură primăverile una după alta, şi nădejdea se adeveri zadarnică.

Anania Olariu se sătura de protestările şi filosofia socialistă ce fierbeau în el, şi se vedea silit să dea o expresie externă neliniştii şi preocupărilor lui lăuntrice... De aceea se nelinişte a în fiecare primăvară, cum băgase de seamă şi Marina, şi-i împuia urechile cu numele celor ce pleacă în concediu, şi a localităţilor în care se duc.

Dar în primăvara asta ,,dase strechea în el mai de vreme".

De multeori se trezia Marina cu el acasă pela douăsprezece, pe la unu, şi chiar la zece şi unsprezece, când legea lui era să părăsească biroul la ora două.

— Să-mi dai să îmbuc ceva la repezeală ! spunea cu sufletul la gură, de graba cu care venise.

— Dar, ce-i cu tine ? întrebă mirată la început nevasta.

— Pleacă cu trenul de douăsprezece domnul director. M'a rugat să-i stau puţin în ajutor.

In altă zi pleca subdirectorul, apoi contabilul general, pe urmă alţi şi alţi slujbaşi superiori. Până când, la urmă, se deranja şi pentru colegi de-ai lui.

Imbuca repede ce afla, şi nu afla mare lucru la vreme nepotrivită, şi pleca repede, aproape alergând.

In vreme ce mânca îi dăpâna repede Marinei unde se ducea cel pe care îl însoţia acum, cu cine mergea, ce bagaje ducea, încât femeia se crucea.

Când începu să însoţească la gară şi pe cunoscuţi de-o treaptă cu el, nevasta se mânie.

— Ascultă, Ananie, io n'am ştiut că mă mărit cu un ,,tregher".

— Cum ? Ce ?

— D'apoi aşa ! Ce slujbă poţi tu face decât să le duci cuferele oamenilor acestora cari pleacă ?

Anania se obrinti la obraz ca de călduri repezi.

— Ei !

— Aşa este ! Te-au văzut şi alţii cum le cari cuferele la vagon. Te-ai făcut de râs. De aceea să-ţi vezi de slujbă şi de necazuri. Cu atâtea lipse dela ,,ofiţ" te vei trezi într'o zi dat afară.

— Dar', cum ? Domnul director m'a rugat să-i ajut !

— Directorul e unul ori doi. Dar tu lipseşti mereu şi pentru oameni de seama ta. Ori apoi, laşi slujba veche, şi te faci ,,tregher". Poate ai câştiga aceiaşi bani.

Vorba asta-l ustură ca o pleasnă subţire. De mult era umilit că agoniseşte aşa de puţin.

Omul se trezi.

Adevărat că era pe la sfârşitul concediilor.

Se trezi ca dintr'o beţie.

Căci adevărul nu era acela pe care-l spunea acasă !

Nici directorul, nici subdirectorul, nici alţii dintre funcţionarii cunoscuţi sau necunoscuţi, nu-l rugaseră să le ajute la plecare, ci el, Anania se îmbia !

Când se convinse că nici în primăvara asta nu are cu ce pleca din oraş, simţi că trebue să se îmbulzească în cei cari se duceau, şi să se lase stăpânit de senzaţiile omului care pleacă. Altfel era încredinţat că are să i se umfle „bătuca" 'n el, şi să plesnească.

Aşa, începu a se interesa cu înfrigurare la fiecare concediu, unde merge omul, cu cine, ce staţiune e aceea, cât costă, ce lume mergea colo, ce regiune e, ce ape? Ce scălzi? Şi nu-i erau destul lămuririle ce le primea în clădirea Administraţiei financiare ! Insoţea pe om pe drum, până acasă, se interesa de bagaje, de tren.

Şi fericitul care putea pleca, ameţit de cap de-atâtea întrebări, răspundea de-avalma, şi abia aştepta să scape de scaiu. Fiecărui om, la plecare, îi mai place să-şi poată vedea liniştit, singur, sau cu membrii familiei, de pachetat.

Dar Anania mirosea şi-şi băga nasul pretutindenea, dornic să fie de ajutor, zicea el.

Nu era însă dorinţa de ajutor ci o silă lăuntrică, să-şi descarce o energie atâta vreme reţinută.

In familiile celor ce plecau nu era bine venit, dar nime nu-l putea scoate din casă. La gară însă, era de folos tuturora.

Dintr'o ochire cuprindea numărul şi forma bagajelor unei familii. Putea să tot uite bărbatul sau femeia cu câte cufere şi legături au plecat. Anania nu uita.

Dar' ce ochiu ager avea pentru a descoperi vagoanele şi compartimentele în care era loc ! Abea oprea trenul pe peron, şi-l şi vedeai căţărat de-o scară, iar peste câteva clipe striga din geamul deschis al coridorului, făcea semn cu pălăria !

Să nu-l dai pentru un corn de ţară, pe îmbulzeli ca astea !

Superiorii, colegii, cunoscuţii îi erau acum foarte recunoscători. Se grăbeau spre vagon, şi până ajungeau ei Anania şi umflase pe fereastră, din mâna hamalului, bagajele şi le înşira la locul lor.

Oamenii îi mulţumeau, îi strângeau mâna. El îşi zbicea sudoarea cu o batistă mare, galbenă, şi în privirile cari au ars aprinse până acum, se adunau tristeţi grele.

Se cobora şi pleca repede, uneori cu vr'un slujbaş după el, cerându-i să achite dublu biletul de peron, pe care, în graba mare, uitase să şi-l scoată.

Urma o destindere, o moleşală sufletească, până pleca alt cunoscut în concediu.

Scenele se repetară până interveni nevasta, Marina, invitându-l să se facă „tregher".

Atunci se trezi ca din beție. Simiț și drojdii amare în fundul sufletului.

Dar își dădea cu tristețe seama că „fără cheful ăsta" ar fi plesnit „bătâca" în el.

Femeea ascultă tâlcuirea lui, cu urechea întinsă. Părea că nu pricepe. Dar ca sfârșit oftă:

— Cei mai nesuferiți bețivi sunt cei ce se 'mbată cu apă rece!

Din povestire, prefectul înțălese nu numai tragicomicul unui om, ci ceea ce se pregătea să intre în sufletul multora și să-l diformeze; gustul după obiceiurile păturii sociale mai culte și mai înstărite, desechilibrul spiritual, nestânjenit de nime, și care ușor ar putea anarhiza pătura micilor funcționari, lipsiți de cultură mai înaltă, lipsiți de o tradiție după care s'ar putea orienta. Văzu primejduită însăși formarea nouii pături orășenești naționale, desrădăcinată dintr'un mediu unde era acasă și plantată în unul străin, unde nu are nici o busolă de orientare. Dela anarhizarea concepțiilor de viață și conduită zilnică, până la o reală bolșevizare a societății, i se părea prefectului că nu era decât un pas. Dar înțălegea că de o astfel de situație nu putea fi făcut răspunzător un partid politic, un guvern. Era o lacună în educație, era o lipsă de tradiție, era o zăpăceală morală adusă de vremile schimbate, așa cum susținea nevasta sa Emilia.

Totuși un ghimpe rămânea: se putea face chiar dela începutul unirii, un regim de salarizare mai drept, să nu se sape prăpastii între salarii exagerat de mari și plăți cari nu asigurau existența zilnică. Năzuința diferitelor clase de funcționari de a-și putea satisface nevoi de-un ordin cultural mai pronunțat, sau a se folosi și ei de mijloacele civilizației, e firească și Statul trebue să-i ajute, își zicea prefectul. Nu numai desiluziile vieții nu pot fi înlăturate prin salarii de mizerii, dar nici furturile și șeprțurile de cari începuse a vorbi toată lumea.

A doua povestire era despre un om pe care, în treacăt, îl cunoscuse și el, și nu auzise despre el decât lucruri bune. Povestea era întitulată „Sbucium" și apărută tot într'o revistă ardelenească. Prefectul o citi cu toată atențiunea. Ea era următoarea :

Ion Mureșan își oprește, din când în când, condeiul pe hârtie, și privește, o clipă, încruntat, înainte. Se uită peste capul colegului ce scrie în fața lui, la aceeași masă, prin peretele din fund. S'a oprit de atâtea ori din lucru și a privit același punct, încât colegul lui își răsucește uneori capul să vadă și el ce atrage privirea lui Ion Mureșan. Dar nu vede nimic.

Uneori Mureșan nu se mai uită la acel punct inexistent, ci oprindu-se din scris, își scutură capul, cu fruntea încruntată. Apoi scrie iar.

In odăița aceea afumată, cu geamurile murdare, cu păiangini în colțuri, cu podeaua veche și știrbă, plină de dulapuri și de hârțoage, lucrează patru inși. Sunt adnexa unei mari administrații.

Pe cei patru nu-i tulbură nimeni. Partidele n'au de lucru cu ei. Condeiele lor scârțâe necurmat. Numai de-o vreme încoace al lui Mureșan face pauze neînțelese de ceilalți.

Ei lucrează „cu ruptu". Sunt slujbaşi cu leafă mică, şi mai câştigă ceva pe de-asupra cu metoda asta. Sunt restanţe mari la administraţia aceea, şi toţi cei patru sunt muncitori iscusiţi. Fumează cu toţii ţigări „Mărăşeşti", şi camera e plină de fumul acru, stătut şi pişcător. Când intri şi nu eşti fumător, faci instinctiv un pas înapoi.

Ion Mureşan are vr'o cincizeci de ani. Părul sur, stufos, l-ar arăta şi mai bătrân. Dar obrazul roşu, mustaţa castanie, şi statura lui dreaptă, îl arată încă om în toată puterea.

Colegii, şi dela alte mese, au băgat de seamă opririle lui Mureşan. Nu-l întreba însă nici unul ce are, ştiindu-l om puţin comunicativ. Era priceput, harnic, dar scump la vorbă, deşi îl cunoştea om bun, cinstit şi cu mare tragere către familia sa.

De câteva săptămâni îl băteau gânduri grele, şi-l sleiau nedumeriri cari năvăleau mereu în sufletul lui, în toiul lucrului. Şi până nu se scutura de ele, ori până nu reuşia să le alunge spre punctul acela inexistent în care privea, nu putea scrie mai departe. Nu era o risipire a gândului ceea ce-l opria din scris, ci era ca o neputinţă fizică, părea o paralizie trecătoare.

Inainte cu o lună avu norocul să poată vorbi cu Ministrul Comunicaţiilor. Il cunoştea de mai de mult, de când era advocat aici în capitala asta de judeţ.

N'ar fi îndrăznit, totuşi, să-i vorbească într'un năcaz al lui, familiar, dacă Ministrul nu l-ar fi întrebat cum şi-a aşezat copiii mai mari, şi mai ales pe Dinu, pe inginerul.

— Greu, domnule Ministru, tare greu. E de doi ani cu diplomă, şi încă n'are post. A încercat el şi în cincizeci de locuri. A mai şi lucrat, aşa de-o probă, când aici, când colo, fără nici o numire, în nădejde că poate i se va face loc. Merge greu fără protecţie.

— „Adevărat", răspunse Ministrul. „La noi fără protecţie nu se face nici o numire. E un blestem. Dar' ce te-a împiedecat pe dumneata să-mi spui mie o vorbă" ?

Ion Mureşan s'a înroşit atunci şi s'a simţit inundat întreg de o căldură binefăcătoare.

Abea a putut răspunde:

— N'am cutezat, domnule Ministru, să mă gândesc la bunătea dumitale. Eu, apoi, în vieaţa mea, n'am cerşit niciodată nimic, nici pentru mine, nici pentru copiii mei.

— „Dar, dragul meu, nu e nici o cerşitorie", răspunse Ministrul pe-un glas schimbat, subţiindu-şi buzele. „Dacă la noi nu se fac nimic fără intervenţii, trebue să urli ca lupii, n'ai încotro. Şi pe urmă eu nu-ţi sunt un necunoscut. Unde e inginerul acum ?

Ion Mureşan îi spuse.

— Dar bine, frate, la întreprinderea aceea poate avea un mare viitor.

— Nu e însă numit, domnule Ministru. Lucrează ca diurnist, şi-l plătesc cu trei mii de lei pe lună. Nici nu ştiu cum poate trăi la Bucureşti cu atâta. Lucrează aşa de aproape un an. Şi îi spun mereu să mai aştepte, pentrucă n'au încă locuri. Cred că va păţi şi aici ca şi la alte întreprinderi. Ii vor lua folosul — căci mun-

ceşte cu ziua de cap, — şi când va fi un loc liber, vor numi pe altcineva, cu protecţie.

Ministrul privi după fumul ţigării, şi zise:

— Dacă lăsăm lucrul baltă, aşa va fi. Dar o să spun eu un cuvânt. Intreprinderea e serioasă. Nu-i îngăduit să mai ajungă şi aici altul în locul lui.

El scoase un notiţ din buzunar şi-şi făcu însemnări.

— Să fii dumneata liniştit. O să vorbesc eu cu domnii aceia. Tânărul, după cât îmi amintesc, a învăţat bine? La Politehnica din Bucureşti, nu ?

— Da, domnule Ministru. A luat diploma cu laudă.

Ministrul îi strânse mâna, şi se urcă în maşină.

Ion Mureşan, ca purtat de vânt, se duse acasă. Ardea întreg şi acum, ca un cuptor.

Cum încă nu era ora întoarcerii lui dela birou, şi cum era roşu ca flacăra şi transpirat, nevastă-sa îl privi îngrijorată. Dar el se grăbi să explice.

— Aşa-i când dă norocul peste tine ! Vorba românului: „n'aduce anul ce-aduce ceasul".

Chiar atunci îi scrise lui Dinu o scrisoare recomandată, vestindu-i cine l-a luat sub protecţia sa.

De-atunci îi căzu o piatră de moară de pe viaţa lui.

Dar nu stătu de-oparte decât o săptămână piatra aceea. Vremea câtă trebuia să vadă rezultatul.

Săptămâna trecu, şi dela Dinu nici o ştire, deşi îi poruncise să-i telegrafieze îndată ce i se va face numirea. In loc de telegramă tânărul i-a scris că nu s'a făcut, şi nu sunt semne să se facă nici o schimbare. Nu ştie să se fi interesat nimeni de el.

Ion Mureşan îi scria acum de două ori pe săptămână lui Dinu, încurajându-l că nu se poate să nu i se facă numirea. Ministrul a venit el cu propunerea să-l protejeze. Ce interes ar fi avut, dacă nu voia ? Să aştepte liniştit, pentrucă un om ca Ministrul acesta se ţine de cuvânt. Cine ştie, poate a şi început să lucreze, numai el, Dinu, nu ştie nimic.

Tânărul îi răspundea că nu bagă de seamă nici o schimbare la şefi, la subdirectori, la directori. Dar că e obicinuit acum cu aşteptarea.

Cu trecerea zilelor şi a săptămânilor Ion Mureşan era tot mai neliniştit. Cum scria la masa lui, i se împlânta de-odată o ghiară în toată fiinţa şi îl ologea.

Gândurile şi combinaţiile roiau în capul lui necurmat, bâzâind ca albinele în stup. Işi punea întrebări, la cari răspundea tot el. Căuta explicări pentru întârziere. Era mereu de partea ministrului scuzându-l că n'o fi avut vreme, cu câte treburi are pe cap. Se convingea că Ministrul n'a avut nici un motiv să-i promită, dacă n'ar fi voit să-l ajute într'adevăr. Pentru ce să-l mintă ? Pentru ce să-l scoată din felul lui de traiu, care nu s'a legat până acum de nici o nădejde dela om strein ? Desigur că omul n'a avut timp.

Cu nesfârşitul şir de silogisme şi concluzii în cap, toate optimiste, putea însă lucra întins. Avea sensaţia că răul e afară de fiinţa lui.

Intreruperile din muncă se iviră numai când începu să se furişeze, rece şi ascuţit ca o suliţă, gândul: „N'o să-i facă nimic!"

Nici nu-şi putu da seama, de unde ţâşnise acest arc, ca o sârmă electrică de ghiaţă, şi-i tăe creerul în două, când îl cercetă mai întâi. Credinţa, încrederea, optimismul său, explicările ce şi le ticluia, n'aveau nimic de-aface cu acest gând.

De aceea, la început, se sperie, îngheţă şi rămase cu ochii multă vreme la punctul acela inexistent din peretele din fund.

Dar cu repetarea gândului, începu să se obicinuiască. Nu-l mai lua tragic. Totuşi nu putea lucra cu el în cap. Trebuia să se elibereze.

Privea încruntat în perete, peste capul colegului din faţă, sau îşi scutura capul.

Dar cum de nu-l putea alunga odată pentru totdeauna? Cum de-i revine mereu în grumaz nodul acela care îl înneacă?

Zdrobeşte zilnic, cu toate argumentele logicei şi ale psihologiei, absurditatea acelui gând, şi, iată, el revine mereu!

Când e în culmea argumentării sale optimiste, de-odată cade junghiul:

— N'o să-i facă nimic!

Cu trecerea săptămânilor junghiul cade tot mai des, şi tot mai adânc.

— Mare minune! — se gândeşte Ion Mureşan. „Cu cât vreau să mă conving mai mult că are să fie bine, cu atât sunt mai sigur că de-acum nu mai poate fi decât rău".

Nevasta, — sceptică din fire, uscată ca o iască, fără nici o însufleţire, dar umilită, harnică şi bună ca pâinea caldă — îi zise odată:

— Ar trebui să-i aduci tu aminte ministrului. Va fi uitat. Poate ar fi bine să mergi până la Bucureşti.

Ion Mureşan rămase năuc!

Să uite! Dar pentru ce să uite? Nu s'a îmbiat el să-l ajute? N'a văzut el că-i cu dreptate să aibă şi Dinu un loc de muncă după care să poată trăi?

Şi când se înflăcăra mai tare, iată iar îi cade în suflet aceeaşi sentinţă:

— N'o să-i facă nimic!

— Extraordinar! strigă el cu glas tare, nemaiputându-se stăpâni. „Cuvântul acesta o să mă bage în mormânt!"

— Ce cuvânt? — întrebă cu spaimă femeea care crezu că a spus ea ceva nepotrivit.

— Uite, mă 'nebuneşte vorba asta, şi nu ştiu cine mi-o strigă mereu. De o sută de ori pe zi o alung, şi iar începe: N'o să-i facă nimic!

Femeea, la început, nu înţelese.

— Cine zice că n'o să-i facă nimic?

— Cine! Chiar asta e că nu ştiu! Dar vorbeşte în mine un glas tare încât îl aud.

Femeea privi cu tristeţe în pământ.

— Poate că are dreptate, — zise ea încet.

— Cine ? — zbieră bărbatul.

— Glasul acela. Știi, uneori ne vorbește prin suflet cineva care ne ține parte.

Bărbatul se înfurie.

— Bună parte ! N'am ce zice ! Vorbești și tu prostii ! Cum să ne țină parte dacă ne aduce o veste rea ?

— Păi, dac'a mințit Ministrul, dece să fie veste rea ? E îndemn să nu te mai frământi înzadar. Eu voiam demult să-ți spun să nu te mai topești cu așteptările. Dacă Ministrul era om de cuvânt și om de omenie, putea face în trei zile numirea. Dar au trecut de-atunci șase săptămâni. Ce mai aștepți ?

Omul rămâne un restimp zăpăcit cu ochii holbați la femee.

— Dar nu ziceai tu mai înainte că ar trebui să-i aduc aminte, ba chiar să mă duc la Bucureștı ?

— Am zis numai pentru a te mai potoli. Că eu văd cum te topești de atâta vreme. Și, înzadar. Dacă te duceai la București, te convingeai acolo că-i înzadar. Acum, te-ai convins acasă, fără nici o cheltuială.

Bărbatul voi să protesteze, să se mânie, să facă tărăboiu : „Cum spune ea că el și-a pierdut credința în Ministru?"

Dar capul îi căzu frânt în piept. Nu mai putu protesta. Nu mai putu zice nimic. Simțea acum că vorba ce-i căzuse mereu ca un junghiu în inimă de atâta vreme, e însăși convingerea sa. Insăși conștiința sa...

Intr'un târziu el se uită pe furiș, c'un fel de respect, la nevastă. Acesteia nici o linie nu-i era clintită din față. Era așa cum a știut-o totdeauna: cu fața aspră, palidă, și cu un cerc de mare bunătate în jurul buzelor.

Uitând de situația lui, simți ridicându-i-se în toată ființa o mânie cumplită, de care trebui să se descarce printr'o înjurătură țărănească, așa cum obicinuia pe vremuri.

Femeea rămase și acum cu fața neclintită. După o nouă izbucnire, omul zise:

— Dar cine l-a pus să-mi îmbie sprijinul lui ? N'am trăit noi până acum fără propteaua nimănui ? Dece s'a amestecat în viața noastră să ne-o tulbure ? Scuip pe toată omenia lor !

— Ei, spui tu acum așa că ești supărat ! Dar o să trăim ca și până acum. N'om scuipa pe nime, și ne-om vedea de necazurile noastre. O să birue el și Dinu, nu peste mult.

Povestirea aceasta îl impresionă pe prefect în chip deosebit. Cunoștea și pe Mureșan și pe ministrul de care era vorba. Era unul din actualul cabinet, era unul din ierarhia liberală, represintând un regim pe care îl slujea și el.

Toată lumea vorbea cu scârbă de ușurința cu care se făceau acum promisiunile, de lipsa de seriositate și de demnitate a funcționarilor înalți cari promiteau par'că din vârful limbei, dar nici odată obligativitatea cuvântului dat nu cobora în conștiința lor. Ajunsese un scandal public această lipsă de onoare și de demnitate care făcea să nu aibă nici o valoare cuvântul dat.

Dar nici odată prefectul nu examină mai deaproape până acum ce urmări dezastruoase poate avea acest obiceiu execrabil în sufletul oamenilor, în educarea societății și a tineretului. Ințălese mai întâi acum, din întâmplarea lui Mureșan povestită de învățătorul pensionat.

Ce-i îndeamnă pe cei de sus să facă promisiuni cu atâta ușurință? Cum poate un om cu răspundere, cu poziția socială în care se află, să deștepte nădejdi pe cari el nu s'a gândit niciodată în mod serios să le împlinească?

Numai pentru a fi plăcuți la toată lumea? Numai pentru a câștiga partizani? Dar e absurd, își zicea prefectul! O astfel de metodă deșteaptă, până în cele din urmă, deziluzia amară și ura, iar nu încrederea într'un om, sau într'un partid.

Să fie simpla dorință de a fi agreabil cu toată lumea? Să fie imposibilitatea de a refuza pe cineva? Să nu aibă curajul adevărului? Să fie totala lipsă de responsabilitate?

Ori cari ar fi motivele, își zicea prefectul, obiceiul acesta distruge încrederea în Stat, pentrucă lumea confundă mereu pe slujbașii superiori cu însuși Statul. Cum nu-și dau oamenii seama că țigănia și scandalul acesta trebuie să înceteze?

Se gândi la propria lui activitate. In alegeri încă, n'a făcut nimănui nici o promisiune. Ca prefect s'a mărginit să cunoască relele din județ și să lucreze pentru înlăturarea lor. Nici odată nu a spus categoric că va face cutare sau cutare lucru, fiind convins că multe lucruri nu atârnă numai de voința lui. Dar unde a putut a îndreptat situația, pentru binele particular sau comun, și deaceea oamenii își păstrează încrederea în el. Era așa de greu să lucreze toată lumea la fel?

Cu cât cunoscu mai bine felul cum se oglindește regimul în viața publică, Ion Mărginean deveni tot mai întunecat, tot mai închis, și zelul lui pentru activitatea publică începu să scadă.

Incepu să-și spună: ce folos că mă străduesc să-mi fac datoria cu toată conștiința, dacă în jurul meu, moravurile se prăbușesc, dacă alți oameni ai regimului produc așa de grele desiluzii cari se resfrâng în mintea simplistă a cetățeanului asupra țării însăși? Ce se cunoaște un picur de apă curată într'o baltă noroioasă? Poate soția sa Emilia vede lucrurile mai adânc decât el, și înseși vremurile de după războiu sunt de așa natură, și nimic nu le poate opri. In asemenea caz ce rost mai are zroaba lui? Să-și facă dușmani de unde n'are? Să-și piardă întreg timpul pe care l-ar putea folosi pentru familia lui, pentru creșterea copiilor, umblând prin sate? Erau mărișori acum, și ar fi avut nevoe și de îndrumările lui. Dar, de cele mai multe ori îi afla dormind seara târziu când se întorcea de prin județ și dimineața pleca înainte de a se scula ei.

Nu era mai bine să se întoarcă la slujba lui de advocat al băncii, să trăiască liniștit, bine cu toată lumea, cum fusese mai înainte?

Acum, după ce se descoperiseră nereguli grave și în orașul de reședință și gazetele locale ale opoziției urlau zilnic, erau cu-

noscuţi de-ai lui, prieteni până la alegeri, cari se făceau că nu-l văd când îl întâlneau pe stradă. Iar, pe de altă parte, în lunile din urmă ale anului, clubul local şi deputaţii — potrivnic părerilor lui — porniră pe sate în vederea reorganizării partidului. La începutul anului viitor se împlineau patru ani de guvernare liberală, şi aveau să fie alegeri generale. Cât ce coborîră politicianii la sate, începură să strice ceea ce-i reuşi lui să dreagă cu atâta trudă; îi cerură să schimbe primari, consilii comunale, să-i înlocuiască cu oameni de-ai partidului, buni şi răi, fără alegere.

Preşedintele Greceanu nu mai veni de mult în judeţ. La scrisorile recomandate în care-i spune că el nu poate face schimbările ce i se cer fiindcă ar fi în detrimentul bunei înţelegeri din comune şi al administraţiei, nu-i răspundea.

Atunci pela mijlocul lui Decemvrie îşi dădu demisia, care-i fu primită imediat. Lucrăturile împotriva lui la Ministerul de interne se ţinură lanţ de multă vreme. Se părea că nici Greceanu nu mai cutează să-i iea apărarea pe faţă împotriva parlamentarilor din judeţ şi a clubului localnic.

Se convinse despre aceasta în preajma sărbătorilor Crăciunului, când, în sfârşit, preşedintele Greceanu se arătă iarăşi în oraş.

— Nu mai era de răzbit cu oamenii aceştia. Ţineau morţiş că noi înşine ne distrugem partidul. Acum i s'a încredinţat prefectura pentru două-trei luni cât va mai rămânea guvernul celui mai vajnic duşman al dumitale. Să-l vedem ce organizare poate face. Şi să sperăm că timpul e prea scurt pentru a strica complet ce ai clădit dumneata pe terenul administrativ.

Aşa-i vorbi preşedintele Greceanu.

Ion Mărginean îi fu recunoscător că se ţinuse de cuvânt şi reintră în drepturile sale de advocat al băncii fără nici o dificultate. Ba îi spori salariul la douăzeci şi cinci de mii de lei, cuprinsă fiind aici şi remuneraţia pentru un ajutor de birou.

Cum se simţea desiluzionat şi obosit îl rugă pe prietenul său, advocatul Badea, să-l suplinească încă o lună, în care el se va duce acasă şi se va odihni. Badea primi cu bucurie, ba chiar se gândea să rămână ca ajutor în biroul lui Mărginean şi mai târziu, pentrucă afacerile advocaţiale mergeau şi acuma prost.

Când Mărginean anunţă pe Emilia că demisia lui e primită, adause: „Am eşit din horă, de-acum n'am să mai joc". Râseră amândoi din toată inima. Deşi se sfătuiră, ca de obiceiu, şi asupra demisiei, bărbatul tot se mai temea că Emilia va regreta situaţia avută, deşi ea, dela început îi spuse că omul nu trebue să lucreze niciodată împotriva propriilor convingeri. Dacă i se cer lucruri pentru organizarea partidului pe cari el nu le poate face cu conştiinţa împăcată, era logic să se retragă din post. „In sfârşit acum simt din nou şi eu că avem o casă. De aproape trei ani ai fost mereu pe drumuri".

Totuşi el se gândi că Emilia va avea un regret. Presupunea, luându-se de pildă chiar pe el; şi el regreta într'o măsură oare-

care. Și anume regretul era cel mai puțin scuzabil. Nu-i părea rău că nu mai poate fi de folos altora, că nu se va mai îngriji de buna administrare a județului. Era convins că zbuciumul său era zadarnic, fiindcă nu se face primăvară cu o rândunică. Simțea un fel de diminuare a persoanei sale prin faptul că se despărțea de prefectură. Era destul de sincer să recunoască slăbiciunea lui de om: slujba îi împrumută un fel de demnitate ființii sale, fără de care acum se simțea micșorat. Dacă el, ca bărbat, avea un orgoliu pe care nu-l avuse înainte de slujbă, cum nu se va resimți Emilia, o femee?

Adevărat că mașina prefecturii nu fusese folosită de ea nici să se plimbe prin oraș, nici să meargă în oraș după cumpărături, cum făceau altele, ci a dus-o de câteva ori cu copiii, uneori și cu bărbatul, până acasă la ei. Mai era adevărat că Emilia puse în scurtă vreme capăt cercului de converiri sociale care se adunau în locuința sa, și că, în ce privește mesele cu invitați, se mărgeni la strictul necesar. Totuși fusese „doamna prefectului", și acum avea să fie iarăși soția unui simplu advocat. Era cu neputință, își zicea Mărginean, ca Emilia să nu regrete cât de cât.

Totuși când o auzi că râde din toată inima când i-a spus că „a eșit din horă și nu va mai juca", își dădu seama că, chiar dacă nevasta lui a avut o părere de rău, acum nu mai are nici una.

Ba chiar ea-i dădu dovada, când, după ce se opri din râs, zise:

— Bine că n'ai fost Ministru! Ne-am fi obicinuit amândoi cu mult mai greu să ajungem iarăși simpli cetățeni".

O realitate obicinuită pentru o societate care a trăit într'un stat în care membrii ei puteau ajunge să dețină trecător slujbele cele mai înalte, ca apoi să revină la rolul de simpli cetățeni, nu poate fi înțăleasă încă de unii cari subt regimul străin, nu puteau ajunge într'o situație de conducere. Inainte, intelectualul român, când îmbrățișa o carieră de liber-profesionist, o îmbrățișa pe toată viața. Ion Mărginean băgă de seamă că regretul lui de-a părăsi prefectura, pornea nu numai din lipsirea de o demnitate — valoroasă în ochii oricărui om, dacă vrea să recunoască cu sinceritate — ci și din aceea a tradiției după care o slujbă odată îmbrățișată, era pe viață, nu te mai desparți de ea.

El observă încă dinainte și la alți intelectuali ardeleni, cari avură slujbe superioare în vremea Consiliului Dirigent ori a celor două guverne ce s'au succedat, că cei rămași fără posturile avute, nu numai că se simțeau micșorați în personalitatea lor, ci chiar se rușinau în fața altora, ca și când ar fi săvârșit ceva infamant, pe când oamenii din Regat, obicinuiți cu viața politică, se coborau din fotoliile ministerale și se înșiruiau din nou în rândul cetățenilor fără nici un sentiment de micșorare, considerând aceasta ca pe un lucru firesc, dela sine înțăles.

Intelectualii ardeleni, începători în viața politică de Stat, cu

toate schimbările ei, suferiră ani de-arândul. La început au fost cazuri când după căderea unui guvern, câte-un membru ardelean al lui nu mai venea pe drumul obicinuit dela gară până acasă, ci ținea să înconjure, să nu-l vadă nime.

Din acest sentiment general rămase ceva și în sufletul lui Ion Mărginean și al soției sale, deși nu regreta nici unul că nu mai era prefect. Așa că retragerea la țară pentru o lună de zile, pentru odihna bărbatului, fu binevenită. Il însoți și Emilia, și, în restimpul vacanței de Crăciun, și copiii.

(Urmează)

Ion Agârbiceanu

D O R U L   D I N   U R M Ă

Op. 1. — Nr. 10

Versuri de *Rosseger*

P A R T I T U R A

Se poate executa de către următoarele formațiuni:

1. — Cor mixt.
2. — Orchestră.
3. — Cor și orchestră.
4. — Solo voce și orchestră.

Această compoziție poate fi cântată de oricare din formațiunile specificate mai sus, sau poate fi retipărită, radio-difuzată, imprimată pe discuri, film sonor, etc., de către oricine, fără vre-o altă obligație, (în afara considerațiunilor de a nu modifica sau îmbucătăți atât textul muzicei cât și cel literar, sau de a omite numele autorilor), dat fiind că subsemnatul nu fac parte din nicio asociație care mi-ar putea impune restricții în acest sens, asupra lucrărilor mele.

E. M.

1. XI. 1942

Agitato — cal..man..do a tempo — ri..tar..dan..do — Andante

Flauti I II
Oboi I II
Clarinetti in B. I II
Fagotti I II
Corni in F. I II
Trombe in B. I II
Timpani in G.D.

Coro: Soprane, Alti, Tenori, Bassi

Şi ca-re-i cel din ur-mă dor Al meu, a-tunci când am să mor? O groa-pă sim-plă, tăi-nu-i-tă Pe-o mar-gi-ne ne-lo-cu-i-tă, Pe dea-lul pu-ru-rea'n-so-rit. A-co-lo când e-ram co-pil In-tâ-iul flu-tur

Violini I II
Viole
V.-Celli
C.-Bassi

Giocoso — Grave

mp mp mp mp mf f

Giocoso — Grave

Div. mf Mi-e drag a-co-lo să ră- mâi, mi-e drag, mi-e drag. f sem-nul ne-gru, vis rău strân-

am zărit Și-am tre-să- rit la 'n- tâ- iul tril De cio-câr- li- e în A- pril.

Div. mf Mi-e drag a-co-lo să ră- mâi,

am zărit Și-am tre-să- rit la 'n- tâ- iul tril De cio-câr- li- e în A- pril. f Dar sem-nul ne-gru, vi-sul rău Ce strân-ge'n

Giocoso — Grave

f f f f f

allargando ff giusto p più Lento Agitato cal..man..do f a

decresc.

allargando Tutti giusto più Lento Agitato cal..man..do a

ge-o- me- ni- rea, Pă-tat pe veci de răs- tig-ni-rea Ce-lui mai bun co-pil al său Nu mi-l să-diţi la că- pă- tăi! Să- di-ţi-mi doar un co-pă-cel Să creas-că nă-zu-ind spre cer... Ve-

bra-ţe o-me-ni- rea, Pă-tat pe veci de răs- tig-ni-rea Ce-lui mai bun co-pil al său Nu mi-l să- diţi la că-pă- tăi! Nu mi-l să- diţi la că-pă- tăi! Să- di-ţi-mi doar un co-pă-cel Să creas-că nă-zu-ind spre cer... Ve-

al-largando giusto più Lento Agitato cal..man..do a

tempo — ri..tar..dan..do — Maestoso

tempo — ri..tar..dan..do — Maestoso

ni-va poa-te un dul-gher Cu bar-da'n mâ-nă să-l do-boa-re, Spre-a fa-ce-o al-bi-e din el. Ve-ni-va poa-te-o ma-mă ca-re Va pu-ne'n mi-ca al-bi-oa-ră Un prunc ce, poa-te e che-mat Să mân-tu-

ni-va poa-te un dul-gher Cu bar-da'n mâ-nă să-l do-boa-re, Spre-a fa-ce-o al-bi-e din el. Ve-ni-va poa-te-o ma-mă ca-re Va pu-ne'n mi-ca al-bi-oa-ră Un prunc ce, poa-te e che-mat Să mân-tu-

tempo — ri..tar..dan..do — Maestoso

più Lento

p decresc.

iasecă de pă- cat A-ceas-tă lu-me-a do-ua oa- ră Şi nu va fi cru-ci- fi- cat!

iasecă de pă- cat A-ceas-tă lu-me-a do-ua oa- ră Şi nu va fi cru-ci-fi- cat! Şi nu va fi cru-ci-fi- cat!

più Lento

Tutti

XI.

LUCEAFĂRUL

Intr'una din „Mențiuni"-le sale „critice" tipărite în foiletonul ziarului **Acțiunea** din 27 Oct. 1942, **Perpessicius** intervine, cu prilejul contribuției noastre **Laïs**, în problema cunoașterii și ajungerii la o stabilire definitivă a unora dintre textele poetului. Autorul frumoasei și vastei istorii a literaturii române moderne și contemporane risipite cu generositate prin reviste și cotidiane, adunate apoi în patru masive volume de **Mențiuni Critice**, s'a dovedit cu ediția critică din 1939 a poeziilor lui **Eminescu** „tipărite în timpul vieții" piatră de hotar pentru oricine vrea să se orienteze spre calea cea dreaptă, care duce către un autentic text, cu extrem de rare cazuri pentru altă sau viitoare resolvire, de amănunt numai.

Poet el însuși, cu delicată sensibilitate, înzestrat cu o uimitoare cultură, cu putere de muncă făr' de răgaz și cu nesfârșite posibilități de a prezinta în chip variat realizările scriitorilor, — foarte adesea forma aleasă din expunerea criticului depășește prin bogăția expresiei pe cea a versificatorilor sau prozatorilor ispitiți —, Perpessicius execută intrușii în literatură cu eleganța unui desăvârșit cavalerism, precum prin câteva fraze susținute de plastice sau evocatoare atribute, izbutește să scoată în relief talente, să convingă pe cetitori de ceea ce mai întâiu singur s'a convins printr'o atentă cetire și adâncire a lucrării prezintate.

In tema generației noastre, moștenită numai în linii largi dela înaintași, anume de a retransmite urmașilor opera clasicilor în spiritul și litera evangheliei lor voite și deci: de a îndepărta urmele intervenționiștilor, colaboratori insoliți, și de a pune la loc piesele arbitrar îndepărtate din întregul concept al scriitorului —, în această temă numele lui Perpessicius rămâne, și numai cu cel dintâiu volum din Eminescu, consacrat, în stima tuturora pentru rezerva și prudența în metoda de lucru și în admirația oricui este în măsură să-și dea seama de munca depusă.

Participarea în acest domeniu de manifestări spirituale este pe cât de grea și plină de primejdioase tentații, pe atât de ingrată, pentru că orice greșală, scăpare din vedere sau alunecare pe lângă adevăr te compromit pentru multă vreme, în timp ce contribuția reală trece repede între bunurile publice comune, pentru ca din când în când să reapară numeroși redescoperitori ai Americei, așa că cel ce se prinde în această mreajă și așteaptă satisfacții dinafară, caută să părăsească terenul înainte de a fi adus vre-un folos ori amăgește necunoscătorii prin etalări de

material impropriu și fără nex cauzal sau prin repetarea unui inventar care nu-i aparține. Numai cine s'a biruit pe sine și și-a dobândit convingerea că omul superior trăește cu ceea ce este în stare să dea dela el și nu se lasă amăgit de ceea ce-i vine dinafară, simte mulțumire sufletească pentru rezultatul și plăcere pentru munca în sine.

In înțeles bun, istoria literaturii a reținut până acum câteva nume, cari s'au ostenit pentru ea. Astfel, de I. Creangă s'a legat definitiv numele lui **G. T. Kirileanu,** de V. Alecsandri — d-na **Elena Rădulescu-Popogeanu;** Duiliu Zamfirescu — d-ra **M. Rarincescu;** I. L. Caragiale — **Șerban Cioculescu** (în defetism conceptual și de metodă față de St. O. Iosif pe care l-a deformat acomodându-l propriei sale formații spirituale și sensibilități); A. I. Odobescu — **Scarlat Struțeanu;** I. Heliade-Rădulescu — **D. Popovici;** N. Bălcescu — **G. Zane;** Anghel Demetriescu — **Ovidiu Papadima;** Ștefan Petică — **N. Davidescu;** ș. a.

In prisaca lui Eminescu, rămasă fără stăpân după lovitura de trăsnet din vara anului 1883, roiesc în zumzet albine harnice, cari adună și lucrează, — dar și bondari cari bâzâie pe dinafara stupurilor, consumă din miere, o transformă în impurități și împrăștie polenul în sbor sgomotos, umflat și desumflat. Numărul unora ca și al altora este prea mare și arhicunoscut.

Iarăși în sens frumos, vom aminti pe **D. Murărașu,** care ani de-a rândul s'a trudit să limpezească materialul folkloristic cules de poet și rămas în paragină. **Perpessicius** probabil se va mărgini numai la editarea critică a operei originale a lui Eminescu, pentru că pe drumul bătătorit de Murărașu nu va mai fi nevoie să meargă altcineva.

In metoda sa de lucru **Perpessicius** se ferește de acel spirit dialectic, care substituind argumentul, recoltat din câmpul investigațiilor, cu erudiții inaderente și exteritoriale, dovedește numai abilitatea tratării lăturalnice a unei teme precise și definite. **Perpessicius** s'a adresat manuscriptelor lui Eminescu și pornind dela ceea ce a gândit și scris poetul, a ajuns la ediția sa, care se deosibește de multe dintre edițiile critice prin onestitatea trudnicelor cercetări personale, prin renunțarea redescoperirii Americilor; recunoașterea și mărturisirea aporturilor aduse de înaintași formează pentru Perpessicius o chestiune de conștiință și ori unde e nevoe, autorul citează nume, lucrări, metodă care impune oricui respect și prețuire, iar lucrării îi dă prestigiul științific. Fiecare poezie își are istoricul, variantele, aparatul critic. Perpessicius pune probleme, întreabă, răspunde, își exprimă, fără înconjur, nesiguranțe, și se arată a fi unul dintre puținii, care nu se repede să-l „unifice" pe Eminescu, more Caracostea, conștient de valoarea și rolul oricărui element din glosarul eminescian, cu sau fără putere de circulație.

O problemă ridică Perpessicius și în foiletonul mai sus citat, din **Acțiunea,** în privința numărului de strofe din **Luceafărul** și câteva obiecțiuni în legătură cu **Laïs.**

Le vom discuta, în public, pentru interesul ce-l deșteaptă, cât și pentru stima și recunoștința pe cari istoria literară le datorează distinsului nostru literat, critic și cercetător. Vom căuta să ieșim împreună în luminișuri.

Intr'unul din capitolele despre edițiile critice Eminescu expuneam părerea că manuscriptul „Luceafărului" trebuia să fi fost expediat la Viena încă din toamna anului 1882, spre a se fi încredințat tipografiei

pentru **Almanahul** apărut în April 1883 și că în această perioadă nu se produsese nici un semn, care ar fi dat de bănuit apropiata prăbușire fizică a lui Eminescu. Și, înclinam a crede în intervenția lui **Maiorescu** presupunând absența poetului la amputarea strofelor din **Luceafărul.**

Perpessicius ne trimite la **I. Rădulescu-Pogoneanu:** Titu Maiorescu „Insemnări zilnice", v. II, pentru anii 1882/83:

„Că [Maiorescu] a lucrat dimpreună cu Eminescu la retușarea **Luceafărului**, când îi va fi sugerat și ideia suprimării celor trei [1] strofe, iată ce stă scris negru pe alb în atât de prețiosul jurnal al „Insemnărilor zilnice". Dar că Eminescu n'a cedat nimănui altuia decât sieși, iată ce este tot atât de invederat. Dovadă refuzurile verificate din **Strigoii** și **Luceafărul.** Nu odată întâlnești sub condeiul editorilor bănuiala că una sau alta din modificări, în deosebi cele mărunte, s'ar datora redacției sau lui Maiorescu. Câtă vreme lipsește copia ultimă, plutim în vagul presumțiilor. Fluxul și refluxul variantelor la Eminescu e așa de constant și de tot atâtea ori atât de capricios încât n'ar fi exclus ca și modificările de ultima oră să-i aparție. Mai e, după aceea, chestiunea erorilor de tipar" (**Perpessicius,** în Acțiunea, nr. cit.).

Dacă în unele cazuri stăruie îndoiala, în privința **Luceafărului** „retușarea" a fost consimțită de poet până la forma, în care, din casa lui Maiorescu, s'a expediat manuscriptul lui Eminescu la Viena pentru tipărirea în Almanah. Totul ce se modifică în **„Luceafărul"** după data de Joi 4/16 Noemvrie 1882 n'are încuviințarea autorului. Oricât de puternic ar fi temeiul argumentului estetic sau de analogie, invocat întâiu de **T. Maiorescu,** primit de **G. Ibrăileanu** și în urmă de **C. Botez,** trebue răsturnat fără nici un menajament, fără nici o ezitare. Că operația amputării celor patru strofe din corpul Luceafărului și a modificării unor versuri și schimbării unor cuvinte se datorește lui T. Maiorescu, că pentru această operație T. M. n'a avut învoirea poetului, că ea s'a făcut la unele cuvinte și versuri în Conv. Lit. din August abia după apariția în Almanah iar eliminarea de patru strofe mai târziu în toamna anului 1883, când T. M. a alcătuit și a dat pentru tipar în volum ed. I-a a poeziilor lui Eminescu, deci după îmbolnăvirea lui Eminescu din Iunie 1883, și după un an dela cetirea la „Junimea" a **Luceafărului,** după ce T. M. lucrase cu Em. la retușare și ajunsese la forma definitivă din Almanah, toate aceste dovezi le vom culege din „Insemnările zilnice" ale lui Maiorescu. Iată-le:

„8/20 Oct. [18]82: Seara **Luceafărul** lui Eminescu, cu el și Anette și familia mea, citit, corectând".... [2].

„Joi 28 Oct. 9 Noem. 82: De 4 zile vreme foarte frumoasă, foarte cald și soare. — Aseară „Junimea", cu Alecsandri, Zizin, Gane, d-na Beldiman, Annette, d-na Rosetti, Mite, Alduleanu (stud. jur. din Pesta), Caloianu, Hermes-Popescu, J. Cerchez, Jipescu, Nica, Chibici, **Eminescu,** Slavici, Păucescu, Burghele, Nenițescu, în total 23 persoane. O frumoasă nouă nuvelă a lui Gane [3], pentru **Almanahul studenților de la Viena,** 4 poesii drăguțe de

1 Probabil eroare de tipar; patru strofe și în unele strofe versuri modificate, iar în unele versuri schimbată fizionomia unor cuvinte. — I. E. T.

2 *T. Maiorescu:* Insemnări zilnice, vol. II, pg. 127.

3 *N. Gane:* Ion Urdilă (Novelă), apărută în Almanah.

Neniţescu [4], scrisoare a lui Slavici din Italia [5], **frumosul Luceafăr" al lui Eminescu** [6], **şlefuit.** Apoi Alecsandri povestit din vilaţa sa şi în special din Montpellier. Până la 1 noaptea. Incântătaore seară"... [7].

„Duminică 31 Oct. [18]**82:** La ora 10 dimineaţa, cu Clara şi Livia la Ştirbey, la Buftea, acolo prânzit şi cinat, la ora 8 seara îndărăt la Bucureşti. Acolo încă cumnata sa prinţesa Demetru Ştirbey, născută Srica, şi Bărcănescu. Prinţesa Demetru [Ştirbey] excelentă muzicantă, cântă din gură foarte bine, în toate privinţele agreabilă. M'a invitat călduros la Paris, unde stau toată iarna. **Le-am citit „Luceafărul" lui Eminescu,** scrisoarea despre Neapoli" etc. [8].

„Vineri 5/17 Noem. [18]**82:** De Marţi încoace vremea posomorîtă, dar tot încă nu ger adevărat. — Alaltă-ieri, Miercuri, „Junimea", citit două drame [prezentate] la concurs (foarte proaste); au fost de faţă Hasdeu, Zizin, Gane, ş. a. m. d. Incă noaptea târziu tradus cu **Eminescu** 2 poezii ale reginei, eu tradus alegoria ei „Vremea şi Iubirea" [9], Livia le-a copiat şi totul trimes dimineaţa [**Joi 4/16 Noemvrie 1882**] la **„România Jună"** la Viena, pentru **Almanahul ei"** [10].

„Marţi 9/21 Noem. [1882]: ....la masă Slavici şi **Eminescu"....** [11].

„Miercuri 17/29 Noem. [1882]: ....Seara „Junimea": Esarchu etc.... **Eminescu a fugit, când a văzut pe Candiano"....** [12].

„Joi 25 Noem./7 Dec. 1882: ....Negură, încă multă neauă, dar totuşi în parte topită şi dispărut veselul drum pentru sănii de alaltă ieri şi răsalaltă ieri. — La „Junimea" de aseară, animat. Din nou Candiano, Esarchu ş. a. m. d. **(Eminescu** lipsea din cauza lui Candiano), al-de Negruzzi şi Gane, Caragiale; şi Haşdeu. — Citit poezii de Jipescu, snoave de Ispirescu, multă critică asupra poeziilor lui Candiano, 2 nouă poezii de Alecsandri, una foarte frumoasă („Iarna vine"), pentru Almanahul studenţilor de la Viena [13], iar la urmă foarte drăguţa, hazlia „Un drum la Cahul" [14] de Jaques Negruzzi.... [15].

„Luni 6/18 Dec. 1882: ...Miercurea trecută [1/13 Dec. 1882] la seara literară d-nele Sevescu, Bengescu ş. a. m. d. şi Ronetti Roman, Hasdeu, Candiano şi Urechia, care ne-a citit proasta lui piesă într'un act „Rara avis", Slavici două acte din drama sa" [Gaspar Grazziani]. [16].

[4] *I. Neniţescu:* Blestemul meu; Lui Amor; Neînţelegere; Moştenitorii mei (Poezii), apărute în Alm.

[5] *I. Slavici:* O scrisoare din Italia, mai ales despre S-ta Cecilia şi Neapoli, apărută în Almanah.

[6] *M. Eminescu:* Luceafărul (Poezi), în Alm.

[7] *T. Maiorescu:* Insemnări zilnice, II. 133.

[8] Id. ibid., 134.

[9] Apărute în Almanah.

[10] T. M.: I. z., II, 134.

[11] Id. ibid., 136.

[12] Id. ibid., 136.

[13] In care au apărut: *V. Alecsandri:* Iarna vine; Izvorul (horă din Mirceşti).

[14] Apărută în Alm.

[15] *T. M.:* I. z., II, 138.

[16] *T. M.:* I. z., II, 143.

„Miercuri 8/20 Dec. [1882]: ....Seara „Junimea: al-de Negruzzi, G. Creţeanu cu doamna şi fiica, Candiano cu doamna, Hasdeu, şi **Eminescu** în sfârşit iarăşi"....[17].

„Duminică 12 Dec./24 Dec. 1882: ....Ultimele 2 zile lucrat la „Progresul Adevărului". Astăzi terminat de făţuit. Dep[eşă] telegrafică: Bucureşti 13/25 Dec. 1882 România Jună Viena VII Lange Gasse 4. Lucrarea terminată[18] expediez mâne. Maiorescu"....[19].

„Luni 13/25 Dec. 1882: ....Vreme admirabilă, soare, 0°. Ieri invitaţi la cină la noi: al-de Rosetti, al-de Negruzzi, al-de Kremnitz, G. Racoviţă, Burghele, **Eminescu**, Slavici, Annette. Seara, lectura articolului meu terminat „Progresul adevărului" şi Slavici 4 acte din tragedia „Sarah" sau „Gaspar Grazziani". Foarte plăcută seară"....[20].

„Marţi 21 Dec. 82/2 Ian. 83: ....Duminică seara.... Bottner a citit „Friedrich v. Schiller" de K. E. Franzos — lucru mediocru"....[21].

„25 Dec. 82/6 Ian. 83: ....Ieri, pom de Crăciun cu Julklapp la Mite. Afară de noi mai erau al-de Negruzzi, Anette, Gane, **Eminescu**, Slavici şi Chibici. Multă veselie"....[22].

„Sâmbătă 8/20 Ian. 1883: ....Afară, mereu frig, —7° R. Eu mereu uşor apăsat (=deprimat; I. E. T.), neelastic. — Miercurea trecută, începutul din nou al serilor literare. Prezenţi numai 15, cu noi, aşadar [afară de noi] 12: Esarchu, Roşca, Theodor Rosetti cu doamna, Manliu, **Eminescu**, Chibici, Jipescu, Maroneanu, Gaster, Iacovachi, Alduleanu"....[23].

„Miercuri 12/24 Ian. 83: ....Soare şi lumină de lună, dar totuşi destul de frig, dimineaţa mereu —5°. Miercuri seara, vânt tare, rece. — Seara „Junimea" cu [Th.] Rosetti, Mandrea, Esarchu, Ştirbey ş. a. m. d. (fără Burghele, **Eminescu — în spital,** Candiano, Creţeanu ş. a. m. d.). Citit, în întregime „Fata de la Cozia" a lui Roşca, apoi 3 snoave de Ispirescu. — Destul de amuzant. **Inaintea acestora, traducerea germană a „Luceafărului" de Mite"....**[24].

„Miercuri 19/31 Ianuarie 1883: ....Toată ziua, a casă, citit şi făcut planul călătoriei în Elveţia. Seara, adunare literară. Prezenţi: Creţeanu şi fiica sa, Candiano-Popescu, Exarchu, al-de [T.] Rosetti, Annette, Mite, Slavici ş. a. m. d. (Burghele, **Eminescu — în spital,** al-de Mandrea, lipseau)"....[25].

„Marţi 25 Ianuarie/6 Febr. 83: ....Astăzi +0° Ninge.. — Seara, la Kremnitz, **Mite mi-a citit traducerea „Luceafărului"** şi continuarea romanului moldovean.... Incheere neplăcută [a acestei seri], din cauza criticei mele a două pasagii"....[26].

17 Id. ibid., II, 143.
18 In Almanah *T. Maiorescu:* Despre progresul adevărului în judecarea lucrărilor literare.
19 *T. M.:* I. z., II, 144.
20 Id. ibid.. II, 144.
21 Id. ibid., II, 145.
22 Id. ibid., II, 146.
23 Id. ibid., II, 148.
24 Id. ibid., II, 148/9.
25 Id. ibid., II, 150.
26 Id. ibid., II, 151.

„**Luni 30 Mai/11 Iunie 83:** ....Prea cald! Astăzi la 6½ la cină la mine ministrul american E. Schuyler, Beldimano, Gane, Jacques [Negruzzi] şi doamna, al-de Kremnitz, Annette, **Eminescu.** Rămas cu toţii în cea mai plăcută atmosferă până la 11½. [La] **Eminescu, început de alienaţie mentală,** după părerea mea"... [27].

„**Joi 23 Iunie [18]83:** ....Foarte cald.... Seara Th. Rosetti cu doamna şi tânărul Beldimano la noi la masă. **Şi Eminescu care devine, din ce în ce mai evident, alienat. Foarte excitat,** sentiment al personalităţii exagerat (să înveţe acum albaneza!), vrea să se călugărească dar să rămână în Bucureşti".... [28].

„**Duminică 26 Iunie/8 Iulie 1883:** ....La ora 4 dimineaţa, înainte de răsăritul soarelui, 15° R. — **Eminescu e vorba să plece astăzi la Botoşani,** ieri era însă **moleşit** şi mult mai liniştit".... [29].

„**Marţi 28 Iunie/10 Iulie 1883:** ....Bucureşti. ....Astăzi, Marţi, la ora 6 dimineaţa, o carte [de vizită] de la d-na Slavici *(I. Slavici plecase la 25 Iunie la Hall), la care locueşte Eminescu, cu aceste rânduri scrise: **„Domnu Eminescu a innebunit.** Vă rog faceţi ceva să mă scap de el, că foarte rău".... [30].

In rezumat Maiorescu pomeneşte **Luceafărul** întâia oară la 2 Oct. 1882, că l-a „cetit" şi „corectat" împreună cu Eminescu, apoi că în şedinţa literară din 28 Oct. a fost cetit, în forma „şlefuită", adecă în forma, asupra căreia criticul şi autorul căzuseră de acord la cetirile de mai înainte. La 31 Octomvrie 1882, evident mândru de geniala creaţie a lui Eminescu, Maiorescu pleacă împreună cu familia sa la Buftea şi în casa prinţului Ştirbey citeşte **Luseafărul** lui Eminescu şi Scrisoarea din Italia a lui Slavici, pentru ca patru zile mai târziu, **la 4 Noemvrie 1882,** Luceafărul lui Eminescu şi alte manuscripte să pornească la Viena pentru Almanah.

Dela 4 Noemvrie 1882 nu se mai aminteşte nimic despre **Luceafărul lui Eminescu,** până la 12 Ianuarie 1883 şi 25 Ianuarie 1883. De astă dată însă e vorba despre traducerea în limba germană a Luceafărului făcută de Mite Kremnitz.

Care este forma şi câte sunt strofele Luceafărului trimese la 4 Noemvrie 1882 României June pentru Almanah? Răspunde Almanahul: **98 strofe.**

Prin urmare 98 strofe alcătuesc poezia, aşa cum a fost ultima voinţă a lui Eminescu.

Câte strofe se găsesc în ediţia T. Maiorescu din Dec. 1883. Răspunde ediţia: 94 strofe.

Deci: forma redusă la 94 strofe aparţine lui T. Maiorescu, fie că ideia reducerii s'a născut în timpul cetirii împreună cu poetul, care însă n'a aprobat-o, fie că hotărirea de a suprima strofele 77, 82, 83 şi 84, criticul a luat-o abia în toamna anului 1883 când a dat editurii textele poetului pentru ediţia I-a şi când Eminescu nu mai era Eminescu.

Dar că poetul rămâne străin de amputările arbitrare ce s'au făcut

[27] Id. ibid., II, 187.
[28] Id. ibid., II, 189.
[29] Id. ibid., II, 189.
[30] Id. ibid., II, 190.

Luceafărului său constitue dovadă neîndoelnică traducerea în limba germană a Mitei Kremnitz; iată strofa 77, înlăturată în ediţia T. M. din Dec. 1883, a fost tradusă de Mite Kremnitz:

„Ei, numai doar' durează 'n vânt
„Deşerte idealuri —
„Când valuri află un mormânt
„Răsar în urmă valuri;

Auf Sand gebaut ist all' ihr Tun
Und Hirngespinnst ihr Streben
Die Wogen nicht an Gräbern ruhn
Sie wogen neu und leben....

Dacă Eminescu ar fi fost convins de logica suprimării în româneşte şi dacă ar fi consimţit, atunci şi în traducerea Mitei Kremnitz n'ar fi apărut strofa 77, după două luni dela trimiterea originalului la Viena.

Mai departe strofa 81:

Almanah şi Convorbiri Literare

„Iar tu Hyperion rămâi
„Ori unde ai apune...
„**Cere-mi — cuvântul meu dintâi**
„**Să-ţi dau înţelepciune**

Ediţia 1883 T. M.

„Iar tu, Hyperion, remâi
„Ori unde ai apune,
„**Tu eşti din forma cea dintâi**
„**Eşti vecinica minune.**

trad. **Mite Kremnitz:**

„Du, Hyperion, bleibest dort,
„So oft du auch verblichen;
„**Verlang von mir mein erstes Wort,**
Die Weisheit, die entwichen.

Vocativizarea lui Hyperion şi în tălmăcirea germană este o certă intervenţie a lui Maiorescu, greşală de fond şi de interpretare a criticului, peste gândirea poetului, greşală care se vede şi la tipăririle în volum a textelor româneşti, din 1883.

Am ajuns la strofele 82, 83 şi 84 înlăturate de Maiorescu.

Strofa 82:

„Vrei să dau glas acelei guri,
„Ca dup' a ei cântare
„Să se ia munţii cu păduri
„Şi insulele 'n mare?

Adevărat că această strofă nu există nici în versiunea germană a Mitei Kremnitz. S'ar părea că traducătoarea s'a înţeles cu criticul în privinţa eliminării ei. Dar dacă asemenea licenţe sunt admisibile şi explicabile în traduceri, ele nu pot fi întreprinse de nimeni în originalul autorului, fără încuviinţarea sa.

Că în privinţa strofelor următoare 83 şi 84, părerile dintre critic şi traducătoare vor fi fost deosebite sau că nici criticul nu-şi va fi formulat vreo rezervă până în toamna 1883, în absenţa lui Eminescu, mărturiseşte traducerea în limba germană de către Mite Kremnitz:

Str. 83:

In **Almanah** şi **Conv. Lit.**

„Vrei poate 'n luptă să arăţi
„Dreptate şi tărie?
„Ţi-aş da pământul în bucăţi
„Să-l faci împărăţie.

In trad. **Mite Kremnitz:**

„Verlang, dass Taten überall
„Auf Recht sich stark begründen;
„Ich gebe idr den Erdenball:
„Teil ihn in lauter Pfründen.

Str. 84:

In **Almanah** şi **Conv. Lit.**

„Iţi dau catarg lângă catarg
„Oştiri spre a străbate,
„Pământu 'n lung şi marea 'n larg,
„Dar moartea nu se poate.

In trad. **Mite Kremnitz:**

„Mastbaum an Mastbaum geb' ich dir,
„Legionen sollst du leiten,
„Was du sonst willst — doch weigr' ich dir
„Den Tod auf alle Zeiten!

Pentru apărarea patrimoniului poetului se adaogă deci şi acest eloquent argument.

Mite Kremnitz traduce în unele locuri aşa de liber încât concentrează idei din două strofe într'una şi aşa se explică reducerea poeziei dela 98 strofe româneşti la 93 strofe. In versiunea ei germană lipsesc strofele 52, 60, 80, 82 şi 91. Necuprinzându-le în traducere, Mite Kremnitz printr'unul sau mai multe cuvinte face trecerea dela strofa 51 la 53, 59 la 61 ş. a. m. d. Totuşi cu excepţia strofei 82, celelalte strofe îndepărtate de Maiorescu, sunt prezente în traducerea scriitoarei germane, ba şi mult disputatele ultime două versuri din strofa 81.

Aşadar, pentru intangibilitatea formei şi integritatea numărului de 98 strofe, apărute în Almanah stau la dispoziţie următoarele probe materiale:

1. **T. Maiorescu,** Insemnări zilnice (8/20 Oct. 1882—28 Iunie 1883).
2. **Manuscriptul poetului,** în ultima formă hotărîtă de dânsul împreună cu Maiorescu, din casa căruia la 4 Noemvrie 1882 manuscriptul s'a expediat la Viena, pentru Almanah (4 Noemvrie 1882).
3. Traducerea în limba germană de către **Mite Kremnitz** (12, 25 Ian. 1883).
4. Textul din **Almanah** (Aprilie 1883).
5. **Imbolnăvirea lui Eminescu** (28 Iunie 1883).
6. Reproducerea din **Convorbiri Literare** (1 August 1883), cu numărul de 98 strofe.

Şi acum se pune întrebarea: cari sunt probele pentru susţinerea tezei contrare, adecă în favorul ediţiei lui T. Maiorescu din Dec. 1883?

.....?

In concluzie: revenirea la economia poeziei **Luceafărul** cu 98 strofe stabilită de poet în ultima sa voinţă este singura deslegare firească şi dreaptă a chestiunii. In mod practic desfăşurarea argumentelor din aceste pagini a şi fost confirmată prin ediţia Perpessicius, care, adoptând pentru **Luceafărul** textul „aşa cum a apărut el în **Almanahul României June şi Convorbiri**", conchide: „Oricât de logic operate, amputările lui Maiorescu nu-şi au nicio raţiune (cu atât mai puţin de forţă majoră: intervenţia lui nu era cerută de nimeni)" [31].

De altfel acest just punct de vedere l-a adoptat şi d-l **D. R. Mazilu**, în ediţia sa din 1937. Păcat numai că a avut nefericirea unei îndrumări cu desăvârşire greşite a fostului său profesor d-l D. Caracostea în sensul alterării vocabularului eminescian din Luceafărul, ca şi din celelalte 9 poezii reeditate în ediţia Academiei Române.

Concomitent cu **Perpessicius** se pregătia pentru „Ramuri" dela Craiova ediţia G. Ibrăileanu, care a şi făcut ultima corectură şi a predat-o printr'o scrisoare adresată lui C. Ş. Făgeţel. In ediţia G. Ibrăileanu apărută la 1940 **Luceafărul** a fost „transcris după ediţia I Maiorescu" (pg. 4). Argumentul invocat de G. Ibrăileanu că „cu excepţia câtorva poezii, ultimul manuscris, cel rămas la tipografie, nu mai există" (pg. 4), deşi este de ordin general, în ceea ce priveşte **Luceafărul** cade, pentru că manuscriptul **Luceafărului** n'a rămas la tipografie, unde s'a tipărit Almanahul, ci s'a păstrat în Arhiva României June. Apoi: o atentă examinare a manuscriptelor dela Academia Română va dovedi că poetul tăia ms. publicat cu o linie diagonală şi că poezia odată publicată, cazurile revenirilor sunt extrem de rare. „Fluxul şi refluxul variantelor" — ca să ne folosim de fraza lui Perpessicius este caracteristica procesului de creaţie, care se astâmpăra de îndată ce lucrarea s'a încredinţat tiparului, pentru ca uriaşa sa uzină cerebrală să treacă în altă fierbere, cu „flux şi reflux" de variante.

Indoielile „ultimului manuscris" constitue în cazul **Luceafărului** baricade artificiale şi exteritoriale. Intoarecerea la ultimul manuscris al poetului din 4 Noemvrie 1882 nu întâmpină nici o piedică. Eminescu însemnă data: „Aprilie 10 — 1882" (Ac. R. Ms. 2261, f. 212, repr. de Perpessicius, pg. 180).

Cetind împreună cu Maiorescu în Octomvrie 1882, poetul a consimţit la retuşările şi corecturile, de care vorbeşte autorul **Insenmărilor zilnice**. După data de 4 Noemvrie 1882, când manuscriptul ultim s'a trimis la Viena pentru Almanah, istoria literară n'are nici o dovadă, pe temeiul căreia să se sprijine deosebirile faţă de textul din Almanah. Lipseşte aşa dar esenţialul: consimţimântul poetului.

Schimbările în fizicnomia cuvintelor se vor studia dela vers la vers, altă dată.

XII.

L A Ï S

Perpessicius: „...„d. Torouţiu ridică o apreciabilă listă de modificări, operate de Maiorescu, pe cari, cu ajutorul unor adequate facsimile le pune sub ochii cetitorilor. Dacă unele îndreptări sunt convenabile, să zicem chiar preferabile, altele sunt fără doar şi poate inutile, iar toate

31 *Perpessicius, M. Eminescu:* Opere, vol. I, pg. XXXII.

laolaltă nelalocul lor, cu atât mai mult că se fac după moartea poetului și constitue, oricum, o silnicie. Incât nu putem aplauda îndeajuns hotărîrea d-lui I. E. Torouțiu de a restitui textului eminescian prioritatea. Cum studiul d-sale este, cu adevărat, o contribuție, și încă una din cele mai prețioase „la o viitoare ediție critică a lui Eminescu", ne îngăduim a semnala d-lui Torouțiu unele îndoeli și unele scăpări din vedere. Este, de pildă, sigur că toate modificările cu creion sunt opera lui Maiorescu? Să zicem. Atunci se cuvin înregistrate toate intervențiile de orice natură, de orice grad. E adevărat, cum observă d. I. E. T., că în prima jumătate a manuscrisului, modificările sunt mai numeroase și mai substanțiale".

„Nu tot atât de adevărat însă când susține că în partea a doua se află doar o singură intervenție. Creionul adastă de mai multe ori, și în a doua jumătate, mai sumar însă și întrebarea ce se ridică e dacă nu cumva partea a doua e mai izbutită, deci mai puțin susceptibilă de îndreptări. Așa sau altminteri și aceste intervenții sumare se cuvin înregistrate în aparatul critic. Mai ales că și așa mici, cum sunt, oferă prilej de epilogat. Un exemplu. La sfârșitul unui vers, deci în rimă, Eminescu utilizează, pentru a numi piatra prețioasă de pe inelul lui Laïs, cuvântul aquamarin (Ce inel fără pereche, ce frumos aquamarin); creionul lui Maiorescu dintru întâiu subliniază, deci nu acceptă, pentru ca după aceea să ierte. Alteori manuscrisul nu răspunde observației d-lui Torouțiu. De exemplu (pag. 10 a studiului său), în versul buclucaș, cu care ne vom întâlni îndată, d-sa notează „marmură schimbat de Maiorescu în marmoră". Nici facsimilul de fila următoare, nici manuscrisul original nu prezintă vreo urmă de modificare. Insă eroarea, pe care d. I. E. Torouțiu va rectifica-o la prima ocazie e aceea a suprimării unei rime, a contopirei a două stihuri, cu rezultatul: un vers șchiop, într'un text de atât de perfectă versificație, cum e acesta, bate la ochi. I-ar fi bătut și lui Maiorescu, dacă era cazul, așa cum ne-a bătut și nouă, când la prima lectură am cetit: Răsărit dumnezeește, admirabil stan de marmură lucrat. Nu; nu mergea. Ne-am uitat mai atent: înaintea acestui vers, cu rima pereche, o rimă stingheră. Așa dar aici era buba. Ne-am uitat la facsimilul de pe fila următoare (11) și misterul se lumină. Căci iată cum sună cele două versuri: Răsărit dumnezeește (e vorba de statua lui Eros, din apartamentul lui Laïs) de frumos în acest loc — Dintr'un singur, admirabil stan de marmură lucrat. Totul, din fericire, e numai o scăpare din vedere, o eroare datorită transcrierii d-lui I. E. Torouțiu. Din fericire — pentru că lucrul ar fi fost cu mult mai grav, dacă aparținea lui Eminescu. Și eroarea vine dela prima transcriere, din „Universul Literar", unde s'a tipărit întâiu acest fragment al studiului și s'a perpetuat în toate cele următoare, dela pag. 12 și 23 ale studiului d-sale (o consecință firească): „iar Eminescu cuprinde ideile în 9 versuri" va trebui modificat: „în 10 versuri". Spuneam: i-ar fi bătut și lui Maiorescu, la ochi. Dovadă, schema metrică notată cu creionul, într'un alt loc, unde i se părea că versul nu merge. Și adevărul e că, la prima vedere, versul e oarecum rebel: Orice-ai face, hrană trebue să-mi dai. In al tău loc, unde cezura vine la mijlocul cuvântului trebue. Oricum, un vers dificil, în deosebi pentru cel ce scandează după ureche. Pentru actor

de bună seamă nu. Mai sunt, evident, şi altele mici detalii, ce s'ar cuveni glosate, d. ex.: Jur pe Zevs (cum e şi în facsimil) nu pe Zeus ş. a. m. d."...

....„Concluzia — că „Eminescu nu s'a folosit deloc de originalul francez" — „s'ar cuveni poate amânată până ce vom fi în posesiunea tuturor dovezilor. Căci dacă a calchiat traducerea lui S a a r, nimic nu opreşte să fi cunoscut, şi poate utilizat, pe ici şi colo, şi textul francez. Presumţii răsar din loc în loc. Şi mai ales să nu uităm că traducerea lui Eminescu e rimată, după modelul originalului francez, în timp ce textul lui Karl Saar e în vers alb"....

....„In privinţa datei, când se va fi făcut această tălmăcire de asemeni lipsesc documentele, dar prudenţa ca şi raţionamentul d-lui Torouţiu trebuesc împărtăşite de toată lumea"... **(Perpessicius:** Acţiunea).

La întrebarea colegului Perpessicius, dacă se poate afirma cu siguranţă „că toate modificările cu creion sunt opera lui Maiorescu?" răspundem fără nici o umbră de îndoială: da. Este scrisul lui Maiorescu şi numai al lui. Mai mult: manuscriptul propriu zis al lui Eminescu n'are nici un titlu; este numerotat de poet în colţul din dreapta dela 1 până la 61; scris numai pe o pagină, ms. cuprinde 61 file; hârtie de scris chamois vărgată.

Pe verso filei 61, cu aceeaşi cerneală violetă, cu care numerotase versurile traducerii din sută în sută până la 794, T. Maiorescu încercase să formeze pentru lucrarea lui Eminescu titlul: A u g i e r şi probabil L e j o u e u r d e f l u t e sau L a ï s, apoi a şters totul cu violet, încât cu anevoe se desprinde de desuptul ştersăturilor **A**[ugier?] **L**[e joueur....] sau **L**[aïs?]. Altă dată T. M a i o r e s c u a scris în întregime foaia de titlu şi a numerotat-o **a**.

II cu creion albastru

a cu cerneală neagră

Laïs Comedie antică într'un act, în versuri.	} cu cerneală neagră
tradusă din franţuzeşte.	} cu creion negru
De Mihail Eminescu	} cu cerneală neagră
Vezi: Emile Augier „Le joueur de flûte"	} cu creion negru

Verso foii de titlu, însemnat cu litera **b**, cuprinde numele persoanelor din piesă, şi este scris în întregime tot de Maiorescu.

Ordinea în care sunt aşezate persoanele, ca şi ortografia, dovedesc întâiu că poetul avusese, la prezintarea în Junimea, o foaie de titlu, probabil ruinată, apoi că Maiorescu reproduce distribuţia persoanelor din vechea foaie de titlu a lui Eminescu, astfel:

Persoanele.

Laïs.
Chalkidias, sub numele de Ariobarsanes.
Psamis, neguţător bogat din Corint.
Bomilcar, neguţător din Cartago.
Timas, servitoare.

Scena se petrece în Corint.

Karl Saar

Personen.

Ariobarsanes (Chalkidias).
Laïs.
Psamis.
Bomilkar.
Timas, eine Sklavin der Lais.

Das Stück spielt in Korinth im Hause der Laïs.

E. Augier.

Personnages.

Ariobarzane (Chalcidias).
Psaumis.
Bomilcar.
Laïs.
Timas, esclave de Laïs (rôle muet).

La scène est à Corinthe, chez Laïs.

Hârtia aleasă de T. Maiorescu pentru foaia de titlu se apropie de cea folosită de Eminescu, tot chamois şi tot vărgată, însă este puţin mai plină şi are coroană în filigranul fabricaţiei.

Nu se ştie cui se datoreşte clasificarea: „Comedie într'un act". S'ar putea ca ediţia manuscript germană a lui Karl Saar după care a lucrat Eminescu să aibă „Lustspiel", după originalul francez: „Comédie en un act". Şi atunci Eminescu să fi adoptat „Comedie" adăogând atributul „antică". In tot cazul, foaia de titlu şi persoanele de pe verso-ul ei sunt scrise de mâna lui Maiorescu.

Rămânem la convingerea că lucrarea lui Eminescu nu este din 1888, pentru că cea germană din Reclam abia apăruse în 1888, că scrisul poetului este ordonat, că vocabularul său românesc conţine elemente mai vechi. Totuşi primim sfatul lui Perpessicius de a păstra toată rezerva în privinţa datării mai precise. Că-i înainte de 1888, putem afirma cu

toată hotărîrea. Pentru a nu aluneca pe primejdiosul povârniş al anacronismului aşteptăm rezultatul cercetărilor din Germania, unde am întrebat când şi pe cari scene s'a jucat întâia oară **Laïs**, versiunea germană a lui Karl Saar; după manuscriptul pentru scenă.

Deşi Eminescu avea mai de mult lucrarea sa în manuscript, a evitat totuşi s'o tipărească, probabil respectând clauza din lucrarea lui Karl Saar:

„Übersetzungsrecht für alle Sprachen vorbehalten. Das Aufführungsrecht ist zu erwerben durch die Theateragentur von Felix Bloch Erben Berlin, Karl Saar". Aşadar: Traducerea pentru toate limbile oprită. Dreptul de reprezintare se poate obţine dela agenţia teatrală Felix Bloch S-sori din Berlin. Karl Saar.

Dacă versiunea lui Karl Saar a existat pentru scenă în epoca berlineză a lui Eminescu, atunci datarea prelucrării în limba românească se va putea face cu mai multă siguranţă şi apropiere.

Frecvenţa neologismelor în piesa românească Laïs ademeneşte pe cetitor nu numai să creadă ci să şi audă rezonanţa franceză, mai cu seamă când ştie că originalul este scris în limba lui Molière. Cunoscători buni ai limbei franceze se şi grăbesc să răspundă cu echivalenţa franceză pentru cutare fragment de stih românesc din Laïs. Când însă cercetarea coboară liniştit pe teren şi confruntă versul poetului român, cu textul francez, constată cu mirare că s'a înşelat şi că nici măcar nu găseşte locul din Augier, necum fragmentară corespondenţă, în vreme ce ideile se ţin mai strâns de cele din traducerea lui Karl Saar. In grija de a se feri de germanisme, poetul român a făcut apel la vocabular latinesc şi aci este cursa în care se prinde dialectica. Poate că şi refugiul poetului la neologisme, latinisme ar fi un indiciu pentru stabilirea datei lucrării, în anii săi mai tineri, când se produce procesul îmbogăţirii lexicului. De altfel în întreaga atmosferă a piesei lui Eminescu străbate un suflu de prospeţime tinerească până la expresie naivă.

Precizam prin titlul esseului, că paginile despre „Laïs" sunt numai o „contribuţie pentru o viitoare ediţie critică" şi recunoşteam astfel că subiectul temei nu numai că n'a fost tratat până la epuizare, ci că lăsam deschise cele trei cărţi: Augier—Saar—Eminescu pentru cine ar fi voit să ducă lucrarea până la sfârşit, cu migăloasă colaţionare a textelor. Deoarece fenomenul întârzie să se producă, ne luăm asupră-ne această însărcinare, pregătind în acelaşi timp o nouă ediţie a piesei Laïs. Se va vedea atunci, dacă afirmaţia noastră că Eminescu nu s'a folosit de textul francez, ar trebui să cadă sau cel puţin să fie atenuată, într'o măsură oarecare. Obiecţiunea lui Perpessicius în această privinţă este la locul ei şi-i vom acorda toată atenţiunea. Versul ridică aşijderea un semn de întrebare. După cum observă Perpessicius, atât originalul francez, cât şi versificaţia lui Eminescu au rimă, pe când versiunea germană este în versuri albe. Totuşi poetul român preferă trocheul faţă de iamb din Augier şi Saar.

Perpessicius mai relevă că forma marmură „nu răspunde" unei corecturi a lui T. M. în marmoră. Ar fi desigur destul de grav, dacă ni s'ar dovedi afirmarea unor neadevăruri. In manuscript este marmură. Ce s'a omis a se schimba în manuscriptul poetului, nu s'a omis în Conv. Lit., unde a apărut marmoră, formă pe care o reproduce şi I.

S c u r t u. Stăruim în deosebi asupra acestor fizionomii ale cuvântului, pe care l-am mai întâlnit şi în V e n e r e ş i M a d o n ă : marmură caldă, poezie tot din tinereţea poetului în care editorii au modificat marmură în marmoră, invocându-se argumentul că „ultimul manuscris, cel rămas la tipografie, nu mai există". Pentru L a ï s ca şi pentru alte creaţiuni ale poetului, argumentul devine pretext în vederea concepţiei simpliste de unificare, după regulile gramaticei elementare. Va rămâne aşadar în V e n e r e ş i M a d o n ă, în L a ï s marmură, după cum altă dată (L u c e a f ă r u l, strofa 31): Marmoreele braţă. De ce? Dintr'o logică tot aşa de simplă ca şi regula din gramatica elementară: pentru că aşa a vrut poetul. De ce a vrut aşa, este o întrebare la care grămăticii nu sunt în stare să răspundă.

Dar fiindcă veni vorba de modificările făcute de redacţia revistei C. L. faţă de „ultimul manuscript rămas la tipografie", le vom arăta aci, dimpreună cu greşelile de tipar, dintre cari unele vor intra în rândul celor cu faimă cunoscută.

Intâiu peste tot redacţia a schimbat c ă t r ă şi s u n t în către şi s î n t. Evidentă în c ă t r e tendinţa de munteni=oltenizare; forma curentă şi în întregul manuscript este numai c ă t r ă, nici o singură dată nu se întâlneşte c ă t r e. Dacă spre exemplu s'ar fi întâmplat vre-un cărturar din Ţara Moţilor urma predilecţia pentru forma sa c ă t ă sau c â t ă. Şi-i drept ca textele unui autor să devină joc al predilecţiilor individuale? In care ştiinţă de editare critică a textelor s'a mai pomenit acest lucru?

In cele ce urmează se vor arăta textele autentice ale lui Eminescu în litere **grase (aldine)** şi cu trimiterea în paranteză a numărului paginei din ms., iar cuvintele tipărite cu l i t e r e r ă r i t e sunt cele greşite sau schimbate în Conv. Lit., cu arătarea paginei din revistă.

Vaze (C. L. 899 — m. 1) şi **vaze** (900 — m. 2), schimbate de revistă în v a s e ; ori în originalul poetului fiind **vaze**, se dovedeşte că Eminescu era influenţat ca toţi Bucovinenii şi Transilvănenii de pronunţia germană: Vasen — vaze; Univerzitate ş. a.

Bomilkar

Şi tu ai contribuit
Prea cinstit la toate astea?

Psamis

Nici prin gând nu mi-a venit
Eu m'am mărginit la daruri de 'nsemnare mai puţină
Primăvara flori frumoase, dar din propria-mi grădină

Hemistihul subliniat: **Nici prin gând nu mi-a venit**, lipseşte în C. L., aşa încât versul prim: Ş i t u a i c o n t r i b u i t rămâne fără rimă (C. L. 900 — m. 2).

Cinsprezece (m. 2) — c i n c i sprezece (C. L. 90).

E-acel farmec fără **seamăn** (m. 7) — fără s e a m ă (C. L. 904).

Numele **meu** e Chalkidias (m. 18) — Numele m i - e Chalkidias (C. L. 912).

Şi-mi sleiau puterea vieţii, **secând** inima din mine (m. 20) — s c ă z â n d inima din mine (C. L. 914).

Beat **de-amor** şi fericire (m. 20) — d ' a m o r (C. L. 914).

Suflau **fals** din cale-afară (m. 21) — f a l ş (C. L. 914).

Jur pe **Zeus** (m. 21) — Zevs (C. L. 914 şi corect. lui T. M.).
Sau din apa care curge limpezită **din** izvoare (m. 21) — limpezită de izvoare (C. L. 915).
Doi talenţi.... **aciia-mi** pare (m. 22) — aceia-mi pare (C. L. 915).
Insă în prea **scurtă** vreme (m. 22) — în prea scurta vreme (C. L. 915).
Şi apoi, pe lângă toate, nu prea e **măgulitor** (m. 23) — nu prea a măgulitor (C. L. 916).
Când gândeşti aşa, **atuncea** drept se face ce se face (m. 23) — atunci (C. L. 916). După ms. versul are ritm corect, după rev. şchiopătă.
Te conjur să nu-ţi face seamă, să nu cerci **a-ţi face** rău (m. 27) — să nu cerci a face rău (C. L. 919).
Pentru a îndestula o toană de nebun (m. 27) — Pentru-a 'ndestula (C. L. 920).
Chalkidias (afară **de** sine) (m. 27) — Chalkidias (afară din mine) (C. L. 920); din corectat de T. M., iar mine eroare de tipar; Eminescu traduce cuvânt de cuvânt din Saar: ausser sich= afară de sine, germanism care se putea înlocui cu locuţiunea românească: îşi iese din fire; corectura lui T. M. „afară din sine" nu contribue la românizare.
Aşa e. Pe acel nume **îngrozitoriu** (m. 28) — ...nume îngrozitor (C. L. 920); Poetul foloseşte forma **îngrozitoriu,** fiindcă are nevoe de această formă pentru rimă cu versul dinainte: **ai tu drept să te omori?** E un argument de susţinerea tesei pe care am pus-o la celelalte poezii discutate până acum şi anume că asemenea forme trebue menţinute, atunci când poetul le-a folosit şi evidenţa le reclamă pentru rimă plină. Suprimarea lor este arbitrară şi substitue rima plină cu asonanţa.
Sărmana-mi minte nu mai **ştie** ce so face? (m. 29) — ...nu mai ştia... (C. L. 921).
Haiti! fie! (m. 29) — Haidi! fiie! (C. L. 921).
Scena a **cincia** (m. 30) — ...cincea (C. L. 1019).
De-al **robiei** jug (m. 30) — robiii (C. L. 1019).
Scena a **şasa** (m. 30) — şasea (C. L. 1020).
Cu podoaba ei de **roze** (m. 32) — rose (C. L. 1021).
Oare n'ai venit c'acei eroi **muerateci** (m. 36) — ...muẹratec (C. L. 1024)
Să plăteşti a ta iubire cu **viaţa** (m. 38) — vieaţa (C. L. 1025).
Nu **fi** (m. 39) — Nu fii (C. L. 1026). Incă un caz, în care Eminescu foloseşte o formă gramaticală greşită **fi** în loc de fii de dragul rimei: **are dreptul de a mă umili:** umilí — fí. Cine îndrăzneşte să-l corecteze? Domnul D. Caracostea, fireşte, cu orchestraţii şi infinitesimale, cari nu sunt decât stridenţe şi rezidii ale unei pseudo-ştiinţe.
Da, mânia mi-e **ridiculă** (m. 39) — ridicolă (C. L. 1026).
C'aş dori **viaţa** 'ntreagă (m. 40) — vieaţa C. L. 1026).

Laïs

(Scoate inelul repede şi-l aruncă departe)

Dar nimeni.

Chalkidias

Cum, tu plângi? (Aparte). Ea plânge acum? (m. 40)

Laïs

Dar nimeni.

Chalkidias

(scoate inelul repede şi-l aruncă departe).
Cum, tu plângi (a parte) Ea Plânge acum?
(C. L. 1027).

Confusie: în C. L. Chalkidias scoate inelul...

Mă doare 'n suflet a lui **soarte**-atât de crudă (m. 42) — s o a r t ă (C. L. 1028).

Da, aceasta mi-e părerea, căci **de-l** aperi de ruşine (m. 43) — c ă c i î l a p e r i de ruşine (C. L. 1029).

Şi mă tem că **voiu** fi prada unei sigure căderi (m. 43) — ... v o m fi prada... (C. L. 1029).

Ca să scutur a **robiei** lanţuri grele (m. 51) — a r o b i i i (C. L. 1035). Se pare că cel care-l îndreaptă pe Eminescu nu ştie să formeze genitivul dela subs. în ie: robie, a doua oară r o b i i i (cfr. C. L. pg. 1019), iar mai târziu ne vom întâlni cu: s ă r a c i i i, deşi poetul declină corect: **sărăciei** şi g l o r i i i în loc de **gloriei**.

Bomilkar (frecându-şi **mânile**, aparte) (m. 52) — ...m â i n i l e (C. L. 1036). Trebue lăsat cum a scris poetul, deşi în pagina următoare întâlnim: **pâine** (m. 53).

Să supui a ta **viaţă** (m. 52) — . . . v i e a ţ ă (C. L. 1036).

Libertate fără **pâine** (m. 53) — L i b e r t a t e a fără pâine (C. L. 1037).

Deci ferice de femeea în a **căreia** favoare (m. 54) — ...în a c ă r e e a (C. L. 1038).

Dar eu nu voiu. ...Te rog **Doamne** ...Laïs, judecă ce faci (m. 54) — ...Te rog, D o a m n ă . . . Laïs... (C. L. 1038); este una dintre stupidele greşeli de tipar, în măsură să întunece înţelesul şi să arate pe Eminescu de-o potrivă de stângaciu cu Augier şi Saar, prin folosirea expresiei D o a m n ă, într'un text antic; pe de altă parte se produce confusia crezându-se că-i vorba de Doamna Laïs, pecând Chalkidias se adresează lui Bomilkar, stăpânul său, care îl cumpărase ca sclav şi acum vrea să-l revândă curtizanei Laïs. **Doamne** înseamnă aici tot atât cât **stăpâne**. Deci sclavul se roagă de stăpânul său Bomilkar să nu-l vândă; apoi se adresează către Laïs îndemnând-o să nu dea pe dânsul preţul cerut de Bomilkar. Din **Conv. Lit.** eroarea trece în ediţia **I. Scurtu**, care, dacă nu cunoaştea pe Saar, unde corespondentul lui **Doamne** este **Herr** (stăpâne), avea totuşi putinţa să verifice cu textul francez, unde e: **Seigneur**.

Dar **esplică-ţi** tu pornirea (m. 54) — . . . e x p l i c ă - ţ i (C. L. 1038).

Lasă-mă 'n **viaţă** numai (m. 55) — . . . v i e a ţ ă (C. L. 1038).

Pe toţi **zeii** cei din ceruri şi **din** lumea de 'mprejur (m. 56) — Pe toţi z e i cei din ceruri şi d e lumea de 'mprejur (C. L. 1039).

Pe fantasma **sărăciei** palide (m. 56) — . . . s ă r ă c i i i palide (C. L. 1039).

...şi nici miile de **chinuri** ...şi nici miile de c h i n u r i

...sdrobind inimele 'n **sinuri** (m. 56) — ...sdrobind inimele 'n s î n u r i (C. L. 1039).

Muncă aspră... (m. 56) — M u n c a aspră... (C. L. 1039).

A **inimei** tale sterpe... (m. 57) — A i n i m i i tale sterpe... (C. L. 1040).

Toate gajuri ale **gloriei**... (m. 57) — g l o r i i i (C. L. 1040).

...ai fost **despreţuită?** (m. 57) — d i s p r e ţ u i t ă (C. L. 1040).
...să vorbească i-ar **plăcè** (m. 58) — p l ă c e a (C. L. 1041). Se schimbă de către redacţie forma lui Eminescu plăcè, deşi el pune chiar accentul pe è, ca să arăte că plăcè se găseşte în rimă cu precedentul vers, care se termină cu întrebarea: **Ce?** Iată unde a dus şi unde va duce mania din nou susţinută teoretic de d-l D. Caracostea şi alţii, şi practicată mai înainte, cel puţin fără teorie.
O, tu eşti **fără de milă** (m. 59) — f ă r ă m i l ă (C. L. 1042).
Eşti **aceea** ce-am dorit-o (m. 60) — Eşti a c e a ce-am dorit-o (C. L. 1042).
...a ta mare **frumuseţă** — a ta mare f r u m u s e ţ e
...şi-a ta **blândeţă** (m. 60) — şi-a ta b l â n d e ţ e (C. L. 1042).
Inima, **fermecătoareo,** aşa bună, aşa mare (m. 60) — Inima, f e r m e c ă t o a r e, aşa bună... (C. L. 1042). După Karl Saar: Bezaubernde=fermecătoareo (vocativ).
De **viaţa** ta întreagă (m. 60) — v i e a ţ a (C. L. 1043).
Ei Timas, **vină!** — Ei Timas, v i n o !
...de ce ţi-e **plină** (m. 61). — ...de ce ţi-e p l i n ă (C. L. 1043).
In ms. poetului **vină** în rimă cu **plină;** în C. L. vino-plină...
T i m a s (vine pe uşa din stânga) — T i m a s (vine pe uşa din stânga)
L a ï s
Haina ta repede. Dă-mi-o... (m. 61) — Haina ta repede. Dă-mi-o... (C. L. 1043)

Lipsind L a ï s în dialog, vorbeşte sclava Timas şi cere dela stăpână haina. O întreagă încurcătură; sclava are rol mut, Laïs cere haina mohorîtă a sclavei, căreia i-o dă, în schimb, pe a sa.
Atât în revistă cât şi după ea în ediţia I. Scurtu, al treilea vers dinainte de sfârşit apare hodorogit de tot:
D e a cerul să vă meargă a s t f e l c u m s e c u v i n e (C. L. 1043), pe când în manuscriptul poetului (pg. 61) se poate ceti fără nici o greutate:
D e e cerul să vă meargă astfel cum v i se cuvine... (m. 61).

CONCLUSIUNI

Prin cercetările noastre cu privire la stabilirea textului, în vederea unei ediţii critice Eminescu, am afirmat că ierarhia izvoarelor trebue să fie următoarea: 1) m a n u s c r i p t u l p o e t u l u i ; 2) rev. C o n v o r b i r i L i t e r a r e sau celelalte publicaţii periodice, şi numai în rândul al 3-lea ediţia T. M a i o r e s c u.

Deşi cunoşteam obiecţiunea ridicată de G. I b r ă i l e a n u şi îmbrăţişată apoi ca normă de cei cari i-au reprodus ediţia, anume că: lipsind ultimul manuscript al poetului, rămas la tipografie, nu suntem în măsură să cunoaştem ultima sa voinţă şi redactare, — totuşi am continuat să susţinem că incertitudinei ce şi cât au schimbat redactorii dela „Conv. Lit", nu i se poate opune liberul arbitru al editorului şi criticului, care devine intervenţie arbitrară şi cu totul neobicinuită în critica de texte şi conchideam că acea incertitudine trebue să fie neapărat confruntată întâiu cu singura certitudine existentă: manuscriptul poetului. A c a d e m i a R o m â n ă păstrează 43 caete ale poetului, cari cuprind nu mai puţin de 7588 foi, unele scrise pe ambele feţe, deci în total 15.176 pagini (Cfr. **C. Botez).**

Cine, spre exemplu, va ceti versurile din Epigonii, în manuscriptul poetului:

Noi cârpim cerul cu stele, // noi mânjim marea cu valuri,
Cerul nostru-i sur şi rece, // marea noastră-i de îngheţ

va mai sta la îndoială că textul din Convorbiri Literare şi din toate ediţiile timp de peste 70 ani nu-i decât o contrafacere care aparţine esclusiv redacţiei revistei şi editorilor de mai târziu:

Noi cârpim cerul cu stele, // noi mânjim marea cu valuri,
Căci al nostru-i sur şi rece, // marea noastră-i de îngheţ.

Când se cunoaşte şi ultimul manuscript, cum este cazul Luceafărului şi al piesei Laïs, orice discuţie în contradictoriu înseamnă pierdere de timp.

In partea întâia a acestei expuneri despre textul Laïs s'au dovedit modificările întreprinse de T. Maiorescu. Partea a doua, cea din paginile de faţă, prin cari se arată soarta manuscriptului multiplicat prin reproducerea în Conv. Lit. (1895), n'aveam intenţia nici s'o studiem, nici s'o dăm publicităţii. Dacă ea se înfăţişează totuşi cetitorilor, se datoreşte sugestiilor lui Perpessicius.

Numărul deosebit de mare al greşelilor de tipar, al drege-stricăciunilor din partea redacţiei revistei, — Schlimmbesserung, vorba lui Goethe —, nu fac decât să ne întărească punctul nostru de vedere dela care am pornit, adecă să avem mai mare încredere în manuscriptul poetului decât în ceea ce s'a multiplicat prin tipar.

Prin manuscriptul Laïs se verifică cele ce-am susţinut cu prilejul analizei poeziilor: Epigonii, Venere şi Madonă, Mortua est!

Urmărind muzicalitatea în poezie, poetul foloseşte forme dialectale sau comite conştient inadvertenţe faţă de gramatică şi preferă rima plină cu gramatică ofensată. Redacţia revistei dă satisfacţie gramaticei elementare şi ofensează armonia poeziei introducând asonanţe:

Em.: **îngrozitoriu — mori; plăcè — Ce?; vină — plină; chinuri — sinuri; nu fi — umili.**

C. L.: îngrozitor — mori; plăcea — Ce?; vino — plină; chinuri — sânuri; nu fii — umili.

Revista sau T. M. atribue lui Eminescu forme cari nu-i aparţin: Zevs în loc de **Zeus**, falş — **fals**; d'amor — **de-amor.**

Erori morfologice: robiii, sărăciii, gloriii, puse în socoteala poetului.

Lipsuri de silabe şi cuvinte, cari prezintă numeroase versuri în metru defectuos şi cu insuficienţă de măsuri.

Lipsuri de cuvinte sau fragmente de versuri, cari produc confusie în înţeles şi în situaţii.

Locuţiune românească folosită de Eminescu // seacă inima din mine // transformată în nonsensul // scade inima din mine //.

Mania muntenizării, mania literarizării, mania articularizării, ploaie de virgule...

Cam aşa de stâlcită şi sdrenţuită se prezintă „Doamna" Laïs din „Ccnvorbirile Literare" dela 1895 faţă de impecabilul manuscript al lui Eminescu, ultimul manuscript care a fost la tipografie.

I. E. Torouţiu

CRONICA LITERARĂ

DOUĂ CĂRŢI DIN ARDEAL:

I. RADU BRATEŞ: ASPECTE DIN VIAŢA BLAJULUI
II. PETRU E. POPP: DIN TRECUTUL BEIUŞULUI

Ca un iubitor de lectură am citit şi în vara aceasta mai multe cărţi, de felurit cuprins, scrise în felurite limbi. Timpul petrecut la Băile-Geoagiului, l-am folosit pentru baia trupească, precum şi pentru una sufletească, prin necontenită, zilnică, cetanie.

Simt de a mea datorie psihologică să mă descarc de impresia măcar a unor cărţi, ce mi-au trecut prin mâini, păscându-mi sufletul pe paginile lor înflorite.

Incep cu cea mai nouă, care am citit-o mai pe urmă. **Aspecte din viaţa Blajului,** cum le vede şi le prezintă Radu Brateş, — numele literar al profesorului Biriş — care se citeşte prin reviste şi sub alese strofe de poesie, — este o carte scrisă cu căldură, cu sentiment, cu mult bun simţ, informaţie şi documentat, într'un stil clar şi firesc, nepretenţios şi literar. Nu e carte de ştiinţă, nici de pură poezie, se întemeiază pe documente şi pe autori consacraţi, din ale căror scrieri citate dese, bine alese, înfrumuseţează sau întemeiază paginile sale.

Cartea nu e prea voluminoasă, abia 180 pag. dar spune, mult, cu mult mai mult de cât s'ar putea aştepta.

O recensie bine inspirată şi de bună credinţă — cred eu — nu trebuie să dea întreagă esenţa cărţii, de care se ocupă, spre a nu face astfel superfluă citirea cărţii recensate, ci trebuie semnalată numai şi ficsat rolul ei în cadrul zilelor ce trăim. De aceea ori cât aş fi de ispitit a da citate din **Aspectele** d-lui Radu Brateş — mă stăpânesc, şi las cititorului meu plăcerea nemicşorată, de a citi el, întreg volumaşul, cu 150 lei, care de altfel are şi un aspect foarte drăguţ, ca tipar şi înfăţişare estetică, încât singur se îmbie.

Caracterul scrierei e definit perfect de bine de însuşi autorul ei, în „Cuvinte pentru început“ — cum îi zice prefeţei.

„Scrierea mea — zice R. Brateş — vrea să fie o istorie pitorească a Blajului, bazată însă pe o serioasă documentare. Ea urmăreşte să fie o lucrare de sinteză şi de interpretare, să redea specificul oraşului şi al istoriei sale, peisajul său moral“.

„Vrea să fie“ şi „urmăreşte să fie“ zice autorul nepretenţios. Iată, eu, cititorul mulţumit, îi spun, sub calda impresie a lecturei, că vrerea i s'a împlinit, şi ţinta ce a urmărit a ajuns-o. E o carte reuşită, bine rotunzită, şi

ori cât s'ar părea că nu spune lucruri noui, le spune în formă nouă, mai clară, și Blajul iese în perfect de bună lumină.

De la **„Evocări"**-le lui Al. Lupeanu-Melin, n'a mai apărut carte, literară așa de frumoasă din Blaj, și despre Blaj, ca aceste veritabile **Aspecte** — în cari viața Blajului istoric și real trăiește, vie, palpitantă, conștie de origina și menirea sa.

In cât pentru Lupeanu, trubadurul în proză al Blajului, iată ce ne spune Brateș despre el:

„Al. Lupeanu a fost o figură blăjană dintre cele mai tipice. Atât de mult a stat sub lumina de crepuscul a vremilor de demult, încât îl stânjenea lumina prezentului. De aceea se arăta refractar oricăror inovații și oricărui progres. Chiar modificarea stilului, arhaic al orașului i se părea o profanare. Se simția mandatarul bătrânilor cari au început datinile, au fixat rânduelile, au creat normele vieții blăjene. Nu-l interesau vremile schimbate, nici viața care-și caută făgaș nou (cum și cea veche și-a creat pe al ei) nici condițiile deosebite — Lupeanu se considera paznicul tradiției și între puținii care-i înțeleg valoarea" (pag. 146).

Brateș nu are această atitudine. Nu-i robul tradiției, ci o folosește numai drept cărare pentru viitor. El se preocupă și de problemele viitorului, în strânsă legătură cu trecutul glorios.

Citând pe Augustin Bunea, cum în fața sicriului lui T. Cipariu — gloria specifică a Blajului veacului al XIX-lea —, el parcă ar zice însuși, cu Bunea:

„Aș vrea să am glas de trâmbiță, care să străbată până la măduva oaselor celor ce mă ascultă și să-i trezească pe toți din somn și amorțeală, și din toropeala intelectuală ce parcă ne cobește moartea"...

Pentru că la sfârșitul lungului citat din cuvântul zguduitor al lui Bunea, zice :

„Aflăm aici toate punctele de orientare".

Provocându-se la o vorbă a lui Iorga, autorul zice:

„Blajul, ca și în trecut, trebue să fie o fereastră deschisă spre Aupusul luminat. Am văzut că N. Iorga nu ezită să susțină că Blajul, statornicind legături cu cultura conștientă a Apusului, a deschis largi orizonturi cugetării neamului. Păstrând și **adâncind** (eu aș zice: **lărgind**) raporturile cu Apusul cult (și latin) **profitul** nu va fi mai mic, nici de acum înainte" (p. 167).

Felicitând pe tânărul profesor și scriitor de rodul muncei sale, și recomandând-o, mai ales, tuturor colegilor săi din școalele secundare, încheiu și eu cu cuvintele de încheiere a operei sale:

„Perspectivele de viitor ale Blajului pleacă așa dar de pe culmile înalte ale trecutului. Pentru a-și putea împlini Blajul misiunea ce-i revine în cadrul vieții naționale, trebue să dea ascultare îndemnurilor care străbat din trecut. Și mai ales să nu uite cuvintele profetice ale lui Al. Odobescu: „Aici, pe piața Blajului a fost încă de pe atunci, și va fi poate și de acum înainte, țăria cea mare a României luminate de peste munți". Ele recunosc Blajului rolul de factor de seamă în viața poporului românesc. Și ne sunt razim și îndreptar".

II.

Despre cartea confratelui Petru E. Popp, protopopul ort. și stavrofor al Beiușului țin să vorbesc aci, imediat, după **Aspecte**-le Blajului. Ea constituie, fără să se numească, **Aspecte** din viața Beiușului, un Blaj mai mic al Bihorului, un ucenic al Blajului de la îmbinarea Târnavelor. Doar Episcopul Samuil Vulcan, care a creat Beiușul școalelor românești, deci Beiușul național, era fiul Blajului, chit că era — după obârșie — os de boer sau de domn refugiat din Muntenia tuturor prigonirilor turcești.

Cartea „Din trecutul Beiușului" — nu-i nouă. A apărut în 1928. Dar are multă asemănare cu cea nouă a d-lui Brateș din Blaj. E o analogie între ele, și cum am cunoscut-o și am citit-o numai în luna trecută, mi-se impune de la sine să vorbesc acum despre ea.

E mai voluminoasă de cât cealaltă, aproape cu 100 de pagini, dar nu cuprinde mai mult. Nu e o carte de sinteză, ci de expunerea istorică a faptelor. Sinteza de făcut rămâne în sarcina cititorului. Autorul, confratele protopop Popp, e un vechiu publicist, care în tinerețea sa a învârtit mai mult

condeiul de cât cădelnița. Și obiceiul din tinerețe și l-a păstrat și la bătrânețe. M'am convins în vara aceasta când l'am văzut în orașul său de reședință, despre care a scris cu atâta căldură de pasionat.

Vremile ce le trăim ne impun obligamente noui și mari. La străfulgerările răsboiului crâncen ce-l purtăm, cu atâtea sacrificii, alături de marii aliați, — ne luminează mai bine problemele existențiale ale neamului, și ne lărgesc orizonturile, desemnându-ne și cărarea pe care destinul ne chiamă și ne îndeamnă.

Abia în cursul acestui apocaliptic răsboiu se învederează peste ori ce îndoială, pentru toți, abisurile pe marginea cărora stăteam, ca asupra unor vulcani, într'o beatitudine tembelă, fără să ne dăm seamă ce primejdii oribile ne pândeau.

Spiritul de partid — care orbește cu pasiunile și turbează vederea și judecata limpede — nu ne lăsa să vedem clar și să ne cunoaștem prietenii și dușmanii ireductibili. Ne scoteam ochii și ne băteam pieptul, amenințându-ne unii pe alții, când stăteam în dunga prăpastiei. Azi vedem limpede și departe, în timp și spațiu.

Ne regăsim pe linia trecutului istoric — de a sta alături de civilizația apuseană — care ne-a trimis la postul de onoare din Dacia. Poporul nostru cu intuiția sa firească a simțit rolul providențial ce i-s'a desemnat. Se poartă brav, eroic, sublim, împlinind misunea sa bimilenară, primită dela Mama Romă, cea bătrână.

Când am trecut în Iunie prin Beiuș mi-se părea că pe acolo nu s'a făcut deplin ziuă... Mulți bâjbâiau prin umbra morții și în întuneric. Dihonia de partid mai stăruia, și — ce e mai rău — dihonia confesională mai stăruia, ca în vremurile beotiene. Am văzut adevărate **monumente** ale acestui trecut perimat. Și m'am cutremurat. Dragostea m'a îndemnat să arunc punți peste abis și să leg mal de mal între Crișurile negre și albe, ce desbină conștințele.

M'am întors cu oare care mulțumire de a fi putut face ceva. Iar când — apoi — am cetit „Din trecutul Beiușului", cu toate paginile sale, respirând o mare căldură pentru biserică și neam, am rămas deplin mulțămit.

Autorul trece în revistă toate fazele trecutului depărtat și apropiat, Mai ales acesta din urmă. Și glorioasa pagină a alegerii de deputat a părintelui Vas. Lucaciu, și abaterea trădătoare a celuilalt: Vasile Mangra.

Fapta de bărbăție care a scos pe Dr. Lucaciu deputat al Beiușului îi aduce acestui centru lauda publică a presei, care suna astfel:

„Beiușule falnic, tu, care prin laudă și jertfe făcuși această minune, cuib vechiu de cneji și de voevozi români, izvor de lumină, pe care ni-l'au dat Samuil Vulcan și Mihail Pavel, din trecut de mult uitat și din licărirea fără căldură a vremilor de ieri, tu văpaia covârșitoare a conștiinței naționale ai încins-o pe dealuri dintre Codru și Munți.

Astăzi mărirea ție se cuvine, Beiușule!".

Iar triumfătorul Preot Lucaciu primește adrese, ca aceasta, din care dau aci o bucățică:

„Și mai ales nu ierta pe instigatori, pe mai marii lor, cari s'au făcut deadreptul vânzători de neam; iar dacă nu ai puterea să-i certi, îi vom certa noi, Părinte, ne vom pune în genunchi și afară sub cerul liber, cu mâinile ridicate vom chiema asupra lor mânia fulgerătoare a Domnului! Blestăm, blestăm, de trei ori blestăm!".

„Te rugăm întinde-ți mâna spre ei, căci femeile lor îi blestămă, iar pruncii își întorc fața de la ei".

„Mângăie-i și-i mântuiește. Tu care n'ai avut pentru noi, decât cuvinte blânde pline de dragoste curată!"

Dar partea cea mai mare a volumului este închinată martirilor eroi ai Bihorului, Ioan Ciordaș și Nicolae Bolcaș.

Figura lui Ciordaș, suflet ales de înaltă calitate, este pusă în lumina istoriei. El, fiul protopopului unit din Moltinul mic din Satu Mare, a ajuns sufletul diriguitor al Beiușului, pe care o păstorește confratele ort. Popp, și tocmai el îi scrie viața, activitatea și tragicul sfârșit, din Lunca Vașcăului.

După luni de zile eliberarea Bihorului prin intrarea oastei române s'a aflat unde au fost îngropate trupurile ciopârțite ale scumpilor martiri Ciordaș și Bolcaș. Desgropați, au fost aduși la Beiuș.

Soarta tragică ce li-au făcut-o duşmanii seculari celor doi români, unul ortodox, celalt ortodox-unit, — i-a unit în eternitate. Cu toate preocupările confesionale ale beiuşenilor ei nu mai puteau fi despărţiţi. Ar fi fost o meschinărie — o micie, să nu zic josnicie.

De aceea ei au fost înmormântaţi aşa cum ar dicta biserica românească unită într'o credinţă. Au fost prohodiţi în bis. catedrală a episcopiei unite, slujind toţi protopopii şi preoţii, cei uniţi şi cei ortodoxi, uniţi deja de veacuri prin aceaşi limbă a aceluiaş ritual strămoşesc.

Şi nici biserica nu s'a cutropit, nici catapiteasma ei nu s'a năruit. Dar sufletele româneşti s'au înălţat mai mândre, mai creştineşti, mai româneşti.

Am văzut mormintele lor în cimitirul bisericei ortodoxe din deal, prevăzută cu mărețe monumente în marmură strălucitoare.

Cel mai frumos monument spiritual e însă acest volum construit de protopopul scriitor Petru E. Popp.

El grăieşte peste vremuri tuturor. Şi ne grăeşte mai elocvent azi, în timpul răsboiului antibolşevic, care ne arată mai limpede situaţia în care ne găsim şi în care trebuie să ne orientăm în consecinţă.

Mormintele martirilor ne sunt indicaţii pentru viitor, pentru noi, cei vii. Nu mai de am şti înţelege graiul lor — care ne vorbeşte cu limbă de moarte, şi ne spun comandamente din cealaltă lume.

Aspectele — Blajului şi Beiuşului, şi ale tuturor centrelor culturale ale Românilor, liberi sau robiţi, ne vorbesc acelaş limbaj. De l-am desluşi şi de l-am urma.

Dr. Ilie Dăianu

DAN SIMONESCU: LEGENDA LUI AFRODIŢIAN

(TEXTE DE LITERATURĂ VECHE ROMÂNEASCĂ), ED. CASA ŞCOALELOR, 1942, BUCUREŞTI

Cercetător al trecutului nostru literar, precum s'a dovedit a fi prin colaborarea la **Bibliografia românească veche**, prin conştiincioasa publicare a „Condicei ce are întru sine obiceiuri vechi şi nouă a prea înălţaţilor Domni", scrisă de Gheorgachi al II-lea logofăt, precum şi prin alte numeroase studii risipite în paginile revistelor noastre, — d. Dan Simonescu pune, printr'o de curând apărută lucrare, la îndemâna specialiştilor — filologi şi a iubitorilor vechii noastre culturi literare, textul **Legendei lui Afrodiţian Persul**, însoţindu-l cu comentariul cuvenit, în care ne este plăcut a vedea bogata informaţie documentată alături de dreptele preţuiri.

Lucrarea, care a apărut în colecţia „Texte de literatură veche românească", îngrijită la Casa Şcoalelor de d. prof. N. Cartojan, este menită a însemna, între altele, un îmbucurător început. Căci, aşa cum se arată şi în cuvântul înainte pe care îl semnează îndrumătorul colecţiei, „încercările de reeditare a textelor vechi n'au dat până acum la noi roadele aşteptate", iar lipsa acestora stânjeneşte mult studiul vechii culturi româneşti.

Iată deci, cât de îndreptăţită este această pornire la drum nou; iar cărturăreasca purtare de grijă a celor care vor trudi să scoată la iveală bătrânele pagini colbăite, este chezăşia care ne face să aşteptăm buna împlinire a gândului început.

Povestea lui Afrodiţian Persul, păstrată, la noi, în codicele Nr. 34 din Biblioteca Academiei Române, copiat de Toader Jora la 1756, este un fragment apocrif „în care numeroase elemente miraculoase şi păgâne s'au întreţesut cu ceea ce se ştia privitor la adorarea magilor, din Evanghelia lui Matei, II, 1—12". (D. Simonescu, introd., p. 5). Fondului tradiţional biblic, fragmentul apocrif îi adaogă două elemente noui: unul narativ, altul dogmatic, — care fac din această povestire o cu înţeles prevestire de gen sibilinic (v. Bardenhewer, Geschichte der altkirchlichen Literatur, Freiburg, 1924) a naşterii lui Iisus în Betleemul Iudeii.

Examenul critic pe care d. Dan Simonescu îl face rând pe rând acestor elemente, legăturilor cu isvoarele streine, ediţiilor greceşti şi slavone, formelor de limbă, ş. cl., este ajutat şi de reproducerea textului grecesc al aceleiaşi

legende, din ms. Moscova, sec. XI, editat de Vassiliev, precum și de planșele facsimilate (pag. 63—69 v. din Codex nr. 34 al Bibliotecei Academiei Române).

Notarea corespondențelor textului românesc cu ediția Vassiliev și Migne, a celor din textul grecesc cu cel românesc și ed. Vassiliev, — înlesnește ușoara comparare a versiunilor, iar „indicele de cuvinte și nume" (pag. 24) rodnica folosire a ediției de față.

Nicolae Predescu

NICU TUDOR: S. MEHEDINȚI CA PEDAGOG.

CONCEPȚIA ETNOGRAFICĂ A EDUCAȚIEI. — EDITURA ȘCOALA ȘI VIAȚA ILFOVULUI.

Deși, poate, nu întreprinsă cu mijloace de prea adâncă și largă pătrundere și cu un simț mai adecuat al problemelor, — trebue să recunoaștem dela început însă că lucrarea d-lui N. Tudor ne prezintă una din laturile cele mai caracteristice și mai interesante ale activității profesorului Simion Mehedinți, aceea de pedagog al nației.

Ajutat de largul orizont al preocupărilor proprii și de trainicile temelii ale specialității sale, profesorul Simion Mehedinți — ca și marele său coleg, prof. C. Rădulescu-Motru [1] — încearcă o cuprinzătoare soluție a problemelor de filosofia culturii, iscate de cele două mari zone ale ei: **civilizație și cultură** [2]. Sprijinit pe această concepție filosofică proprie, își ridică mai departe, vederile sale pedagogice.

Asemănătoare sub anumite raporturi cu viziunea organicistă, biologică, a lui **O. Spengler** din «Untergang des Abendlandes», concepția profesorului S. Mehedinți, care acceptă aceleași însemnate legături între om și natură, se evidențiază în primul rând printr'o necontestată prioritate genetică față de teoria cugetătorului german, printr'o mai largă perspectivă a corelației factorului uman cu tehnica, munca, graiul, poezia, etc., și diferă final, printr'o orientare a civilizației contrară celei pesimiste a primului. Prin civilizație, d-sa înțelege **suma tuturor descoperirilor tehnice, cari au înlesnit omului adaptarea sa la mediul fizic; prin cultură, suma creațiilor sufletești cari îi înlesnesc adaptarea la mediul social.** Prima este un rezumat al muncii cerută de continuarea vieții somatice-vegetative, este o coordonată **telurică** a vieții omenești; cealaltă este o coordonată **sufletească**, o rezultantă a întregii noastre evoluții spirituale. In timp ce civilizația este aproape un fapt material și, ca atare, transportabil, cultura este un proces pur sufletesc și, ca să o poți asimila, trebue să trăești viața neamului respectiv, în toată strângența permanențelor lui, în plinătatea esențelor sale.

Sub ocularul comparațiilor istorice, constatăm cum civilizațiile dispar neîncetat; culturile, cari sunt legate de sufletul specific al unui neam, niciodată. Dispar numai pseudo-culturile, cari nu sunt în fond decât împrumuturi de idei streine, fără aderență organică. Cu această diferență stabilită între civilizație și cultură, prof. S. Mehedinți conchide că pedagogia nu poate fi tot atât de internațională ca orice altă știință; ea are o latură indiscutabil etnografică. Pedagogia trebue să pornească, nu dela noțiunea unui **copil abstract,** ci de la **copilul concret,** așa cum îl prezintă mediul său etnic, cu întreaga-i zestre lăsată de strămoși. Etno-pedagogia, care înlocuește pedagogia generală, este menită să pregătească omul de care are nevoe nația, ținând socoteala de posibilitățile și virtuțile sale, cât și de avântatele-i aspirații; eul individual, empiric, trebue integrat în cel normativ al neamului. Școala vorbelor goale trebue înlocuită prin cea a faptelor, a realităților, a concretului. In locul concepțiilor generale despre lume și viață, cari vin să diriguească îndeobște din afară

---

[1] **C. R. Motru:** Cultura română și politicianismul.
[2] **S. Mehedinți:** Coordonate etnografice: **Civilizație și cultură.**

doctrinele pedagogice, scopul adevăratei educații a tineretului trebue smuls și impus chiar din interiorul societății respective, și el nu trebue niciodată confundat cu cel al simplei instrucții; nu trebue redus la acumularea de cunoștințe. Educația trebue să urmărească formarea caracterelor de cari nația în special simte neocolită trebuință.

Munca este factorul cel mai însemnat al educației, deaceia îl și consacră prof. S. Mehedinți în lucrarea sa: **Altă creștere — Școala muncii**, tot atât de importantă în ce privește vederile-i temeinice ca și **Coordonate etnografice: civilizație și cultură**.

Munca a dat naștere întregei tehnice de care se servește și cu care evoluiază omul; tot datorită ei a luat naștere graiul, limbajul, prin cari raporturile dintre oameni s'au desăvârșit, dând mai departe naștere **comunității de gândire și de simțire**, menită să-l întărească și să-l caracterizeze. Munca sănătoasă și fecundă, trebue pusă mai presus decât cartea goală, sterilă, care deformează și secătuește; dealtfel totul în materie de progres uman a început prin muncă.

Prin întreaga sa concepție pedagogică, etnografică, — recunoaște autorul studiului, — prof. S. Mehedinți este unul dintre reprezentanții cei mai timpurii ai regionalismului educativ și ai școalei active la noi. Adânc convins că satul este păstrătorul specificului nostru național, el a recomandat educației înaintea altora, să se adape din bogatele și sănătoasele sale isvoare de viață românească. Problemele pedagogiei trebue să se adapteze nevoilor cât mai concrete și mai precise ale neamului.

Dela iubirea adâncă și neclintită a mamei, care înmugurește la sânul ei caid primele începuturi ale educației copilului, până la gospodăria sătească apoi, la trainica școală a satului și pretutindeni mai departe în școală, unde totul trebue să fie clădit, în învățământ, în jurul vieții satului, alcătuește un întreg plan de reformă pedagogică, pe care prof. Mehedinți l-a întreprins pentru ridicarea educației poporului la o imperioasă normă națională; l-a întreprins nu numai în opera scrisă, dar și prin activitatea sa ca ministru al școalelor.

Pe linia indicată de Eminescu, ale cărui tâmple au fost aprig dogorîte de dorința promovării Neamului în tot ce are el viabil și ales, profesorul Mehedinți și-a îndreptat cu deosebită cinste și trudă gândurile sale, activitatea-i întreagă.

Concepția sa își găsește, din zi în zi, tot mai rodnică verificare.

A. I.

N. P. VAIDOMIR: DREPTURI ROMÂNEȘTI IN TRANSNISTRIA MEDIAȘ, 1942.

Folosind în deosebi — după cum însuși mărturisește în «Cuvânt înainte» — materialul apărut în săptămânalul «Transnistria», *gazeta redeșteptării naționale a Românilor dintre Nistru și Bug*, d. prof. N. P. Vaidomir a isbutit să înjghebeze un documentat studiu, care prilejuește cititorului o imagine clară asupra drepturilor noastre firești în noua provincie românească, desrobită cu jertfa de sânge a ostașului român.

Stăpânit de ideea de a populariza cunoștințele asupra acestei provincii românești dela răsărit de apa șerpuitoare a Nistrului, d. N. P. Vaidomir arată, mai întâi, ceeace se înțelege prin Transnistria, precizând că e ținutul dintre Nistru, Bug, Marea Neagră și râulețul Liadova, afluent al Nistrului la Nord, cu o suprafață «de aproximativ 4500 Km. p.». Cu acest prilej arată și alte nume pe care acest ținut le-a purtat în decursul timpului: «*Tirageția*», adică Dacia dela Nistru, apoi «*Moldova Nouă*», nume păstrat până astăzi în graiul poporului.

Mai târziu, împrejurările istorice au creat în Transnistria două provincii: 1. *Edison*, în partea de sud, nume dat de hoardele tătare ale lui Edison și 2. *Podolia*, în partea nordică a actualei Transnistrii.

Autorul atrage anticipat atenţia asupra adevărului că Transnistria nu-i decât *o parte integrantă din unitatea geografică, politică, istorică şi etnică a ţării şi poporului românesc.*

In continuare analizează tocmai aceste drepturi fireşti. Intr'adevăr, din punct de vedere geografic, Transnistria este o prelungire a pământului românesc: la Nord reprezentând prelungirea dealurilor şi a podişului moldo-basarabean, iar la Sud a Câmpiei Dunării şi a Bugeacului.

Din punct de vedere politic, teritoriul Transnistriei a fost al Tracilor. Se ştie că Buerebista îşi extinsese dominaţia politică până la gura Niprului, iar după închegarea Principatelor Româneşti viaţa românească dela răsărit de Nistru era aidoma cu a fraţilor din dreapta aceluiaşi fluviu. O subjugare de 150 de ani din partea Rusiei nu poate ştirbi dreptul politic românesc asupra Transnistriei. Exemplul fraţilor transilvăneni ne scuteşte de orice alte comentarii.

In sprijinul acestui adevăr de ordin politic vine dreptul istoric al Românilor în Transnistria, asupra căruia autorul insistă mai amănunţit, apoi cel etnic, din care rezultă că Românii au fost nu numai cei dintâi, dar şi cei mai numeroşi stăpânitori ai pământului dintre Nistru şi Bug.

Către sfârşitul lucrării, se evidenţiază conştiinţa naţională de care au dat dovadă, în decursul timpului, Românii transnistrieni.

Concluziile cu care se încheie acest interesant studiu sunt cât se poate de elocvente. Atât pentru apărarea hotarelor, cât şi pentru existenţa naţională a Neamului, continuarea luptei noastre, până la îngenunchierea totală a periculosului vecin din răsărit, reprezintă un imperativ categoric. Suntem datori să ne statornicim în Transnistria, căci suntem şi aici acasă la noi, pe pământ românesc, între fraţi de ai noştri, cărora trebue să le asigurăm libertatea de care au fost văduviţi de stăpânirea rusească.

Diomid Strungaru

ION ŞIUGARIU: PARADISUL PEREGRINAR (Poeme)
COLECŢIA «MEŞTERUL MANOLE», 1942, BUCUREŞTI.

A doua carte a d-lui Ion Şiugariu surprinde un moment interesant în evoluţia poetului şi-i asigură un loc deosebit în poesia nouă.

D. Şiugariu nu e propriu zis un tehnician şi de astă dată nici poetul tânăr şi tumultuos din primul d-sale volum. E mai degrabă un cercetător, un aventurier, care-şi trăieşte propria imagine dealungul drumului, pe care se aventurează. Ce altceva înseamnă *«La poalele muntelui»*, sau *«Pe coline»*, *«Intoarcerea»* (cele trei cicluri ale cărţii), decât însuşi cadrul unde se desvoltă aventura ? Cartea d-lui Şiugariu este, dacă putem zice, un tratat de geografie şi logică poetică. Şi tocmai aici stărue valoarea ei.

«Trecere prin alba poartă» deschidea doar drumul unui urcuş, pe care poetul de atunci îl bănuia, ca un miraj al cineştiecărui paradis imaginar, în zorul anilor ce şi-i grăbea spre culmi. De-atunci, (Prefaţa cărţii face legătura dintre primul lui volum şi cel de acum) d. Şiugariu, parcurgându-şi prin intermediul mai degrabă al inteligenţii decât al imaginaţiei (şi asta iar deosebeşte *«Trecere prin alba poartă»* de *«Paradisul Peregrinar»*) cu luciditatea unei desfăşurări conştiente, drumul de isbelişte al împlinirii, prezintă în cartea lui înseşi soluţiile ultime ale procesului lăuntric. Calitatea cărţii stă aici. Ion Şiugariu şi-a găsit explicaţii logice şi problematica destinului acestuia (al oricărui poet) se rezolvă prin aceste explicaţii. Nu i-a rămas nimic străin, nimic departe şi ascuns, deşi în cele din urmă rămâne totul tainic, nevăzut şi neştiut :

Dar o deasă veşnicie
Il îneacă, îl cuprinde.
Sufletul zadarnic plin de
Grele râvne reînvie.

(«Prinţul»)

Pentrucă Ion Şiugariu nu-i decât poetul propriei sale imagini, îi scapă suflul greu de înţeles al stelelor nenumărate şi-şi vede pretutindeni steaua lui. Nu aude arborii foşnind în jurul lui decât mirându-se de el şi contemplându-l :

Pădurea povesteşte zărilor încet.
Toţi arborii şi pietrele ascultă mut.
O, cine-ar fi crezut ? O, cine-ar fi crezut ?
Copilul ăsta singuratic e poet.
(«Poetul»)

sau :

Şi cum spre depărtări de foc surâzător pornea,
Atâta 'ncredere se oglindea în ochii lui
Şi-atâta rugăciune albă către zarea grea,
Că 'ngenunchiau şi stelele pe lângă cărărui.

Lumea întreagă e pentru el oglinda vastă în care îşi reconstituie înfăţişarea şi, ca atare, îi stă departe. Poetul e un arc întins deacurmezişul cerului şi vuetul adâncurilor pământeşti nu-i ajung, să le asculte :

A fost un arc, un strigăt, un imbold nepământesc
Spre nemurirea rece, transparentă, de cristal
(«A fost un arc»)

Iată cum d. Şiugariu nu-i propriu zis un poet, care îşi instalează viguros antenele, urmărind dimensiunile şi forma unui univers în reconstrucţie, ci-şi pipăie cu durere rănile :

O cruntă oboseală însă îl cuprinde,
Ca o deapururea imensă mare lină,
Că se opreşte tot mai singur pe colină
Şi 'ncremenit în el lăuntric rug aprinde.
(«Oboseală»)

Tehnica lucidităţii (în acest sens e un poet tehnician) îi deschide panorama unei lumi interioare, căreia-i ignorează obârşia şi vraja, prin exces de introspecţie. Din acest motiv d. Şiugariu e un poet singular şi cartea lui prezintă un interes unic. N'avem aface cu produsul fantasiei creatoare de privelişti şi afecte, ci stăm în faţa unui document de poesie şi umanitate. *«Paradisul Peregrinar»* este în acest sens o carte de confesiuni şi mărturiseşte mai degrabă nostalgia unui paradis în căutare decât accesul acestuia. De aici deducem că poetul nu-i un creator de schele şi construcţii, ci mai degrabă cântăreţul lucrului şi al acestui drum spre Raiul marilor iluminări, prin care şi-l asigură un creator de stil arhitectonic. D. Şiugariu ne evocă mai mult fiorii depătatelor lumini din paradis decât însuşi jocul lor, pe care îl invocă. In acest sens, în căutarea Paradisului, poetul se află ca 'ntr'un Paradis Peregrinar şi mistuindu-se de dorul lui, ca sfinţii, poetul se reaflă cu sine faţă în faţă, ca în faţa lui Dumnezeu :

Şi pentru tot ce ne frământă şi nu ştim
De-i împlinire căutată sau blestem,
De-i ceeace râvnim şi nu suntem,
Sau numai un prea aspru dor sublim
(«Omul se roagă»)

Şi, numai ca atare, despicându-şi propria-i alcătuire, în ultimele poesii, el însuşi se destramă şi renunţă parcă la funcţiunile creaţiei :

Singur prinţul totdeauna
Umblă noaptea prin cetate
Buna soră, sora luna
Nemurirea să-i arate

Dar zadarnic îi vorbeşte.
Glasu-i nu-l poate pătrunde
Veşnic, palid omeneşte
Doar în sine se ascunde.
(*«Lângă noi»*).

Asistăm, prin urmare, la o excursie interioară, drumul unui creator spre sine însuşi şi în cele din urmă la procesul desfiinţării sale, prin fatalitate:

Doar sufletul bătrân plângea cu coatele pe masă.
Ce nepătrunse îl priveau stihiile tăcute.
O cerul e zadarnic, zadarnic, zadarnic, Du-te,
Nu pot să te mai găzduiesc de-acum la mine 'n casă.
(*«Intoarcerea peregrinului»*).

Şi totuşi, cartea d-lui Şiugariu e o carte de sistem şi de construcţie. Doar că 'n locul fantasiei, poetul operează cu inteligenţa. Rareori. linia clară şi, fireşte, simplă a expunerii se întrerupe printr'o învârtire împrejur a imaginaţiei:

Pădurile din gând pornesc spre zări.
De-acuma peregrinii sunt bătrâni...
Dar totuşi se mai caută 'n fântâni
Şi 'n apele pustii din depărtări.
(*«Pădurile din gând»*).

Deşi, deobiceiu, d. Şiugariu îşi înfrânează lucid imaginaţia şi în revărsarea tainicului din cuvinte bănuieşti uşor prezenţa de aproape a inteligenţii, ce conduce firul versului spre o direcţie anume:

Atât de tainic somnul nopţii s'auzea
Sub zidurile mohorîte la fereşti
Doar stelele avânturilor nefireşti
Mai licăreau ca nişte ochi de cucuvea.
(*«Singur»*).

Meritul cărţii stă în faptul că pune o problemă şi, indiferent de procedeul ce-l adoptă şi care nu putea fi altul, îi află o soluţie. Pornind dintr'o experienţă personală urmărită sincer şi onest, d. Ion Şiugariu adoptă, spre simplificare. vechile tipare şi nu se preocupă de versificaţie decât în funcţie de fondul care şi-o reclamă. Iată dece abilităţilor de formă şi expresiei directe, d. Şiugariu le substituie o cale mai lesnicioasă, prin care cartea d-sale se impune.

Al. Husar

DEM. GH. NOLLA : IŢI SCRIU DE UNDEVA DIN TINEREŢE
BRAŞOV, 1941.

„«Hrisov de vremi, ca dintr'o mânăstire
Cu altar de gând şi clopot de tristeţe,
Păstrat în manuscris şi'n amintire,
Iţi scriu de undeva din tinereţe»...

S'a gândit cineva şi sigur că s'a gândit cât e de greu să pătrunzi în spiritul sau atmosfera unui poet — nu vreau să zic neapărat modern. dar din zilele noastre? Şi nu atât să-i pătrunzi cântul, cât să-l defineşti, să-l prinzi în forme de tipar prestabilite, aproape tiranice.

Sunt cazuri fericite însă din punct de vedere al unei conştiinţe critice,

când întâmplarea te pune față în față cu un neașteptat «hrisov», pe care nu e nevoe să-l analizezi, să-l fixezi în formule, fiindcă acesta singur va răspunde față de vreme.

Simți deodată că oricât s'ar prezenta de modest autorul sau opul, sau tocmai pentru asta versul ține de eternitate.

Unul din cazurile acestea este volumul de poezii «Iți scriu de undeva din tinerețe» al lui Dem. Gh. Nolla, volum apărut la Brașov în ultima zi a anului trecut, conținând trecutul unui suflet numai de douăzeci de ani, profitând deci pentru anul, pentru viața ce va să vie, noui făgăduințe.

Un cântec «adunat din brazi, din flori, din vânt,
Cum strâng nectari neostenite — albini.
Și bucuros l-am proslăvit în stih
Și l-am cântat pe fluer de lumini.

Dar fiindcă titlul e sugestiv, nostalgic și original: «Iți scriu de undeva din tinerețe», rămâne totuși de văzut ce melancolii — anume — dau farmec acestei **stihuiri.**

Atunci când răsfoești caetul acesta învelit și învăluit în alb (pare a fi culoarea preferată a autorului — deci și aceea a stihuirii sale), ți se pare natural că «Preludii, Tristeți» și «Acorduri» se armonizează minunat între ele; dealtfel armonia crescândă, gradația motivelor este caracteristica acestui volum.

Pe de altă parte «Peisagiile», «Satul Natal», «Zările» și «Înserările» desemnează iarăși același suflet legănat de melancolii, însetat și în acelaș timp îndurerat de plecări, visând mereu alte zări și ostenindu-se de nestatornicire:

Unde-s plecările visate, unde-s plecările?
. . . .

sau: Când au fost oare frumoase plecările?
. . . .

și iarăși: Sufletul cu povești al mărilor
Azi nu-l mai deslușim
Melodiile plecărilor
S'au stins în resemnări
Ca'n catedrală.
. . . .
Totuși se hotărește pentru prima variantă:
Hai, dragoste albă să plecăm, hai!
Moartea a coborît ca o ceață pe creste.
. . . .
Hai, să ne'ntoarcem la abecedar și la poveste!

Dar abecedarul poetului nu-i chiar așa de simplu, ca acela al copiilor; e plin de descifrări de amintiri:

In urmă amintirea iarăși se deșteaptă,
. . . .
Și-o învălue din nou în giulgiu uitarea
Nu te uita înapoi! Hai să batem la Marea
Intrare de Legendă ce ne-așteaptă.

...Și a bătut la poarta de «Legendă», la care aspiră toți cântăreții versului, nu atât cu poezia cu acelaș nume, cât mai cu seamă cu cele două «Rugi», cu „Destin", cu „Ultima Scrisoare" și cu acel atât de personal „Colind".

Nolla știe să se roage; rugă înnaltă, rugă demnă de poet cea dintâiu, rugă a întregului său neam macedonean cea de a doua, izvorîtă par'că «din orice pisc și văile pindene».

Cea dintâi:

Doamne,
Eu nu m'am rugat nici când
In biserici n'am aprins lumânări
Și n'am dat pentru sufletul morților.
M'am închinat în gând pentru plecări
Și am aprins în zări lumini de mit.
Iar porților de vis
Eu le-am fost paznic.
. . . .

Cealaltă: a oierului din Pind, care ar trebui citată toată pentru înălțimile panteiste pe care le atinge:

Doamne,
Tu care dai vuet vântului
. . . .
Și împlinești cu sârg rodul pământului
Tu care îmbraci în straie de vară plaiurile
Și mirui cu iz de doină naiurile
Umple Doamne, Pindului cărările
De cântec, binecuvântă-i zările...
. . . .
Dă-ne Doamne nu scâncetul robilor
. . . .
Ci svâcnetul șoimului, icnetul văilor,
Nu curgerea lină a apelor, ci volbura.
. . . .
C'așa ne-ai făcut Doamne, nu ca toți semenii,
In loc de privire, sclipirea cremenii
. . . .
Durerea din nou, doinește, nu plânge
Și Tu care ne vezi toate rănile
Nu ni le lua Doamne, dă-ni-le!
C'așa te simțim mai aproape de noi,
Și'n firul de iarbă și'n turma de oi.

Mai există încă un Nolla, curagios cu sine însuși, câteodată până la distrugere, altădată până la stingerea de sine și iarăși până la reînviere:

Sufletul acesta care geme
. . . .
A râs ca de un sclav de lutul moale
Ce-l găzduia ca pe un copil de stradă
. . . .
L-a încleștat ca iederea tristețea
. . . .

Din ce-a ştiut cândva frumos să cânte
I-a mai rămas în amintire tinereţea...
. . . .
Sufletul acesta ca o iască
. . . .
Să-l văd în tină cum se svârcoleşte
Şi cum m'aşi închina ca să renască.

...Şi odată reînăscut se întoarce iar la «Un prag bătrân de vise şi tăceri».

Ce-a încremenit cu fruntea peste ani
In murmurul străvechi de ierni şi primăveri.

Sau se îndreaptă «spre nesfârşite ţărmuri», «La margine de lume, la margin de dor»...

Şi acolo, ascult un şipot cu viers de gâlgâlici.
Cântând din înserare ca dintr'un nai păstorul
Când se apleacă blânde luminile să-l beie,
Şi-aşi vrea să fiu pădurea, şi-aşi vrea să fiu isvorul

sau poate în «Cântec pentru o ciobăniţă» ar vrea din nou în altă «fugă» să i-se «piardă urma»:

. . . .
In noapte — ca o ploaie — stele
Ne vor cădea pe albul frunţii.
Imbujosa-s'or cu sfială munţii
Intoarce-orf botul umed mieii de poveste.
Şi nu vom şti că ne aşteaptă turma,
Hai, şi de aici ni-se va pierde urma...

Dar în zadar le-ar pierde turma, urma, că în fuga aceasta s'ar rătăci prin codri sau s'ar isbi de pieptul munţilor ca apoi: «în faptul luminii dinspre ziua»... «Am stat cu Dumnezeu la sfat».

Dar cu cât colinzi volumul dela un capăt la altul, cu atât te opreşti mai sigur decât în prima clipă, la «Colind» care fie pentru formula aceasta perfect originală, ce a'mbinat colindul popular cu acela personal. al poetului, fie pentru perfecţia formei, merită cu prisosinţă să fie citat întreg şi să intre fără nici o grije în orişice antologie de bun gust.

COLIND

Lerui Ler, iubito, Ler
C'a venit colindătorul
Dragostei şi cântătorul
Trupului de nea şi nalbă:
Auzi, cântă'n noaptea albă
Tinereţea — colăcer...

Ler iubito, Lerui, Ler,
Dragostei colindul cine
Altul va putea ca mine
Să ţi-l cânte la fereastră?...

Vraja lui și pacea noastră
Cine le-o fura din cer?...

Ler iubito, ochii tăi,
Mari cât o plecare tristă.
Visul cui le-o fi batistă
Să culeagă'n ea tristețea
Și să cânte tinerețea
Anilor cu zurgălăi?...

Ler, iubito, sus în cer
A căzut în noapte-o stea:
Viața mea sau dragostea.
Porțile nu s'au deschis
Nici în suflet nici în vis
Nici la cântec, Lerui Ler...

Și-am rămas iubito, Ler,
Ca să cânt la altă poartă
Dragostea care mă poartă
— Floare ninsă de cais —
Ca pe-un telegar de vis
Inghețat de dor și ger

. . . .

Lerui, Doamne, Lerui Ler...

Dar am vorbit de Dem. Gh. Nolla, fără să știm prea bine cine este. Mi-am permis deci să sfârșesc cu ceeace ar fi trebuit să încep, adică tocmai cu ceeace — stereotip — se chiamă o «biografie»!

Totuși e interesant de știut, repet, că Nolla are numai 20 ani, că a văzut lumina zilei nu departe de Olimp — adică în Macedonia, unde a fost și cioban — în realitate — nu numai în poezia «Io» și că a făcut liceul la Tg.-Mureș. Actualmente este redactor la «Tribuna Literară» din Brașov, unde s'a și tipărit volumul acesta.

Ce searbădă este însă o «biografie», pentru un om de talent, care știe el mai bine ca toți ceilalți ceeace este și mai cu seamă ceeace nu este:

Știu ce va spune lumea, dar câte n o să spună?

. . . .

Că i-a plăcut doar versul și câteodată vinul,
Că-l apuca de mână cu visul, dimineața...

...Și cu atât mai interesantă prezentarea, «autobiografică» sau în cazul acesta conștiința valorii «Eu» — lui, închegată în poezia «Io»...

Au râs în vale aglice și peste stânci vultanul.
A fâlfâit mândria Stăpânului de munte;
Pe cer sclipiră stele și curcubeul — punte
A întins peste 'nălțime — Și se născu ciobanul.

...Ce este însă un șir întreg de poeme, decât cea mai profundă și adevărată «autobiografie» — revelație a unui suflet?

Și la ce ar mai folosi să știm că tinerețea poetului a fost călită în resemnări și înfrângeri:

Viers zămislit cu'nfrângeri și victorii

Cine ghici-va, cine 'ngenuncherea
Şi sbuciumul din tine şi durerea...

La ce ar folosi să ştim iarăşi că se roagă mereu pentru «Marele Sfârşit» cu ochii bolnavi de atâtea visări, că nu-i e frică de moarte:

Vezi nu e moartea care mă înspăimântă.
Căci am dorit-o ştii ca pe-o mireasă,
Eu am dorit-o frate haiduceşte
Şi ca la nuntă colăceri să iasă.

. . . .

sau

Prietene, din ora mea târzie
Visam cândva o moarte românească
Să cânte carabina — poezie —
Şi aripi de şoim pe trupuri să 'nflorească.

Ce ar însemna toate acestea, dacă acest «Cântec» n'ar fi frumos, n'ar trezi rezonanţe în sufletul nostru?

Cât de curând îi cerem alte «icoane pindene» în versuri sau în proză «de undeva din tinereţe» sau de ori unde va voi să ne mai scrie. Şi atunci când această carte va putea fi citită mai mult (au fost publicate foarte puţine exemplare) se va vedea că versul lui Dem. Gh. Nolla este un îndurerat triumf al sufletului autentic românesc, o «Superbă îngenunchere pe glia strămoşească».

Didona Dinescu Loreti

■ Darea de seamă asupra revistelor şi a cărţilor, precum şi bibliografia se vor da în n-rul de Ianuarie 1943, care va fi deschis cu «Poemul Creaţiunii» de Grigore Sălceanu, laureatul Academiei Române pentru «Fata de Impărat». «Poemul Creaţiunii» este o realizare de clasică frumuseţe.

■ Deoarece conducerea revistei a ţinut să nu se schimbe factura în prezintarea tehnică, a trebuit să aştepte sosirea hârtiei din Germania, fapt prin care se explică întârzierea apariţiei. Pentru anul 1943 stocul necesar de hârtie fiind asigurat, revista va apărea regulat la 20 a fiecărei luni.

Mulţumind colaboratorilor, prietenilor şi cetitorilor noştri pentru concursul dat şi rugându-i să nu ne lipsească nici în viitor, le dorim toată fericirea, cu prilejul Anului nou 1943.

CONVORBIRI LITERARE

CUPRINSUL ANULUI 1942 — LXXV

POEZII

Horia Agarici: Zori, 206.
Cornel Axente: Cântece de rob, 754.
Ursula Biji: Dece am plecat, 206.
Lucian Dumitrescu: Acolo unde nu vom fi, 756.
Emil Giurgiuca: Când mă voiu întoarce, 38; Copacul jalei româneşti, 179; Rugăciune, 753.
Sergiu Grosu: Melodie, 754.
D. Iov: Carte poştală, 40.
Teofil Lianu: Din Ţara Fagilor, 39; Cosmin, 180.
Aurel Marin: In grânele înalte, 599; Am mai trecut, 440.
Teodor Al. Munteanu: Legendă, 39; Osândă, 179; Poveste de iarnă, 312.
Virgil Nistor: Moţii, 599.
Horia Niţulescu: Şi tu sălbatecă floare, 753.
Radu Pătrăşcanu: Cetatea luminii, 600.
George A. Petre: Bietul Tata, 37.
Vasile Posteucă: Dedicaţie 312; Somn, 440.
Ion Potopin: Dimineaţa, 312.
Nicoae Predescu: Icoană, 442.
Marta D. Rădulescu: Balada ciobănaşului, 181.
Ştefania Stâncă: Simfonie, 207; Interior, 442.
Victor Tudoran: Plute pe Olt, 207.
G. Tutoveanu: Aşa vorbi sihastrul, 37; Cântă altora, 206; Avem pilot, 313.
Nic. Untărescu: Metale, 598.
George Ursu: Albe morminte. 441.
George Vaida: Catrene, 8; Balada fetei depe stradă, Eva, Versuri pentru fata bătrână, Intoarcerea din ceaţă. 70; Desgust, 71; Vlad Ţepeş, 72.
George Voevidca: Vilegiatură, 180.
E. Ar. Zaharia: Dansul secerătoarelor, 439.

TRADUCERI

Charles Baudelaire: Albatrosul, trad. de **George Vaida**. 69.
Dante: Infernul, trad. de **George Murnu**, 472.
Ovidiu: Fastele (Sfârşitul Cărţii I), trad. de **Dimitrie Cuclin**, 696.
Fr. v. Schiller: Cucoarele lui Ibykus, trad. de **Victor Morariu**, 469.

PROZĂ: SCHIŢE, POVESTIRI, NUVELE, AMINTIRI, ROMANE

I. Agârbiceanu: Vâltoarea, 21, 156, 272, 419, 541, 766.
Mihail Dragomirescu: Vremuri..., 136.
N. Dunăreanu: Osman. 287; Poveste tristă, 601.
Dimitrie St. Emilian: Amintiri din Iaşi, 443.
Maria I. Găvănescul: Amintirile mele despre Eminescu, 553.
Dorin Iliescu: Schimbare de nume, 57.
Teodor Iordache: Post vacant la Sfântul Nicolae, 60.
D. Iov: Intr'o gară bucovineană, 193.
Al. Lascarov-Moldovanu: Amintiri dintr'un oraş moldovenesc. 32.

Ioan Al. Brătescu-Voinești: Canonul comisului Dinu Matraca, 9.

Octav Vorobchievici: Rugă eroică, 295; Omul primei linii, 683.

TRADUCERI

Anton Graf Knyphausen: România, țara idilelor senine, trad. de **A. P. Todor,** 86.

TEATRU

W. v. Goethe: Götz von Berlichnigen, trad. **Laura M. Dragomirescu.** 73, 218, 314, 454; Faust (II), 728.

STUDII LITERARE ŞI ŞTIINŢIFICE, INSEMNĂRI DOCUMENTARE

Eugen Botezat: Bourul, simbolul depe stema Moldovei, 610.

Emanoil Bucuța: Anotimpurile Dunării, 561.

Convorbiri Literare: La mormântul lui Titu Maiorescu. 529.

Napoleon Crețu: Titu Maiorescu, 529; Mihail Dragomirescu, 667.

Şt. Cuciureanu: Giovanni Pascoli în limba română, 45; Un prieten al românismului: Giulio Bertoni, 385; Benvenuto Cellini autobiograf, 624.

Leon Diculescu: Vittorio Imbriani, 406; Spiritul critic italian în sec. XIX, 709.

Lorenzo Donadini: Titu Maiorescu e la «Junimea». 536.

Dimitrie St. Emilian: Să ne vedem în pace în România Unită, 183.

I. Găvănescul: Amintirile din copilărie despre Eminescu ale Mariei I. Găvănescul, 553.

Al. Ionescu: Utilitarism și idealism în pedagogie, 184.

I. Jalea: Fr. Storck, 146.

Didona Dinescu-Loreti: Giulio Bertoni, 401.

I. Lupașcu: Legenda orașului Caracas. 88; Organizarea fiscală în viața politică și socială a vechilor elini. 479.

S. Mehedinți: „Convorbirile Literare" după trei pătrare de veac, 129; Revistele de odinioară: «Convorbiri Literare», 523; Titu Maiorescu. 532.

G. G. Mironescu: Un centenar cultural la Vaslui, 583.

C. Rădulescu-Motru: Din psihologia etnicului sătesc, 13; 75 ani dela înființarea Academiei Române, 671.

Teodor Al. Munteanu («Convorbiri Literare»): Ultimele manuscrise ale lui George Vaida, 68; Un biruitor: A. C. Cuza, 257.

Florin Niculescu: Românism și cultură, 65.

Francisc Pall: Cu prilejul unei comemorări: Moltke și Românii. 588.

P. P. Panaitescu: Armata lui Mircea cel Bătrân, 573.

Dimitrie P. Pascu: Un poet transnistrian: Alexandru Caftanachi, 213.

I. Petrovici: Instinctul iubirii, 5.

Elena Rădulescu-Pogoneanu: Orientarea generală a educației, 195.

I. Rădulescu-Pogoneanu: In amintirea lui Konrad Richter, 144; Fenomenul educației, 259.

Augustin Z. N. Pop: O notă la «Psaltirea în versuri» din 1673, 41.

Pericle Papahagi: Etimologii, 475.

C. Z. Popazolu: Despre atom și moleculă, 488; Neutronul, 757.

Al. Tzigara-Samurcaș: Muzeul Național Carol I, 169.

Traian Săvulescu: Dr. Gr. Antipa, Marea Neagră, 142.

A. Semaca: Poruncă domnească dela Constantin Movilă, 765.

Victor Slăvescu: O polemică originală în jurul chestiunii rurale. 566.

I. E. Torouțiu: Ediții critice Eminescu, 100, 236, 345, 787; Titu Maiorescu, 530.

G. Ursu: Un profesor al lui Ion Creangă la Folticeni: Părintele Vasile Grigorescu Catihetul, 324; Calistrat Hogaș și Tecuciul său natal, 613.

CUGETĂRI

I. E. Torouțiu (Ite): Pulbere de fier și flori, 708.

CÂNTECE DIN POPOR

Alexandru Ionescu: Cântece şi colinde de peste Nistru. 92.

Dimitrie P. Pascu: Cântece şi colinde de peste Nistru, 93, 338 .

DIN DOMENIUL ARTEI, ŞTIINŢEI ŞI VIEŢII MUZICALE

Cezar Cristea: Recitalul violonistului Sandu Albu, 245.

Ion Delu: Concertul de muzică românească dela Institutul German, cu concursul maestrului George Enescu, 117; Uniformizarea şi popularizarea muzicii naţional-patriotice, 244; Conferinţa muzicală a d-lui Dr. Octavian Beu cu concursul d-nei Aurelia Cionca şi d-lui Miron Şoarec, 92.

Eugeniu Micu: Intr'o grădină, 97; Cavalerul, 209; Poveste, 333; Camarazii, 494; A noastră-i victoria, 629; Dorul din urmă, 781.

FĂRÂME DE LUMINĂ

Maria I. Găvănescul către mama sa d-na **Zoe Savul.** 634.

I. E. Torouţiu: Documente pentru istoria literaturii (Pe marginea unei scrisori a lui **I. Al. Brătescu-Voineşti** către **Mihail Dragomirescu**), 497.

CRONICĂ, RECENZIE, DĂRI DE SEAMĂ

Dan Bălteanu: Alexandru Marcu: Aspecte italiene, 652.

Ovid Caledoniu: Ernest Bernea: Moldovă tristă, 375.

Dr. Ilie Dăianu: I. Radu Brateş: Aspecte din viaţa Blajului; II. Petre E. Popp: Din trecutul Beiuşului, 805.

Romulus Demetrescu: Dumitru Almaş : Meşterul Manole, 109.

Econ. D. Furtună: Teodor Bălan: Documente bucovinene. 509.

Al. Husar: Ion Şiugariu: Paradisul peregrinar, 811.

Mihail Ilovici: Mihail Drumeş: Invitaţia la vals, 115.

Alexandru Ionescu (A. I.): N. Bagdasar: Teoria cunoştinţei, 640; Familia, Dacia Rediviva, 658; Şcoala Românească, 659; Revista Bucovinei. 659, 660; Viaţa Basarabiei, 660; Nicu Tudor: S. Mehedinţi ca pedagog, 809.

Caius Jiga: Kunst für alle, 250, 515; Geist der Zeit, 250; Internationale Zeit-schrift für Erziehung, Die Literatur, 337, 515; Die Aktion, 377; Europäische Revue. 378; Die Neue Literatur Deutsche Literatur Zeitung; Die Kunst, 656; Petermanus geographische Mitterlungen, 657.

Al. Al. Leontescu: Ilariu Dobridor: Cum au dizolvat evreii cultura europeană, 366.

Ion Lungu: Păstorul Tutovei, 519.

V. Mihordea: General Radu R. Rosetti: Mărturisiri, 240.

Ion Muche: Al. Marcu: Valoarea artei în Renaştere, 376.

Didona Dinescu-Loreti: Dem. Gh. Nolla: Iţi scriu de undeva din tinereţe, 813.

Teodor Al. Munteanu (T. Al. M.): Licurici. 251; Cetatea Moldovei, 378.

Iosif E. Naghiu: Cultura creştină, 515;

Şerban Pătraşcu: Mihail Şerban: Casa amintirilor, 513; Aurel Cosmoiu: Geneza mitului, 653.

Nicolae Predescu : La Lettura, Giovani Terranova, Libro a Moschetto. 248; La Critica d'Arte, Corsica Antica e Moderna, Il Giornale di Politica e di Letteratura, L'Archiginnasio, Nuova Antologia. La Critica, Vincenzo Errante, 249; Vita e Pensiero, Pentru bicentenarul lui Titu Liviu, Nuova Antologia, Studii italiene, 516 ; Romana Realtà. 657; La figlia di Galileo. 658; Ştefan Ionescu: Dela Petru cel Mare la Stalin, 654; Dan Simonescu: Legenda lui Afrodiţian, 808.

General R. Rosetti: General M. Racoviţă Cehan: Familia Racoviţă—Cehan; General M. Racoviţă-Cehan: Intregiri la lucrarea publicată de Academia Română relativ la Familia Racoviţă—Cehan, 505.

Lucia Saghin: Expoziţia pictorului Eugen Ispir, 247.

Diomid Strungaru: Drepturi româneşti în Transnistria, 810.

I. E. Torouţiu (Ite): Cuget Moldovenesc, 121; Universul Literar, 122; Revista Fundaţiilor Regale, 519.

I. Georgescu-Vîşte: Petre I. Sturdza: Amintiri. 242.

BIBLIOGRAFIE

123, 252, 379, 517, 661.

PORTRETE, ILUSTRAŢII, FACSIMILE

I. Al. Brătescu-Voineşti (Coperta Nr. Ian.-Feb.); Scrisoare Pascoli, 47, 48, Mortua Est (Eminescu), 101, 103, 105, 106, 107; George Enescu, 117; Rossini, 119; Mozart, 120; S. Mehedinţi (Coperta nr. Martie-Apr.); Fr. Storck: Abundenţa, 147, Beethoven 148, Evanghelistul Matei 149, Autoportret 151, Salomeea 152, Ţigancă râzând 154. Muzeul Naţional Carol I, 170, 172, 173, 174, 175. 176; Titu Maiorescu către Ştefan Emilian, 183; A. C. Cuza (Coperta Nr. Mai-Iunie); Eminescu: Laïs, 349, 350, 351. 352, 353, 354, 357; Giulio Bertoni (Coperta Iulie-August); Calistrat Hogaş (Coperta Sept.-Oct.); Titu Maiorescu, 531; N. Dunăreanu, M. Sadoveanu şi Emil Gârleanu, 602; Radu Rosetti, Mihail Dragomirescu, Emil Gârleanu, Pictorul Satmary, Ion Dragoslav, Corneliu Moldovanu, D. Nanu, Al. T. Stamatiad, Ion Minulescu, G. Vâlsan, A. Mândru (Coperta nr. Nov.-Dec.).

COLECȚIA „CONVORBIRI LITERARE"

CĂRȚI APĂRUTE:

TEODOR AL. MUNTEANU, Meri domnești (Poeme) Lei 60
C. FÂNTÂNERU, Poezia lui Lucian Blaga și gândirea mitică (Studiu) . . . . „ 100
G. MURNU, Tropare (Poezii) . . . . „ 80
G. MURNU, Altare (Poezii) . . . . „ 80
W. v. GOETHE, **Faust** (I și II) trad. de **Laura M. Dragomirescu** . . . . . „ 300
I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI, Strigăte de alarmă în c… …ească . . . . „ 80
GENERAL R… ROSETTI, Mărturisiri I . . . „ 80
EMIL VORA, Cartea Plecărilor (Poeme) . . . . „ 50
RONSARDA CASTRO, Opal (Poeme) . . . . . „ 70
W. v. GOETHE, Hermann și Dorothea, trad. de **Laura M. Dragomirescu.** . . . „ 60
PETRE PAULESCU, Fuga în Azur (Poeme) . . . „ 40
GEORGE BAICULESCU, Activitatea folkloristică a lui Nicolae Filimon . . . . „ 60
PETRU IROAIE, Omenia românească . . . . . „ 50
LUCIAN DUMITRESCU, Frații mei, oamenii (Poezii) 7·
GENERAL RAD… ROSETTI, Mărturisiri II . . „ 80
D. NESTORESCU, … (Poeme) . . „ 60
STELIAN METZUL… Hora Fantomelor . . . . „ 50
MARIN RADU VOINEA, Asceză (Poezii) . . . . „ 80
O. PAPADIMA, O viziune Românească a lumii . . „ 150
EUGEN MICU, Serenadă (în sol major) . . . . „ 100
LUCIA MIHNEA, Strune de argint (Poezii) . . . „ 150

LEI 150.—

„BUCOVINA" I. E. TOROUȚIU, BUCUREȘTI

25,00